

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

SINGLES V PRACOVNÍM KONTEXTU

SINGLES IN WORK CONTEXT

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Klára Růčková**

Vedoucí práce: **PhDr. Martin Seitl, Ph.D.**

Olomouc

2021

Poděkování

V první řadě bych chtěla moc poděkovat všem respondentům, kteří byli ochotni sdílet své pohledy a zkušenosti, ať už při rozhovorech nebo následném dotazníkovém šetření. Dále patří obrovské díky mému vedoucímu diplomové práce, panu PhDr. Martinu Seitlovi, Ph.D. za jeho velmi cenné postřehy a rady, za jeho trpělivost a odhodlání dostat maximum z mých schopností. Poděkování patří také dvěma studentům *Studentské metodologické poradny*, kteří mi neváhali poskytnout konzultace a poradit v nesnázích, Mgr. Soňa Ondrušová (kvantitativní část) a Bc. Ivo Černík (kvalitativní část). Velmi důležitou roli hráli mí rodiče, a to nejen v procesu vzniku této práce, ale hlavně v průběhu celého mého studia. Děkuji jim za obrovskou podporu, pochopení a také vštěpení tak důležitých hodnot jako je vzdělání. Díky nim jsem měla možnost studovat to, co mě opravdu baví a dává mi smysl, ale také jsem díky jejich podpoře měla možnost získat první zkušenosti v oblasti, které se chci věnovat. V neposlední řadě zde musí být místo pro mého partnera, který mi především v období psaní těchto a následujících řádků poskytoval podporu a také inspiraci. Děkuji také za to, s jakou samozřejmostí respektoval náročnost tohoto období a za to, jak mě neváhal dále motivovat a rozveselovat.

Bez podpory a úsilí všech výše uvedených by tato práce nikdy nevznikla. Děkuji!

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Singles v pracovním kontextu“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 1.11.2021

Podpis .....

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	OBSAH	3
	ÚVOD	5
	TEORETICKÁ ČÁST	7
1	Singles	8
1.1	Teoretické ukotvení	8
1.1.1	Vznik fenoménu	8
1.1.2	Vývoj definic	9
1.1.3	Typologie.....	11
1.1.4	Mingles	13
1.2	Aktuální vývoj, příčiny a souvislosti fenoménu	14
1.2.1	Příčiny zvýšení počtu singles	14
1.2.2	Vývoj pohledu společnosti na singles	18
1.2.3	Singles a konkrétní čísla	19
1.3	Spokojenost singles	21
1.4	Diskriminace singles	22
1.5	Prognózy do budoucna	23
2	Teorie attachmentu	25
2.1	Úvod do teorie attachmentu.....	26
2.2	Formování teorie attachmentu	27
2.3	Typy attachmentu, příčiny jejich vzniku a projevy	29
2.3.1	Jistý attachment	31
2.3.2	Úzkostný attachment	31
2.3.3	Vyhýbavý attachment.....	32
2.3.4	Dezorganizovaný attachment	33
2.3.5	Změna typu attachmentu	33
2.3.6	Metody pro zjištění typu attachmentu	34
2.4	Attachment v dospělosti	35
2.4.1	Attachment a závislost.....	35
3	Attachment, vztahy a Big Five jako předměty výzkumů	37
3.1	Attachment, vztahy a zaměstnání	37
3.2	Attachment a Big Five	39
3.3	Singles, jejich spokojenost, prožívání pandemie a další aspekty	40
	VÝZKUMNÁ ČÁST	43
4	Výzkumný problém, cíle a hypotézy	44
4.1	Výzkumný problém	44

4.2	Výzkumné cíle	45
4.3	Výzkumné hypotézy	45
5	Metodologický rámec	46
5.1	Metody a průběh sběru dat	46
5.1.1	Rozhovory	47
5.1.2	Pilotní studie – dotazník	47
5.1.3	Dotazník hlavní části výzkumu	48
5.1.4	EWR-I	48
5.1.5	BFI-2-S	48
5.2	Výběr a popis výzkumného souboru	49
5.2.1	Rozhovory	49
5.2.2	Kvantitativní část – pilotní studie.....	51
5.2.3	Kvantitativní část – hlavní část	51
5.3	Etika výzkumu.....	53
6	Analýza dat a její výsledky	54
6.1	Kvalitativní část.....	54
6.1.1	Analýza dat.....	54
6.1.2	Výsledky.....	55
6.1.3	Výstupy	72
6.2	Kvantitativní část.....	73
6.2.1	Analýza dat.....	73
6.2.2	Výsledky.....	74
6.3	Platnost hypotéz.....	84
7	Diskuze	85
8	Přínosy práce	96
9	Závěr.....	100
10	Souhrn	101
	LITERATURA.....	105
	ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	119
	ABSTRACT OF THESIS.....	120
	SEZNAM PŘÍLOH.....	121

ÚVOD

Četnost výskytu fenoménu singles se dle mnoha studií zvyšuje, proto se nemůžeme divit, že na toto téma bylo napsáno bezpočet prací. Dočteme se v nich, že singles jsou osamělí nebo naopak velmi družní a udržují si mnoho sociálních vazeb, že svůj volný čas investují do kariéry a seberozvoje nebo naopak do zábavy a koníčků, jindy se můžeme dozvědět, že jsou se svým stavem a životním stylem naprosto spokojeni a neměnili by, ale pak se jinde píše, že jsou nešťastní a zoufalí, jen to mnoho z nich nepřizná. Dá se vůbec tato skupina takto paušalizovat a definovat v pár charakteristikách? Můžeme pozorovat signifikantní rozdíly mezi singles a jedinci v partnerském vztahu, například v jejich osobnosti, attachmentu, otázkách zaměstnání jako jsou jejich potřeby v práci, preference a motivátory v zaměstnání nebo v prožívání pandemie COVID-19? Nebo je mezi těmito dvěma skupinami jediný rozdíl existence nebo neexistence partnera či partnerky? Cítí se singles vedle zadaných diskriminováni? Nebo se naopak cítí diskriminováni zadaní? A je možné vidět rozdíly ve stylu vztahové vazby zadaných a singles? To jsou otázky, na které nás zajímají odpovědi. V průběhu vypracovávání této diplomové práce udeřila pandemie COVID-19, a tak jsme nemohli nezahrnout do výzkumu i tento aspekt. Očekávali jsme, že v prožívání pandemie najdeme rozdíly mezi singles a respondenty v partnerských vztazích.

Dle výzkumu Kotyzové (2006), mohou být singles velmi oddanými a výkonnými pracovníky, kterým nedělá problém pracovat i část víkendu. Mají často vyšší vzdělání a málo času, který si ale umí skvěle rozvrhnout. Méně sledují televizi a informace hledají převážně na internetu. Jejich důležitou hodnotou je budování kariéry. Podobného názoru je Vojtko (2020), který na základě mnoha studií uvádí, že se singles díky volnému času více soustředí na svůj rozvoj, například se věnují studiu jazyků a mají sociálně bohatší život, mimo jiné se i více potkávají se svými kolegy z práce. To všechno naznačuje, že to mohou být oddaní a motivovaní pracovníci. Proto nás zajímá, opravdu poznáme rozdíl v tom, zda je zaměstnanec v nesezdaném partnerském vztahu, v manželství nebo bez partnera?

Naší vizí je soustředit se na potřeby singles v pracovním prostředí, protože dle výzkumů mohou být jedinci náležící skupině singles velmi angažovanými, ambiciózními a motivovanými zaměstnanci, ale jsou zde náznaky, že mohou být diskriminováni

či znevýhodňování. Proto bychom rádi zjistili, co je v práci dělá spokojenými a jak se tam cítí.

Nejprve jsme chtěli singles hlouběji poznat, proto byly rozhovory v první části výzkumné části jasnou volbou. Měli jsme příležitost hovořit s 15 respondenty, kteří byli starší 25 let, sami se považovali za single minimálně jeden rok, a kteří byli ekonomicky aktivní a měli v práci kontakt s kolegy. Tato zkušenost nám pak pomohla k efektivnějšímu sestavení dotazníků pro část kvantitativní.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SINGLES

Singles, dnes velmi skloňovaný fenomén, který je tu historicky dlouho, ale své jméno získal teprve před 70 lety. U nás se začal významně šířit po roce 1989. Asi nejpřesnější český ekvivalent by byl nezadaný, respektive nezadaná. Nejjednodušší charakteristika singles by pravděpodobně byla: „*Jedinci, kteří neudržují žádný partnerský vztah*“. Jak se ale dozvíme za chvíli, realita není tak jednoznačná, proto se budeme definicím singles věnovat dopodrobna. Vojtko (2019, 2020) nebo DePaulo a Morris (2005) konstatují, že singles v populaci přibývá a pravděpodobně tomu tak bude i nadále. Budgeon (2008) dokonce nazval 21. století *stoletím singles*. Roli v tom sehrává celá řada faktorů, kterým v této práci budeme věnovat pozornost později. Dle Vojtko (2019) je to především dnešní individualismus a zároveň lenost pracovat na vztahu. Dodává, že to není tak, že by mladí vztahy vyloženě nechtěli, ale spíš s nimi mají nějaký problém, neví jak na ně.

Teoretickému ukotvení singles je v této práci věnována velká část. Přestože textů týkajících se singles je hodně, považujeme za důležité, aby zde měl čtenář vše na jednom místě. Pro sestavení otázek a následné efektivní vedení rozhovorů s našimi single respondenty, a také pro sestrojení dotazníku kvantitativní části výzkumu, byl nutný pevný teoretický základ v této oblasti.

1.1 Teoretické ukotvení

Singles – jedná se spíše o vědomě a dobrovolně zvolený životní styl nebo o reakci na to, že člověk nemůže najít vhodný protějšek, i když by si to přál? Jde-li o vědomě zvolený stav, jedná se více o to, že člověk opravdu nemá potřebu navazovat vztah, nebo o to, že má jiné priority (cestování, kariéra, přátelé)? Například psychoanalytický pohled na věc vysvětluje, že singles jsou narcistní jedinci, kteří jsou příliš zahledění do sebe, než aby byli schopni vzít odpovědnost za partnera či za rodinu a omezovat se tím (Hartl, & Hartlová, 2009).

1.1.1 Vznik fenoménu

Lidé, kteří spatřovali smysl v něčem jiném než v partnerském vztahu či rodině, nebo lidé, kteří si nemohli najít vhodného partnera či partnerku, tu byli vždy. Zájem o tento fenomén

však vzrostl mezi světovými válkami, kdy se začaly objevovat publikace na toto téma. Samotný pojem *Singles* vznikl v 50. letech minulého století v Americe, kde byli takto definováni jedinci, kteří se rozhodli být sami (Počtová, 2012). V češtině dodnes nemáme jasný ekvivalent, nejbližší by byly výrazy jako *svobodní*, *nezadaní* nebo *bez vztahu* (Háčková, 2019). Významně se zájem o tento fenomén rozšířil v 60. letech minulého století vlivem sexuální revoluce a rozvolňování partnerských vztahů s ní spojené. Osoby žijící bez partnera byly ve společnosti samozřejmě již dříve, bývalo to ale především výsadou starších osob, vdovců a vdov, anebo nemocných, chudých nebo jinak sociálně znevýhodněných jedinců (Borgata, & Montgomery, 2000). Přesto, že je tu tento pojem již dlouhá desetiletí, dlouho si nezískával zájem výzkumníků. Mnoho let byly získávány informace o singles výhradně ve studiích zaměřených na osoby v manželském svazku. To se změnilo až v posledních letech, kdy se zájem o toto téma značně zvýšil. Důvodem je jistě i rostoucí počet singles (DePaulo, 2006).

1.1.2 Vývoj definic

Pohled na singles se za léta značně změnil, definice se pochopitelně musí měnit v čase, protože počet singles, jejich motivace a tolerance singles okolím se mění. Radimská a Tomášek (2003) definují singles jako jedince ve věku 25 - 40 let, kteří nejsou nijak sociálně ani fyzicky znevýhodněni, jsou pracující a často velmi dobře finančně zaopatřeni. Zároveň si však nemohou nebo nechtějí najít trvalý partnerský vztah.

Hartl a Hartlová (2000) vidí singles velmi jednostranně, ve své definici zmiňují, že se jedná o jedince, kteří chtějí žít sami a spatřují v tomto stylu života hlavně pozitiva (opomíjí tedy možnost toho, že je pro některé singly tento stav nedobrovolný). Dále uvádí, že se tito jedinci rozhodli žít *osaměle* a u dalšího výkladového slova v jejich slovníku, u slova *osamělost* odkazují přímo na singles. O osamělosti mluví Yalom (2006), spojuje ji se slovy izolace a do určité míry osamělost považuje za neuspokojení sociální interakce. V češtině je slovo *osamělý* používáno především v hodnotícím (mírně negativním) významu. Důkazem tomu je používání slovních spojení "*Sám, ale ne osamělý*". *Osamělý* v tomto významu tedy může symbolizovat jedince, který je sám a je z toho nešťastný a trápí se, čímž si může Hartlova a Hártlové (2000) definice protirečit. Definice také nepodchycuje celý fenomén, který je například dle Staplese (1981) širší.

Jiný názor má Vojtko (2020), na základě mnoha studií konstatuje, že mají singles díky svému volnému času mimo jiné sociálně bohatší život, více se setkávají s rodinou, přáteli a kolegy z práce. Singles mohou být asexuální nebo aromantičtí, a partnerský vztah pro ně není jediný smysl života a způsob, jak být šťastný. Dodává, že singles se svým stavem mohou být naprosto spokojeni, a to v případě, že mají vztah sami se sebou. Pro naplňující single život je podle něj potřeba naprosté sebeuvědomění a sebepoznání (svých vlastností, hodnot a cílů). Je ale také mnoho případů, kdy si člověk řekne, že bude sám, ale potřebnou práci na sobě neudělá. Může se zde jednat o útěk od vztahů obecně, neschopnost ve vztazích být, očekávání štěstí od druhého a následné vytváření závislých vztahů. Tyto situace nápadně připomínají projevy nejistých typů attachmentu, tedy vyhýbavý a úzkostný attachment. Tito lidé mohou říkat, že jsou s tímto stavem spokojeni, ale vnitřně to tak necítí (Vojtko, 2020). Z těchto důvodů může být hodnocení spokojenosti singles problematické.

Jandourek (2009) zase u definice singles zdůrazňuje nezájem jedinců o vstup do manželství. Mezi hlavní důvody podle něj patří silná priorita kariéry a také další rozmanité záliby, a dále možnost vést více sexuálních vztahů (poslední jmenovaný důvod vykazuje charakteristiky jedinců nejistého attachmentu) (Feeney, Noller, & Patty, 1993). Jandourek (2009) doplňuje, že single jedincům tento stav vyhovuje. Touto definicí opomíjí singles nedobrovolné (kterým to vyhovovat nemusí) a krátkodobé (kteří mohou plánovat uzavření sňatku v budoucnu). O tomto dělení singles dle Steina (1975) se zmiňujeme dále. DePaulo a Morris (2005) přichází s jednoduchou definicí. Dle práva jsou singles všichni, kteří nejsou v manželském svazku. Z hlediska sociálního jsou to všichni jedinci, kteří neseťvávají ve vážném partnerském vztahu. Zde zůstává otázkou, co můžeme považovat za vážný partnerský vztah.

Dle Kotyzové (2011) se obvykle termínem singles označují jedinci okolo 30 let s vysokým pracovním výkonem a s vysokými příjmy, kteří jsou nezadaní a mají jiné než rodinné hodnoty v popředí. Není tomu ale tak dávno, co bývali jako singles označováni i lidé, kteří mají partnerský vztah, ale se svým partnerem či partnerkou nežijí, nebo dokonce ti, kteří sice mají partnerský vztah i společné bydlení, ale jsou nesezdaní (Staples, 1981).

V naší práci se nebudeme striktně držet jediné teorie, budeme však primárně vycházet z definice Tomáška a Radimové (2003), dle kterých jsou singles jedinci ve věku 25 - 40 let, kteří nejsou nijak sociálně ani fyzicky znevýhodněni, jsou pracující a často velmi dobře finančně zaopatřeni. Zároveň si však nemohou nebo nechtějí najít trvalý partnerský

vztah. Později však Tomášek (2019) připouští, že singles mohou být i starší jedinci, navíc popisuje, že dnes již singles nejsou prezentováni jako homogenní skupina mladých elitních profesionálů, jak tomu bylo dříve (což poukazuje na to, že není dáván takový důraz na zmiňované velmi dobré finanční zaopatření). Dále upozorňuje na významný rozdíl mezi singles žijícími ve městech a singles žijícími ve vesnicích. Ti ve městech bývají mladší, kdežto těch ve vesnicích je méně a téměř polovina z nich je ve věku nad 50 let. Tomášek nijak neřeší to, zda byli singles někdy v manželství (a jsou tedy rozvedení nebo ovdovělí) nebo jestli mají děti. Hlavními kritérii pro zařazení do kategorie singles pro nás tedy bude dolní hranice věku 25 let, absence trvalého partnerského vztahu a ekonomická aktivita – ať už zaměstnání či podnikání (mimo jiné i z důvodu povahy našeho výzkumu, který se zaměřuje na pracovní aspekty). Názory se různí i na otázku, jakou dobu musí být jedinec bez partnerského vztahu, abychom ho mohli zařadit mezi singles. Využívána bývá hranice dvou let, jednoho roku, nebo se považuje za směrodatný pouze aktuální stav respondenta (Schwarz, & Scott, 2003). My budeme pracovat s hranicí jednoho roku u kvalitativní části a hranicí půl roku u části kvantitativní.

1.1.3 Typologie

Bylo by chybou myslet si, že singles jsou homogenní skupinou. Opak je pravdou, proto vzniklo několik dělení singles dle různých aspektů. Například Staples (1981) přichází s pěti kategoriemi, kde hrála hlavní roli míra otevřenosti vztahu, kterou jedinec má:

1. free-floating unattached - jedinec bez dlouhodobějšího vztahu, občasně si vyjde s někým na schůzku
2. open-coupled relationship - jedná se o tzv. otevřené vztahy, mohou mít různé podoby, někdy se příliš neliší od uzavřených vztahů, ale někdy mohou zahrnovat i jiné sexuální ale i romantické vztahy
3. close-coupled relationship - jedinci udržují uzavřený vztah
4. singles v jedné domácnosti - společné soužití jedinců, kteří tvoří pár, či jsou již zasnoubeni
5. accomodationalist - osoby, které vedou osamělý život.

U této kategorizace však můžeme konstatovat, že je už poněkud zastaralá. Je totiž jednou z těch, které označují za singles všechny jedince, kteří nežijí v manželském svazku, což již dnes nemá takovou vypovídající hodnotu jako v minulém století. Dnes bychom

do skupiny singles zařadili pravděpodobně pouze bod 1) a bod 5) ze seznamu. Tuto klasifikaci tedy zmiňujeme hlavně z důvodu, abychom ukázali posun přístupu k tomuto fenoménu v čase.

Mnohem relevantnější je typologie Steinova (1975). Ten určil kategorie čtyři a jako kritéria zde figurují dobrovolnost či nedobrovolnost a dočasnost či permanentnost stavu:

1. dobrovolní dočasní - převážně se jedná o mladší lidi, ať už svobodné či rozvedené, kteří manželství zatím dobrovolně odkládají, může pro ně být aktuálně důležitější studium, kariéra či jiná složka života
2. dobrovolní stabilní - jedinci, kteří jsou s aktuálním stavem single spokojeni, zvolili si ho sami a nechtějí na něm nic měnit
3. nedobrovolní dočasní - osoby, které se svým statutem nejsou spokojeni, chtějí si najít partnera a změnit to
4. nedobrovolní stabilní - zde jde především o starší lidi, kteří si přáli žít v manželství, ale nepodařilo se jim potkat pravého partnera pro ně, proto nakonec svůj stav přijali a na další hledání třeba úplně rezignovali.

Další typologii vypracoval Tomášek (2006). Definoval 6 kategorií s velmi specifickými názvy:

1. vztahy se ženatými/vdanými milenci/milenkami
2. *“víkendová manželství”* (tzv. mingles)
3. vztahy na dálku a *“nárazovky”* (povyražení na jednu noc)
4. otevřené vztahy
5. *“přítel/kyně do nepohody”*
6. hra na dokazování

S další typologií z českého prostředí přichází Vágnerová (2007), singles dělí na tři typy. První skupinou jsou jedinci, kteří jsou takto spokojeni a mají v plánu takto setrvat i nadále. Druhou skupinou jsou jedinci, kterým tento životní styl vyhovuje v tuto chvíli, ale zároveň ho považují za dočasný stav. Poslední skupinou singles tohoto dělení jsou jedinci, kteří v tomto stavu setrvávají nedobrovolně, ne z jejich vůle. Jsou z různých důvodů bez partnera, ale nejsou takto zcela spokojeni. Zařadilo bychom zde i rozvedené osoby, které si nenašly nový vztah. Můžeme zde vidět opět velkou podobnost s teorií Steina (1975) s tím rozdílem, že jsou nedobrovolní singles sloučeni do jedné skupiny.

V této práci pro nás je směrodatný přístup Steina (1975), jeho teorie je nadčasová. Zjišťování dobrovolnosti a nedobrovolnosti života bez partnerského vztahu je ale velmi problematické (Vojtko, 2019, 2020). Vycházíme také z toho, že pro singles není stanovena horní věková hranice (Tomášek, 2019).

1.1.4 Mingles

V souvislosti s fenoménem singles se někdy můžeme setkat také s pojmem mingles. Českým překladem anglického slovesa *mingle* jsou slova smíchat se nebo promíchat. Fenomén mingles jako takový však jednoslovnou českou alternativu nemá, používáme jej tedy v originále. Tento jev ale můžeme přirovnat k jedné kategorii vztahu Tomáška (2006), tzv. víkendová manželství. Tománek (2013, s. 108) definoval mingles jako „*married but single*“, tedy vdaná či ženatý, ale single. Dále jej můžeme vyjádřit víceslovně: „*spolu, i když každý zvlášť*“.

Tento jev je třeba zmínit především proto, že v demografických šetřeních může ztížit výpočet, kolik lidí žije jako single. Pokud bychom se totiž dívali na fenomén singles z pohledu demografie a toho, jak lidé bydlí, mohli by nám lidé, kteří ve skutečnosti žijí jako mingles spadnout do kategorie singles. Z dat z roku 2010 vyplývá, že v populaci je asi 6 % obyvatel ve věku 25 - 60 let, které patří do skupiny mingles. (Formánková, 2015). Je však pravdou, že pokud porovnáme charakteristiky singles a mingles, najdeme opravdu četné shody. V některých případech může být stav mingle přechodem mezi stavem single a mezi soužitím v partnerském vztahu.

Mingles fungují tak, že mají sice vztah, ale z různých důvodů mají potřebu si chránit své soukromí a nezávislost, proto bydlí každý ve svém a vídají se o víkendech, a to ani ne vždy. Jako všechny novější formy vztahů, vznikl pravděpodobně i tento z důvodu, aby se partneři mohli vyhnout strastem a negativům, které sebou může přinášet dlouhodobé úzké soužití, aby si partneři zachovali svou autonomii a zároveň si z intimního vztahu vzali to příjemné a žádoucí. Tento typ vztahu se často objevuje u mladých lidí, kteří se ještě neosamostatnili a žijí u rodičů a u třicátníků a čtyřicátníků, kteří jsou zklamáni z předchozích vztahů, a je pro ně s věkem stále těžší navázat blízký intimní vztah a následné soužití, a to zejména z důvodu, že pro ně není jednoduché skloubit jednotlivé životní oblasti a návyky obou partnerů a nechtějí se přizpůsobovat. Důvodem vzniku tohoto fenoménu je také dnešní individualistický přístup, tlak na individualizaci životních drah, pokles důrazu na tradici

a rozvolňování rodinných vazeb. Zajímavým znakem je, že naprostá většina mingles má vysokoškolské vzdělání a často také vysoké postavení v práci. Zde může jistě hrát roli to, že tito lidé si jednoduše mohou dovolit takto žít, protože jsou schopni finančně zvládnout dvě domácnosti a odpadají jim tak ekonomické důvody k sestěhování (Formánková, 2015).

1.2 Aktuální vývoj, příčiny a souvislosti fenoménu

Fenomén singles se v posledních letech stává stále diskutovanějším, a to i proto, že je stále rozšířenějším (Vojtko, 2020; Tomášek, 2019; Vacková et al. 2015; Budgeon, 2008; DePaulo, 2006). Na to má vliv celá řada faktorů. Mezi těmi prvními můžeme jmenovat druhý demografický přechod, který nastal po druhé světové válce. V tomto období nastala řada výrazných změn, jednalo se například o změnu úlohy antikoncepce (nově si mohla rodina plánovat nejen počet dětí, ale také intervaly mezi nimi, především nad tím získala mnohem větší kontrolu žena), o větší důraz na rozvoj a vzdělání jedince z důvodu všeobecného technického pokroku, a změnila se také úloha dítěte v rodině (odpadl silný vliv potřeby ekonomického zajištění do budoucna). Znatelně se změnila také podoba rodiny. Již není jedinou možnou formou soužití koexistence v manželství, a dále nastaly proměny v roli ženy v rodině, u které nově nebylo tak neobvyklé, že by se také podílela na vydělávání peněz do rodinného rozpočtu (Heath, & Cleaver, 2003). K nám tento přechod přišel pochopitelně s menším zpožděním, a to hlavně kvůli tehdejšímu komunistickému režimu (Tomášek, 2006).

1.2.1 Příčiny zvýšení počtu singles

Jak již zaznělo, počet singles roste a vypadá to, že tento trend bude pokračovat (Vojtko, 2019), proto se v následující části budeme věnovat faktorům, které mohou mít na tento vzrůstající trend vliv. Tomášek (2003) udává jako přelomový rok 1989, kdy se změnila hodnota společnosti. Do té doby tradiční model rodiny se stal pro obě pohlaví méně atraktivní. Ženy se staly samostatnější a nezávislejší, odpadají pro ně alespoň zčásti ekonomické důvody sňatku a jsou naopak náročnější na emoční uspokojení ve vztahu. Tomášek (2006) také zmiňuje markantní změnu v tom, v jakém věku dnes lidé mají sňatek, pokud už se pro něj tedy rozhodnou. Před rokem 1989 bylo naprostou normou, že muž ve věku 26 let měl rodinu se dvěma dětmi. Dnes stejně starý muž teprve připouští, že by do manželství možná mohl vstoupit. V další části se budeme věnovat dalším příčinám, proč se počet singles zvyšuje. Následující příčiny vychází z rešerše více zdrojů.

Pozdní mladost

Se změnou věku, kdy je zakládán vážný vztah, uzavíráno manželství, a kdy se zakládá rodina, je spojen další fenomén, tzv. *pozdní mladost*, *mladá dospělost* či *post-adolescence*. Toto období je dnes velkým tématem vývojové psychologie. Fenomén se přisuzuje dnešním mladým lidem ve věku od 20 do 30 let, v závislosti na autorovi. Hlavním znakem období pozdní mladosti je absence některé z důležitých charakteristik typických pro dospělost (ekonomická nezávislost, celková nezávislost na rodičích, absence partnera či potomků). Jedná se tak o novou životní etapu (Heath, & Cleaver 2003).

S jednou z nejvlivnějších teorií v rámci popisovaného jevu přišel Arnett (2000). Vynořující se dospělost (*emerging adulthood*) je charakteristická pro industrializované země. Jedná se o odlišitelnou etapu lidského života, která se řadí mezi adolescenci a dospělost. U mladých se dnes prodlužuje délka studia a oddaluje se manželství. Dalšími charakteristikami jsou časté změny, svoboda, snaha o to, nebýt ničím omezován, objevování a zkoušení nových věcí. Také je to doba nepřeborných možností v oblasti práce nebo lásky. Pomalu se formuje ekonomická nezávislost a zodpovědnost člověka za sebe samotného. Dle tohoto autora jde především o jedince ve věku od osmnáctého do pětadvacátého roku. Na konci tohoto období přechází jedinec k vážnějším a dlouhodobějším vztahům, práci a stálejším názorům. Jako pět základních znaků tohoto období Arnett určil tyto prozkoumávání identity, nestabilita, zaměřenost na sebe, pocit mezi (období přechodu) a možnosti (Arnett, 2000). Existence tohoto období může zvýšit počet mladých singles, kteří v tuto chvíli neinklinují k trvalým vztahům, zde hraje roli hlavně znak toho, že jedinci v tomto období rádi zkusí nové možnosti a nechtějí si proto uzavírat vrátka dlouhodobým vztahem nebo usazením. Je to ale otázka terminologie, protože jak jsme se dozvěděli výše, mnoho definic hovoří o singles až po 25. roku života. Pravděpodobně i z důvodu existence tohoto stadia. Celé toto dění i se zmíněnou změnou hodnot ve společnosti označil Tomášek (2006) za radikální sociální změnu.

Transformace intimity

Další příčinou rozšíření fenoménu singles je transformace intimity v dnešní post-moderní společnosti (Giddens, 1992; Muniruzzaman, 2017). Intimitu dělíme na několik složek: fyzickou, emoční, kognitivní/intelektuální a zkušenostní. Intimita umožňuje lidem sdělovat si tajné myšlenky a vést hluboké konverzace. To pak jedince spojuje (Moore 1985). Intimita

také vyžaduje velmi dobře rozvinuté emoční a mezilidské cítění a povědomí (Prager, & Roberts, 2004). To však dnes některým mladým jedincům (především mužského pokolení) může chybět (Zimbardo, & Coulombová, 2017).

Postavení žen

Možný (2006) uvádí několik důvodů, proč se fenomén singles stále více rozšiřuje. Poukazuje hlavně na ženy a jejich důvody, proč zůstávají samy. Popisuje ve své knize mechanismus, kdy je obecně nejvýhodnější pro ženy, které nespátují prioritu v kariéře či vyšším vzdělání, aby si svého životního partnera našly co nejdříve, každý rok navíc jim může škodit. Výhodou pro ně je, pokud mohou nabídnout poddajnost, zdraví, sexuální atraktivitu a velký zájem o rodinu a mateřství. Mohou si tak přijít i na partnera s vyšším sociálním statusem. Naopak ženy, které se více orientují na kariéru a vzdělávání, a tím přirozeně rodinný a často i partnerský život oddalují, později zjistí, že si vlastně vše, co potřebují, obstarají samy. U těchto žen, které se často dokážou finančně zajistit, naprosto odpadá nutnost sňatku z ekonomických důvodů. Dále pro ně odpadá i problém s přísunem pravidelného sexu, protože v dnešní liberalizované době není neobvyklé mít sex bez trvalého partnerského svazku. Takže i v této oblasti ztratilo pro ženy manželství na hodnotě. Nakonec jedinou věcí, kterou by ženy mohly postrádat je mateřství. To ale některým ženám může nahradit úspěch v práci a dnešní konzumní svět, ve kterém si ženy mohou užívat, když navíc mají dost peněz. Dnes bychom tento aspekt ještě obohatili skutečností, že ženy, které se rozhodnou, že o dítě opravdu stojí, se mohou pokusit o umělé oplodnění, které je dostupnější než kdykoli dřív. Možný (2006) dále uvádí, že vysokoškolské vzdělání může do určité míry působit jako antikoncepce. Dle statistik z té doby se až pětina žen s vysokoškolským vzděláním rozhodla, že dítě mít nebude, v nejmladší generaci té doby se podíl šplhal až k polovině celkového počtu těchto žen.

Životní dráhy, stereotypy a sociální kontrola

Nastaly velké změny v tradičním životním běhu jedinců, který vede k dospělosti (Chaloupková, 2009). V minulosti byla posloupnost jednotlivých kroků následovná: dokončení studií, započetí pracovního života, odchod z domácnosti rodičů, soužití s partnerem a vstup do manželského svazku a následně založení rodiny. Tyto kroky měly také rychlý sled, a bylo zde i patrné a jasné vymezení genderových rolí. Tento model však již od druhé poloviny 20. století v západním světě tak úplně neplatí. Běh životem se stal

rozmanitějším, bez nutnosti toho, aby na sebe tyto fáze navazovaly v uvedené posloupnosti, bývá mezi nimi větší časový interval a u někoho nemusí ani nastat všechny. Mluví se o destandardizaci a individualizaci tohoto procesu. Jedním z důvodů je, že dospělost je dnes spíše otázkou volby a pocitu než naplňování daných pravidel. Výrazně také zeslabila nutnost dodržovat normy a sociální kontrola obecně (Hasmanová Marhánková & Kreidl, 2013; Beck, 2018).

Strach a nedostatek naivity

Čím jsou singles déle nezadaní, tím je pro ně pak těžší navázat vážnější vztah. Jednak je to dáno tím, že když žijí dlouho sami, je pro ně těžké vzdát se svých návyků. Druhá věc je, že člověku je s přibývajícím s věkem stále jasnější, jakého partnera by si představoval, stává se to tedy náročnějším. Ne vždy je pak jednoduché najít někoho, kdo by všem parametrům odpovídal. Dále je realitou, že jedinec, který se již mnohokrát zamiloval, aniž by to následně přerostlo ve vážný vztah, začíná být svým způsobem otupělý a k dalším potenciálním vztahům nepřístupuje bezhlavě či s očekáváním, ale spíše obezřetně, schází mu potřebná dávka naivismu (Počtová, 2012). Dle Počtové (2017), autorky dokumentárních filmů *Generace singles* a *Nerodič*, je dnes pro lidi těžké se otevřít a k někomu se přiblížit. Mají obavy do někoho investovat svůj čas a energii. To může být dáno tím, že dnes lidé většinou absolvují za svůj život více vztahů, než tomu bylo před lety a mají za sebou tak mnohem více zklamání. Dalším faktorem je, že lidé jdou často do vážného partnerství později, kdy už jim chybí určitá naivita, která je zkrátka minimálně pro začátek vztahu potřeba. Proto je pro lidi náročnější najít si vztah ve vyšším věku.

V úvodu dokumentu *My singles* (Kabátová, 2020) zaznělo, že dnešní doba změnila formu seznamování a počátky vztahů, můžeme ji nazvat dobou instantní. Lidé si chtějí nacházet partnery co nejefektivněji a bez šrámů na srdci, v čemž jim pomáhají mimo jiné mobilní seznamovací aplikace nebo koncept speed datingu. O charakteristikách dnešní doby píše také Vojtko (2020), ten zdůrazňuje například netrpělivost lidí při partnerských neshodách, protože najít náhradu je snadnější než kdy dřív.

Vysoká očekávání

Dle Perelové (2013) je dnes těžké dlouhodobě udržet vztah z důvodu vysokého očekávání. Kdysi měly ženy cíl najít si zaopatřeného muže, aby to pro ně bylo ekonomicky výhodné a zajistily si tak sociální status. Dnes však mívají lidé ve vztahu na jednu stranu potřebu

bezpečí, spolehlivosti, jistoty, předvídatelnosti a klidu, ale na stranu druhou chtějí také dobrodružství, vášně, občasné nebezpečí, překvapení a žádný stereotyp, a to mají tyto vztahy vydržet dvakrát tak déle kvůli prodloužení věku dožití. Také je dnes poprvé v historii doba, kdy páry provozují sex nejen pro početí dětí, kterých měly páry v dobách minulých opravdu hodně, ani z důvodu podvolení ženy potřebám muže. Dnes páry praktikují sex pro prohloubení a udržení intimity, pro potěšení a pro udržení vášně, což může být po letech vztahu také těžké. Doslova říká, že dnes žádáme ve vztahu to, co by nám mohla poskytnout vesnice plná lidí, žádáme od svého protějšku, aby nám dal identitu, sounáležitost, budoucnost a zároveň pocit výjimečnosti, tajemství a obdivu, lidé hledají zároveň komfort, ale i výzvy nebo něco nového, ale zároveň něco známého, a to všechno chtějí v jednom člověku.

Ekonomické aspekty

Dle Počtové (2017) je hranice, jakou míru kompromisů jsou lidé schopni a ochotni překonat ve vztahu, dost podobná jako například před 40 lety. Co se změnilo jsou vnější podmínky, především se jedná o ekonomické a sociální aspekty, které partnery více držely spolu. Bylo mnohem těžší se uživit jako jedinec, najít jiné bydlení a také tlak společnosti na rozvedené páry a single matky byl větší. Fakt, že manželství bylo v minulosti především ekonomickou institucí potvrzuje i Perelová (2013).

1.2.2 Vývoj pohledu společnosti na singles

Až šokujícím dojmem může působit výzkum z roku 1957 realizován v USA, kde více než 50 % dotazovaných uvedlo, že jsou podle nich single jedinci nemocní (Klinenberg, 2012). I když názor veřejnosti na single skupinu prošel značným vývojem, stále může nabývat negativní konotace. Diskriminací, stigmatizací a určitou stereotypizací singles se od 90. let zabývá psycholožka DePaulo, která přišla s řadou odborných článků na toto téma. Tvrdí, že singles jsou terčem stereotypů a stigmat, a mohou být znevýhodňováni. Celý tento fenomén nazvala *singlism*, tedy v češtině *singlismus*, problémem je, že bývá často mnohem hůře rozpoznáván než jiný (v češtině) *ismus* (DePaulo, 2018b). Autorku zajímali hlavně singles dobrovolní. Právě tato skupina singles je i nejčastějším terčem předsudků ve společnosti. Dle jejích slov (2006) na ně společnost stále nahlíží negativně. Většina posuzujících lidí v tomto stavu nevidí svobodu či nezávislost, ale spíše egocentrismus, neúplnost a samotu. Lidské směřování k rodinnému životu je stále bráno jako něco

„normálního“ a téměř samozřejmého. Setkáme se často s tendencí single jedince litovat. Naopak Počtová (2012) říká, že když o sobě člověk řekne, že je single, okolí mu spíše odvětlí, že je to skvělé a ať si tenhle stav užije. Podobný názor má i Filipová (2017), která o singles mluví dokonce jako o módním trendu. Popisuje velkou proměnu, kterou společnost prošla, kdy před lety byli nezadaní považováni za staré mládence a staré panny a bylo na ně nahlíženo velmi negativně, s lítostí až pohrdáním, dnes je ale všechno jinak.

1.2.3 Singles a konkrétní čísla

Aktuálně je v Česku až třetina obyvatelstva samostatně žijící. V tomto počtu může ale samozřejmě figurovat již zmíněný fenomén mingles a další alternativní vztahy. Na druhou stranu však mohou singles žít i ve vícečlenné domácnosti. Ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi zapadáme do průměru, jen s rozdílem, že na západě se fenomén singles, potažmo mingles začal šířit od 70. let minulého století a u nás byl tento boom zaznamenán až v 90. letech minulého století (Tomášek, 2019).

To, jak se tento fenomén a životní styl v jednom rozvíjí, má velký vliv na změny v partnerských vztazích. S tím souvisí vznik nových strategií reprodukce, které ovlivňují celou společnost. Stále se posouvá do pozdějšího věku první sňatek, narození prvního dítěte a také se snižuje počet dětí. To způsobuje stárnutí obyvatelstva a v některých oblastech dokonce vymírání populace. S těmito aspekty se setkáváme převážně ve vyspělých zemích. S tím jdou ruku v ruce předzvěsti neblahých ekonomických dopadů na tyto země v budoucnu (Možný, 2006).

Počet singlů kontinuálně roste (Vojtko, 2019). Není dosud zcela zřejmé, který faktor vykazuje nejvýznamnější efekt, zda jde o zmírnění sociální kontroly a ideálu rodiny, o rostoucí počet možností seberealizace v dnešním světě či o zvyšující se nezávislost žen. Dle statistik z USA (2003) byly vysoké počty singles již v té době, jednalo se o více než 40 % singles v dospělém věku (DePaulo, 2006). Dle Hartla (2000) je to v USA až 50 %. Nutno ale říct, že definice je zde jiná, než jaká je smysluplná dnes. Jednalo se o všechny jedince žijící samostatně. Dle Možného (2006) je v některých zemích single téměř čtvrtina obyvatel.

Z výzkumu ISSP (u nás realizován Sociologickým ústavem AV ČR) s názvem Rodina a Gender role z roku 2002, který dále ve své studii interpretuje Chaloupková (2009), vyplývá, že v podsouboru populace 18-35 let bylo 15 % single žen a 29 % single mužů.

Rozdíl je dán odlišným načasováním uzavírání manželství a zakládání rodiny u obou pohlaví. Opět je zde ale problém s definicí singles. Do této skupiny totiž spadají jak jedinci žijící sami jako singles, jak je vidíme dnes, tak jedinci v nesezdaném soužití. Naopak 76 % žen a 65 % mužů v té době následovalo klasickou rodinnou dráhu, kdy poměrně časný sňatek následuje narození prvního dítěte. Dále nám Chaloupková (2009) přináší zajímavá data o vlivu vzdělání. Po analýze dat přichází se závěrem, že v té době se řadila téměř třetina vysokoškoláků ve věku do 35 let mezi singles, kteří odkládali založení rodiny do pozdější doby. U respondentů s maturitou to bylo 15 % a u lidí bez maturity to bylo přibližně 20 %.

Dle dat z rozsáhlého sčítání lidu (Eurostat, 2015), bylo v EU v této době na 31,4 % jednočlenných domácností. Nutno však podotknout, že nemůžeme říct, že by se jednalo pouze o singles, i když velká část z tohoto čísla jimi bude. Také je naopak nutno počítat s tím, že singles mohou bydlet i v domácnosti s rodinnými příslušníky či s přáteli, zde hraje velkou roli ekonomická situace single jedince. Takto číslo vysvětluje Eurostat (2015): *“Ve složení domácností a formě soužití Evropanů došlo ke značným změnám: nejpozoruhodnějším fenoménem bylo zvýšení počtu osob, které žijí samy. Motivem je částečně osobní volba (lidé vyhledávají určitou nezávislost), ale jedná se i o důsledek vyššího počtu rozvodů, rozluk a prodlužující se délky života obyvatel (zejména žen), což může vést k tomu, že starší osoby ovdoví a posledních léta svého života žijí samy.”* Také je spatřován trend, že se jednočlenné domácnosti objevují hlavně ve velkých městech a největší koncentrace je v hlavních městech států.

Pokud bychom vzali v úvahu pouze údaje o Česku, jsou čísla dost podobná. Jednočlenných domácností v Česku bylo v roce 2011 také okolo 30 % z celkového počtu domácností. Je však nezbytné si uvědomit, že zde byli zahrnuti i vdovci a vdovy staršího věku, kteří zůstávají po smrti svého druha či družky sami, nebo již zmínění příslušníci mingles. To nás přivedlo k výpočtu, kde jsme brali v úvahu pouze lidi ve věku 15-69 let, což mohlo tyto efekty (zejména jednočlenných domácností starších obyvatel) oslabit a přiblížit nás tak k reálnějšímu údaji o singles u nás. Dostali jsme se tak k číslu 18 %. Pokud bychom pracovali jen s věkovou skupinou, která bývala často přiřazována k pojmu singles (20 – 39 let), dostali bychom se na 8 % jednočlenných domácností z celkové populace. Pokud bychom ale měli uvést procento ze všech obyvatel této definované věkové skupiny, tedy 20 - 39 let, bylo by to 26 %. Nejvyšší podíl jednočlenných domácností je u obyvatel ve věku 30 - 34 let, a to 33 %. (Eurostat, 2015). Je zde ale zase nutno počítat s mingles a taky

se singles žijícími s rodinou, dětmi nebo v jiné formě spolubydlení. Od sčítání lidu z roku 1961 se počet jednočlenných bytových domácností zvýšil 2,5krát. Velký vliv na to měl rozmach bytové výstavby mezi lety 1970 a 1980. V posledních letech je významnou příčinou zvyšujícího se počtu jednočlenných domácností stárnutí naší populace. Ve věku nad 15 let žila v době šetření sama každá 6. osoba u nás, a byly to v 55 % případů ženy (Český statistický úřad, 2014).

1.3 Spokojenost singles

Spokojenost se v základu dělí na složku kognitivní (racionální) a emocionální. Kognitivní složka nezahrnuje jen spokojenost celkovou, ale také spokojenost v jednotlivých životních oblastech, tu racionálně zhodnocuje. Složka emocionální zahrnuje dlouhodobý emoční stav, ve kterém se projevuje také spokojenost jedince s jeho životem (Diener, 2000).

Otázka spokojenosti u singles je jednou z nejtěžších. Opravdu hodně z nich řekne, že jsou naprosto spokojeni. Je však otázkou, kolik z nich by svému okolí, nebo možná ani sobě nepřiznalo, že šťastní a spokojení nejsou (Vojtko, 2019). Svůj stav single mohou brát jako selhání, ať už kvůli tlaku okolí či z jiných důvodů. Pak je o to těžší přiznat, že se člověk v tomto stavu cítí nekomfortně a chtěl by ho změnit. Filipová (2017) v rozhovoru s Daňkovou uvádí, že většina singles spokojená se svým stavem není, ale popírá to. Muži se při dotazu na tuto oblast mohou ohánět argumenty, že na ty praktické věci, jako jsou pomoc v domácnosti či sexuální uspokojení si mohou někoho najít i bez vztahu, a že si takto mohou užívat mnohem větší svobody a bez následných výčitek mohou dělat cokoli s kýmkoliv. Opomínají ale citové uspokojení. Ženy v tomto bývají zase více proměnlivé. Různé pocity se jim dostávají ve vlnách. Chvíli mohou být naprosto šťastné, že jsou single, využívat naplno svůj čas a zaplňovat ho aktivitami, které jim dávají smysl, vzdělávat se, nakupovat, chodit ven, užívat si, že mají doma klid a pořádek. Po chvíli se však mohou dostavit pocity samoty a pochybnosti o sobě samých, co je s nimi tedy špatně, že jsou pořád samy.

Singles mohou mít dle Vojtka (2020) plnohodnotný a šťastný život, a to za předpokladu, že budou budovat vztah sami se sebou. Podmínkou je také hluboké sebeuvědomění, mít jasno v tom, co jedinec chce, a co ne, a také vědět, jaký je jeho životní smysl, hodnoty a čeho chce dosáhnout. Pokud jedinec takového sebepoznání a sebeuvědomění nedosáhne, je velice pravděpodobné, že za své přesvědčení, že je pro něj single život to pravé, schovává neschopnost setrvat v dlouhodobých vztazích,

před kterými spíše utíká, očekává štěstí od druhých nebo má tendenci vytvářet závislé typy vztahů. Tito singles pak přesto, že své okolí přesvědčují o tom, že jsou takto spokojeni, zažívají silné pocity samoty a úzkosti.

Vojtko také považuje lásku jako nutnost - *“musíme někoho milovat a někdo musí milovat nás, abychom se stali a zůstali lidmi”* (Vojtko, 2020, s. 147). Nemusí se však jednat o lásku partnerskou, může jít i o lásku k sobě samému, k přátelům nebo k rodině.

Na spokojenost se stavem single může mít do určité míry vliv i nátlak okolí. Obecně můžeme říct, že tlak je silnější u žen a dost sílí s přibývajícím věkem. Z biologického hlediska je mnohem významnější každý rok navíc po třicítce u žen než u mužů, co se týče početí dítěte. Proto mohou hlavně starší single ženy bez dětí pociťovat větší tlak okolí, aby si našly partnera (Filipová & Daňková, 2017).

1.4 Diskriminace singles

Velkou osobností zabývající se diskriminací singles je Bella DePaulo, která začíná svou publikaci *Singled Out* slovy o tom, že by si přála, aby jak ženatí a vdané, tak singles nebyli stereotypizováni, ignorováni, znevýhodňováni, stigmatizováni a aby se k nim ostatní chovali s respektem. Navazuje se stručným popisem několika situací, kde se snaží demonstrovat, jaké by to bylo, kdyby se okolí chovalo k jedincům v manželství tak, jak se chová k singles. Uvádí například situace, kdy jedinec prohodí, že je vdaný/ženatý a dostane se mu odpovědi *“Aha, to mě mrzí”* nebo *“Neboj, tvá šance rozvést jistě brzy přijde”*, nebo: *“Pokaždé když se vdáš, cítíš povinnost dávat singlům drahé dárky”* (DePaulo, 2006, s. 6). Tato situace je do značné míry zavádějící, protože je pravda, že je zvykem obdarovávat novomanžele, kteří na tom však nijak nezbohatnou, protože náklady na svatbu jsou obrovské. Další situace se týkaly například zdravotního pojištění, nákladů na cestování pro jednotlivce, pokrytí svátků v práci single zaměstnanci, všeobecné podpory a zvýhodňování lidí v manželství a rodin ve společnosti či pojmenování některých knižních titulů, které mohou některé singly ponížít: *Jsem tak úžasný, tak proč jsem pořád single?* nebo *Jak najít partnera po třicítce využitím rad z Harvardu* (DePaulo, 2006).

Jako další velký problém vidí DePaulo (2006) stereotypizaci a předsudky vůči singles. Předkládá výčet charakteristik, které ve společnosti bývají prisuzovány právě singlům: emoční nezralost, sobeckost, strach ze závazků, opuštěnost, touha po vztahu, vybíravost, dokonce možná skrývaná homosexualita. Následuje výčet konkrétních

znevýhodnění: každý počítá s tím, že můžou singles zůstat v práci kdykoliv déle, bez problému zařídí služební cesty, a to i přes svátky nebo budou na party automaticky spát na gauči v obýváku než v posteli v pokoji, kde se dají zavřít dveře. Autorka DePaulo (2006) je sama single, a je v tomto stavu velmi spokojena. Mnoho z charakteristik, které bývají singles přisuzovány sama DePaulo vyvrací ve svých výzkumech a článcích. Uvádí například, že singles jsou naopak mnohem více nápomocni a více dobrovolníci. Také častěji pomohou nebo poradí kolegovi, sousedovi nebo příteli (DePaulo, 2018a).

Ne přímo o diskriminaci, ale o mírné znevýhodněnosti singles mluví Počtová (2012) v rozhovoru s Tomkovou. V Česku jsme dle ní v náhledu na singles pozadu v důsledku komunistického režimu, který zde dlouho přetrvával. Nejsou tu tedy pro singles takové možnosti například při výběru dovolené pro jednoho, kdy se platí obrovské přírážky, při nákupu potravin, kdy není takový výběr menších balení, které by počítaly s jednočlennou domácností a také při výběru bydlení (Počtová, 2012). To je ovšem údaj z roku 2012. Dovoluji si říct, že se situace trochu zlepšila, minimálně nákup potravin je dnes pro singles snazší. Sice se nedá říct, že by nakupování menších balení bylo výhodné, ale rozhodně je dnes výběr větší. To potvrzuje i Filipová v rozhovoru s Daňkovou (2017, s. 18): *“Posledních pět let toho (, že singles si často hodně vydělají) začali mohutně využívat developeri, dovozci a výrobci jídla, adrenalinové agentury, seznamky a další poskytovatelé služeb.”*

1.5 Prognózy do budoucna

V této podkapitole bychom rádi podtrhli důležitost zkoumání fenoménu singles, do budoucna se počítá s expanzí tohoto jevu (Tomášek, 2019; Vacková et al. 2015; Budgeon, 2008; DePaulo, 2006). Dle Vojtky (2019) je velice pravděpodobné, že se tento fenomén bude v následujících letech výrazně rozšiřovat, otázkou je, zda to bude dobrovolně, nebo budou lidé muset. Jako důvod uvádí především skutečnost, že je nutné na vztahu neustále pracovat a pracovat vědomě. Lidé i v dnešní době žijí v pseudoromantismu, kdy mají mylnou představu, že když si někoho najdou, je to ten pravý a jejich láska jim vydrží celý život bez jakéhokoliv úsilí. Na začátku vztahu velmi často zafunguje chemie, lidé pak nechápou, že po jejím ochabnutí se znásobuje důležitost práce na vztahu, bez které je vztah jen zřídka šťastný. Dalším faktorem je sílící individualismus ve společnosti. Myšlenku Vojtko (2019) uzavírá větou: *“Single život je na vzestupu, a ještě nějakou dobu bude”*.

Pokud tomu tak bude, Kotyzová (2011) nastiňuje, jaké by to mohlo mít dopady zejména pro ekonomiku, ekologii a trh práce: počítá s vyšším odvodem daní, s kvalitní, kvalifikovanou a motivovanou pracovní silou na pracovním trhu, která má zájem o luxusní zboží, často nehledí na peníze a je ochotna se rychle rozhodovat o nákupu, také se objeví větší poptávka po plnění specifických požadavků na dovolené či po krátkometrážních bytech. Na druhou stranu může přijít větší zátěž životního prostředí z důvodu větší spotřeby různých obalů a pohonných hmot a ve vzdálenější budoucnosti ve změně demografického vývoje v důsledku snížené porodnosti, to může znamenat nedostatek pracovních sil a obtíže s financováním zdravotního a sociálního systému (Kotyzová, 2006). Kotyzová (2011) také podotýká, že například marketing prozatím se singles tolik nepočítá, nemíří na ně marketingová komunikace a dostatečnou pozornost jim nevěnují ani média. Neexistuje pro ně povětšinou žádná speciální nabídka, není zde snaha uspokojit právě jejich potřeby. Přesně v tomto segmentu je však velký nákupní potenciál. Kotyzová (2011) zmiňuje, že singles bývají skupinou, která je připravena nakupovat a jsou ochotni se o nákupu rozhodovat přímo na místě a daleko rychleji než třeba segment rodinný.

2 TEORIE ATTACHMENTU

Jedná se bezpochyby o jednu z nevlivnějších teorií na poli psychologie, která se pyšní neustále rostoucím objemem literatury, která se jí zabývá (Mikulincer & Shaver, 2007). Teorii vztahové vazby dnes považujeme za jednu z nejlépe empiricky podložených teorií v oblasti vývojové psychologie, a to především longitudiálními studiemi. Bezesporu také bývá oceňován její přínos v pochopení vývoje člověka v průběhu celého života (Brisch, 2011).

Hazanová a Shaver (1987, 1990, 1994) byli přesvědčeni, že teorie attachmentu může vysvětlit velkou část vztahového chování dospělých a obecně nám může pomoci v řešení mnoha problémů lásky. Právě tato dvojice má zásluhu na rozšíření teorie attachmentu i na vztahy a prožívání dospělých. Tato expanze teorie attachmentu do dalších životních fází a do vztahů v nich, je důležitým faktorem, proč je teorie a její rozšíření stále aktuální. Využití teorie attachmentu v dospělých vztazích je stále předmětem mnoha současných výzkumů.

Teorie attachmentu pojímá především dynamiku blízkých vztahů a vztahovosti (Hazan & Shaver, 1987). Hlavní potenciál této teorie tkví v pochopení vztahových vzorců, vztahového chování a následná možnost spolehlivé predikce vztahového chování v různých situacích. Celá teorie totiž vychází z toho, že jsou jedinci v partnerství *“naprogramováni chovat se určitým předem daným způsobem”* (Levine & Heller, 2019, s. 20). To však platí pouze při aktivaci vazebného systému, který se aktivuje v situaci, kdy se cítí jedinec ohrožen fyzickou či psychickou vazbou (Bowlby, 1982, in Yip et al., 2018). Dle Bowlbyho (2010) se v rámci vztahové vazby utváří vzorce chování, které jsou relativně stabilní. Předvídatelnost následného chování spadajícího do oblasti vazebných situací zajišťují vnitřní pracovní modely. Ty vznikají na základě prožitků interakcí s vazebnou osobou, například při opakovaném odloučení a znovushledání (Hazan & Shaver, 1994). Nutno dodat, že se tyto pracovní modely vyvíjí pro každou vazebnou osobu zvlášť (Brisch, 2011).

Další velkou výhodou teorie attachmentu oproti jiným teoriím je fakt, že zkoumá běžnou populaci, ne pouze její výseč (například páry, které vyhledaly párovou terapii, naopak zkoumá i jedince ve šťastném partnerském soužití). Teorie může tedy přirozeně

zkoumat i to, co funguje. Navíc teorie nehodnotí a neříká, jaké vztahové chování je ještě přijatelné a jaké patologické. Snaží se každé vztahové chování vysvětlit skrz jednotlivé typy attachmentu (Johnson, 2018).

2.1 Úvod do teorie attachmentu

Výraz attachment se v češtině běžně používá, do češtiny jej můžeme přeložit více způsoby, například vazba, vztahová či citová vazba, citové pouto, přilnutí nebo připoutání. Vztahovou vazbu můžeme popsat jako motivační systém, který má významné genetické ukotvení. Ten se aktivuje po narození za cílem zabezpečení přežití kojence. Z matčiny strany sehrává velmi důležitou roli hormon oxytocin, který je zodpovědný za celou řadu procesů včetně tvorby mléka v prsou matky, rozvoje matčina citového pouta k dítěti již před porodem a následného posílení po porodu (attachment), dále se jedná o pocity touhy blízkosti či pocity důvěrnosti a uvolněnosti (Moberg, 2016). Obecně bychom vztahovou vazbu mohli označit za přilnutí dítěte k vazebné osobě, ta dítěti zajišťuje péči a pocit bezpečí. Právě tento proces má pak vliv na blízké vztahy v dospělosti (Hartl, Císařová, & Nepraš, 2010).

Prostřednictvím attachmentu s vazebnou osobou (většinou to bývá matka) si dítě naplňuje potřebu jistoty a bezpečí, která je pro něj naprosto klíčová. V neposlední řadě jde ale také o naplnění potřeby lásky, blízkosti a stabilní vazby s vazebnou osobou (Vybíral & Roubal, 2010). Dle Brumaria a Kernse (2010) lze popsat attachment k dané osobě jako dlouhotrvající emoční vazbu, která má svou nezaměnitelnou funkci a hodnotu a sehrává velkou roli také ve vztazích s dalšími osobami.

Funkcí vztahové osoby je hned několik. Bowlby (1988) například uvádí roli vazebné osoby jako bezpečné základny. Jedinec disponující takovou bezpečnou základnou má možnost naplnit své explorační potřeby. Je zde důležitá jistota, že po návratu z průzkumu se jedinec vrátí ke své vazebné osobě a bude mu znovu poskytnuta péče a pocit bezpečí. Na to navazuje koncept exploračního systému (Bowlby, 2012). Collins a Feeney (2000) zmiňují další důležitou funkci, bezpečný přístav. Jedinec by měl mít jistotu, že v případě jakéhokoliv ohrožení, ať už psychického či fyzického, mu vazebná osoba poskytne útočiště zahrnující potřebnou podporu a bezpečí. Další funkce je neméně důležitá, jedná se o udržování blízkosti s vazebnou osobou (Mikulincer, Shaver, & Pereg, 2003).

Teorie uváděla tři typy citového pouta, později byl přidán čtvrtý typ. Ty vznikají v dětství v důsledku interakce jedince se vztahovou osobou. Dále se však dočteme o dalších faktorech, které na utváření typu attachmentu u jedince působí. V dospělosti má typ citové vazby významný vliv na partnerské vztahy jedince. Aktivace tohoto systému v dětství vylučuje aktivaci systémů jiných (Levine & Heller, 2019).

2.2 Formování teorie attachmentu

Johna Bowlbyho, často označovaného za zakladatele a otce teorie attachmentu, především v začátcích jeho kariéry ovlivnil Sigmund Freud, kterého pak sám Bowlby označil za otce teorie (Bowlby, 2010). Vůči některým názorům psychoanalytických stoupců se však Bowlby (1957) v průběhu své kariéry vymezil, což ho málem stálo místo v psychoanalytické společnosti. Bowlby přemýšlel o konceptu vztahové vazby mimo jiné i z evolučního hlediska, inspirací mu byly objevy K. Lorenza a jeho experimenty s housaty ze třicátých let nebo zkoumání opic H. F. Harlowa z let padesátých (Výrost & Slaměník, 2001).

Podle Bowlbyho (2010) nás evoluce naprogramovala, abychom si v životě určili blízké osoby, které pro nás budou znamenat víc než ostatní, na tyto osoby se pak budeme moct spolehnout. Spoléhat se na někoho je naší potřebou již od chvíle, kdy jsme v matčině děloze a samotná schopnost být ve vztahu zvyšuje šanci jedince na přežití. Jedinci pak potřebu předávají dál svým potomkům. Bowlby (1988) zdůrazňuje potřebu nalézt a udržet si blízký vztah k pečovateli. Tento vztah je posilován kojením, ale i mnoha dalšími interakcemi mezi dítětem a pečující osobou.

Počátky pozorování malých dětí a možnosti vzniku traumatu pozoroval již Freud, nejednalo se však o zaměření přímo na toto téma a jeho přístup byl také hodně odlišný než ten, jaký razil John Bowlby. Sám Bowlby (2010) popisuje svou teorii jako protikladnou klasické freudovské psychoanalýze, ve které Freud a jeho následovníci postupovali od konečného stavu zpět k počátkům. Na základě toho probíhá snaha zrekonstruovat předchozí fáze osobnosti. Naproti tomu Bowlby začíná svou práci empirickým pozorováním aktuálního stavu malých dětí a jejich chování v různých situacích. Snaží se tak nalézt základní zákonitosti fungování jejich osobnosti v tomto raném stadiu a následně se pokouší predikovat jejich budoucí vzorce chování, nebo lépe řečeno chce poukázat na situace, kde se projevují podobnosti reagování jedince v dětství a reagování jedince v dospělosti. Bowlby

(2010) to pojmenoval jako zásadní změnu úhlu pohledu, protože se narodil od psychoanalytiků nechytá symptomu či syndromu (například deprese či schizofrenie) jako počátečního bodu, ale volí za výchozí bod potenciálně patogenní situaci nebo prožitek v minulosti, tedy snaží se z minulých situací vyvodit možné důsledky a vlivy na aktuální projevy chování. Je to postup prospektivní, začíná například u traumatické události a postupuje k současnému stavu. Naopak podobnost Freudova a Bowlbyho můžeme pozorovat v krucální důležitosti raného období jedince.

Je zde celá řada hypotéz, které teorii citové vazby vysvětlují. Jedna z nich hovoří o tzv. *vypočítavé lásce*, tedy o snaze dítěte navázat citovou vazbu s někým, kdo je schopen naplnit jeho fyziologické potřeby (potrava a teplo), tento přístup nese název *teorie sekundárního pudu*. Dále stojí za zmínku *teorie primárního sání objektu*, která zase kooperuje s teorií, že dítě má přirozenou tendenci zajímat se a přivlastňovat si lidský prs a následně z něj sát. Až poté si dítě všimá také matky, se kterou také navazuje vztah. Dále bývá zmiňována *teorie primární touhy po návratu do dělohy*, která reflektuje nelibost dítěte nad vyhoštěním z dělohy a jeho úsilí navrátit se zase zpět (Bowlby, 2010). Hlavním motivem dítěte setrávat ve vztahové vazbě však není zajištění obživy, jak by mohlo vyznít, což ukázaly již dávné Harlowovy (1958) experimenty. Silnější je zde pravděpodobně potřeba bezpečí a lásky.

Přesto, že se můžeme setkat s označením Bowlbyho jako otce teorie vztahové vazby, určitě se nedá říct, že se o ni zasloužil sám. Méně se mluví o Reném Spitzovi, který tuto teorii nastínil a předpřipravil (Vybíral & Roubal, 2010). Neodmyslitelnou postavou je taky Mary Ainsworthová. John Bowlby dal podnět k tomu, aby se o dětství přemýšlelo jinak, zejména o poutu dítěte a matky, a o tom, jak dítě může prožívat odloučení, deprivaci z něj nebo dokonce ztrátu matky. Položil základy k teorii vztahové vazby. Ainsworth poté obohatila jeho myšlenky inovativní metodologií, zasloužila se o značné rozšíření teorie a také o nové směry v ní. V neposlední řadě přišla také s konceptem mateřské senzitivity k signálům dítěte, který dále zkoumala v souvislosti s vývojem vzorce citového pouta matky a dítěte (Bretherton, 2000). Ainsworth zkoumala vztahy matek a dětí na Ugandě a později realizovala dlouhodobou studii v Baltimoru, kde pozorovala interakce matek a dětí v průběhu týdenních návštěv. Výsledkem těchto zkušeností byl její příchod s (dnes dobře známou) standardizovanou testovou situací *strange situation* (tedy *neznámá situace*) (Brisch, 2011; Ainsworth, 1979; Ainsworth & Bell, 1970).

Dle myšlenek Bowlbyho i Ainsworthové by mohla být teorie vztahové vazby definována jako kognitivně-afektivní pouto, které si osoba nebo zvíře vytvoří mezi sebou samotným a další významnou osobou. Toto pouto je pak spojuje v prostoru a vydrží v průběhu času. Známkou attachmentu je snaha dostat se a následně si udržet určitou blízkost s danou osobou, ať už fyzicky či formou interakce z větší vzdálenosti (Ainsworth & Bell, 1970).

2.3 Typy attachmentu, příčiny jejich vzniku a projevy

V minulosti převládal názor, že za typem citového pouta jedince stojí výhradně styl výchovy (Levine & Heller, 2019). Především pak zkušenosti s rodičovskou péčí, odloučením a ztrátou v dětství a adolescenci (Mikulincer & Shaver, 2007). Dnes se již uznává vliv dalších proměnných: genetika a různé životní zkušenosti. Pokud se ale vrátíme k vlivu výchovy na typ attachmentu v dospělosti, jeho síla je nezpochybnitelná (Levine & Heller, 2019). Vliv dalších proměnných potvrzuje i výzkum, kde Carlson, Sroufe a Egeland (2004) porovnávali attachment v různých obdobích od 12 měsíců věku do 19 let, vždy příslušnými metodami pro dané období. I zde se ukázalo, že attachment z prvního roku života souvisí s typem attachmentu v 19 letech jen nepřímo, autoři tuto skutečnost přisuzují právě dalším zkušenostem, se kterými se jedinec setkává v průběhu celého života a dalším interakcím s okolím. Utváření attachmentu je velmi dynamický proces. Dle Ainsworthové (1973) jsou hlavní faktory, které mají vliv na typ attachmentu tři: mentální modely týkající se vlastní osoby a vztahů, vztah s rodiči v dětství a v neposlední řadě také rysy nejvýznamnějšího milostného vztahu jedince. Mentální modely rozpracovali také Bartholomewová a Horowitz (1991), kteří sestavili schéma stylů vztahové vazby v dospělém věku. Pracovali s kombinacemi dvoudimenzionálních složek vnitřního pracovního modelu, tedy obrazu vlastního self a naproti tomu obrazu vnímání okolí. Touto kombinací získáme 4 styly. V obrazu self je rozhodující, jak jedinec vnímá sebe, tedy jako osobu, která si zaslouží lásku a bezpečí, nebo zda to vnímá naopak. Obraz okolí pak řeší, zda jedinec pojímá ostatní osoby jako přístupné a spolehlivé nebo spíše jako odmítavé a nezodpovědné.

Zde navážeme schématem dvoudimenzionálním, za kterým stojí Brennanová, Clarková a Shaver (1998). Oddělenými dimenzemi zde je vyhybavost a úzkostnost, které vznikly na základě faktorové analýzy. Šlo zde o základní kámen pro metodu ECR (Experiences in Close Relationships), velmi používanou metodu k posouzení vztahové

vazby v dospělosti (Brennan, Clark, & Shaver 1998). Osoby s jistým attachmentem tak skórují nízko v obou dimenzích (Mikulincer & Shaver, 2012).

Mezi obecné projevy vazebného chování bychom mohli zařadit akty chování, kterými si snaží osoba vydobyt blízkost vazebného protějšku. Může se jednat o následování, neustálé přibližování se, držení se v blízkosti druhého a následné usmívání se, případně pláč nebo volání, když vazebná osoba není na blízku (Ainsworth & Bell, 1970). Teorie uvádí tři, respektive čtyři typy attachmentu. Je to bezpečná vztahová vazba neboli jistý attachment, úzkostný attachment, vyhýbavý attachment a dezorganizovaný attachment. Poslední jmenovaný byl k trojici přidán až později na základě zjištění dalších výzkumů, které se zaměřovaly na nestandardní chování dětí, to bylo do té doby přiřazováno k některému z již existujících stylů, ale Mainová a Solomonová (1990) se zasloužily o doložení stylu čtvrtého, do jehož definice spadaly dosud těžko zařaditelné případy. Kvalitu vztahu a daný attachment u dítěte můžeme nejlépe posoudit v situaci, kdy dojde k odloučení od vazebné osoby, ale i v jiných, obecně stresujících a zátěžových situacích.

Významný pro vývoj bezpečné vazby bývá první rok života. Pokud je dítě v tomto věku vystavováno interakcím s nepřátelskou či odmítavou matkou, může to mít neblahý vliv na budoucí blízké vztahy, což se může projevovat nedůvěřivostí k blízkosti, neschopnost blízkost spoluvytvářet, či strachem z projevení lásky či jakéhokoliv jiného pozitivního ale i negativního citu či emoce, ty v sobě může velmi často potlačovat. Důvod, proč si lidé v dospělosti tyto naučené vzorce chování udržují, může být paradoxně ten, že v nich takové chování vyvolává určitý pocit bezpečí, protože dokážou předvídat reakci okolí a své pocity. Kdyby zvolili jiné chování, než jsou zvyklí, mohlo by to v nich vyvolat naopak úzkost (Vybíral & Roubal, 2010).

Pro dosažení kýženého *citlivého chování* vazebné osoby je podstatné, aby osoba vnímala signály vysílané dítětem, aby je správně interpretovala a následně je adekvátně v přiměřené rychlosti uspokojila. K vybudování jisté vztahové vazby dochází v případech, kdy má dítě vztahovou osobu, která je schopna jeho potřeby citlivě uspokojovat. Naopak spíše nejistá vztahová vazba vzniká tehdy, pokud vztahová osoba potřeby dítěte neplní buď vůbec, nebo je-li v plnění potřeb určitá nekonzistence (jednou přílišná pozornost, hýčkáni a stimulace a jindy zase naprostá neschopnost plnit potřeby dítěte a citlivě s ním interagovat). Není však dáno, že primární vztahovou osobou musí být vždy matka dítěte, může jít i o otce, vychovatelku či babičku. Kojenec si tvoří pomyslnou hierarchii vztahových osob. Když se

objeví nebezpečí, dítě v posloupnosti ověřuje dostupnost vztahových osob od nejvýše umístěných směrem dolů. Proměnnou je také závažnost nebezpečí, čím je riziko větší, tím naléhavěji se dítě dožaduje osoby z vrcholu jeho hierarchie (Brisch, 2011). Je zde ale nutné zdůraznit, že vznik daného stylu vztahové vazby není ovlivněn jen a pouze vazebnou osobou, důležitými proměnnými jsou zde i dispozice dítěte, které mají vliv na chování vazebné osoby (Bowlby, 2010) a celoživotní zkušenosti se vztahy (Carlson, Sroufe, & Egeland, 2004).

2.3.1 Jistý attachment

V případě, že byli rodiče dítěte schopni vhodně reagovat na veškeré jeho potřeby, byli dostatečně citliví a vždy dostupní (nejen fyzicky, ale i emočně), odnáší si často dítě do dospělosti jistý attachment (Levine & Heller, 2019). Projevy takových dětí při testu *neznámé situace* jsou pláč a volání vazebné osoby, když odejde. Po jejím návratu však netrvá dlouho, aby se uklidnily, reagují pozitivně a zanedlouho se vrací k započaté předchozí aktivitě (Bowlby, 2010). Děti s jistým attachmentem mají mnohem méně problémů s chováním a také méně neurotických obtíží. Existenci bezpečné vazby potvrzuje strach z cizích lidí, který se začíná objevovat od 7. měsíce věku. Pro bezpečnou citovou vazbu je dále charakteristická vzájemnost citového vztahu a potřeba fyzické blízkosti. Důležitým znakem tohoto stylu je pocit bezpečí, ten pak podporuje přirozenou zvědavost ke zkoumání nového (Běhounková, 2012). Tito jedinci se v blízkém vztahu cítí dobře, jsou milující a vstřícní, neberou si každou partnerskou neshodu osobně, berou věci tak, jak přicházejí a máloco je vyvede z míry. Také umí dobře vyjadřovat své potřeby a vhodně reagují na potřeby partnera (Levine & Heller, 2019).

2.3.2 Úzkostný attachment

Jedinci s úzkostným attachmentem pravděpodobně v dětství zažili nekonzistentnost a nespolehlivost v chování svých pečujících osob (Levine & Heller, 2019), reagování na podněty a potřeby dítěte se často odvíjí od nálady vazebné osoby (Vrtbovská, 2010). To má za následek hyperaktivaci vazebného systému u jedince s touto vazbou v budoucnu (Cassidy & Berlin, 1994). U dětí je častou strategií, jak se vyrovnávat s emocemi křik a další velmi silné, emocemi nabitě reakce (Stevens, 2014). V testu *neznámé situace* mají děti po odloučení od vazebné osoby střídavé projevy, a to buď naléhavé hledání blízkosti, anebo naprosté odmítání kontaktu. Po znovushledání se dožadují zvýšeného kontaktu s vazebnou osobou. Děti jsou při hře velmi pasivní a nesamostatné (Bowlby, 2010). U dospělých jedinců

je výrazná touha po blízkosti a schopnost hluboké intimity, potřeba častého dokazování lásky ze strany partnera, často jsou přítomny generalizace, kdy například při konfliktu s partnerem mají myšlenky na rozchod, přemíru svého času tráví myšlenkami na svůj vztah. Tito lidé jsou také velmi citliví na změny v chování partnera a mají tendenci tyto změny dávat za vinu tomu, že se něco změnilo v partnerových citech k nim. Není těžké člověka s tímto typem citového pouta rozzlobit, v konfliktech často řekne něco, čeho později lituje (Levine & Heller, 2019). Všechny tyto projevy míří k jasnému cíli, získat více podpory, pozornosti a lásky (Belsky & Nezworski, 1988).

2.3.3 Vyhýbavý attachment

Lidé s vyhýbavým attachmentem pravděpodobně zažívali v dětství opak od těch, který mají jistý attachment, tedy například udržování fyzického či emočního odstupu pečujících osob a jejich necitlivost (Levine & Heller, 2019), a dále neschopnost vazebné osoby uspokojivě reagovat na jejich rozličné potřeby (Stevens, 2014). To má naopak od úzkostného attachmentu za následek deaktivaci vazebného systému. Přestože touto strategií jedinec nedosáhne pocitu bezpečí, vidí jako nejlepší volbu se se vším vypořádat sám, aby se vyhnul úzkosti z nepřítomnosti vztahové osoby, její nedostatečné pozornosti a podpory (Mikulincer & Shaver, 2007). Při testování *neznámé situace* se děti s vyhýbavým attachmentem nechají ukonejšit i cizí osobou a příchod vazebné osoby neoslavují takovým nadšením jako děti s jiným stylem vztahové vazby (Bowlby, 2010). Děti s vyhýbavým attachmentem se také raději vyhýbají stresovým situacím (Stevens, 2014). Tito jedinci mají neustálou tendenci hlídat si svou nezávislost a soběstačnost, které v jejich očích může výrazně ohrozit právě partnerský vztah, proto se ve vztahu často drží zpátky. I když občas pociťují touhu po blízkosti, nikdy tato blízkost nesmí být příliš velká nebo rozhodně ne na dlouho. Mají tendenci si partnera „držet od těla“. Nejsou zvyklí ve vztahu příliš sdílet vnitřní svět a jsou citliví na to, když se objeví náznaky, že by chtěl jejich partner kontrolovat jejich chování či území (Levine & Heller, 2019). Jejich počínání Bowlby (1988) vystihl výrazem *kompulzivní samostatnost*. Není však pravdou, že by jedinci s vyhýbavým attachmentem byli bez citů. Jde spíše o to, že jejich strategií je deaktivace emocí a jejich silná regulace. Nepříjemné pocity prožívané při odchodu vazebné osoby bývají potlačovány (Stevens, 2014). Popisovanou strategií využívají jedinci, kteří vzdali pokusy o přiblížení se k druhým lidem. Tímto způsobem se vyhýbají dalším zklamáním a nepříjemným pocitům, které by jim odloučení od vazebné osoby přineslo (Mikulincer & Shaver, 2007).

2.3.4 Dezorganizovaný attachment

Děti, které nebyly svými rodiči ochráněny před nebezpečím nebo byly rodiči dokonce přímo ohrožovány, se v dospělosti často potýkají s dezorganizovaným typem attachmentu (Levine & Heller, 2019). Tento attachment je kombinací úzkostného a vyhýbavého attachmentu a je považován za nejnebezpečnější formu attachmentu. Attachment u těchto dětí je zcela narušen, často vzniká střídavými obdobími, kdy vztahová osoba pouto narušuje a poté zase obnovuje. Tyto výkyvy dítěti mohou způsobit dezorientaci a frustraci. Často se můžeme setkat s tím, že se popisovaný typ vazby objeví u dětí týraných, zanedbávaných, nebo u dětí, které mají za sebou vícečetnou výměnu vztahových osob. S uvedeným typem vazby bývají spojovány problémy s chováním a občas také psychiatrické onemocnění (Běhounková, 2012).

Dezorganizovaný typ vztahové vazby uzavírá skupinu nejistých stylů vztahových vazeb a v populaci se nachází pouze vzácně, uvádí se 5 % jedinců. Největší část populace má jistý attachment (50 %), pomyslnou druhou příčku zaujímá nejistý vyhýbavý attachment (25 %) a těsně za ním se pohybuje nejistý úzkostný attachment (20 %) (Levine & Heller, 2019). Kebza (2015) přichází s jiným číslem u dezorganizované vztahové vazby, a to 15 %. Goldberg (1997) uvádí čísla následující: 65 % populace má dle něj jistou vztahovou vazbu, úzkostně vyhýbavou vazbu má 20 % a úzkostně vzdorující vazbu (tedy vyhýbavý typ vazby) má 10-15 % populace. Je ale prokázáno, že procento zastoupení jednotlivých stylů vztahové vazby v populaci je kulturní záležitostí (Güngör & Bornstein, 2010; Mak et al., 2010; Wang, 2005).

2.3.5 Změna typu attachmentu

Typ attachmentu, který si jedinec přináší z dětství, zůstává ve většině případů stejný i v dospělém věku, uvádí se, že je tomu tak u 70 – 80 % jedinců (Waters et al., 2000). Nedá se ale říct, že by byl neměnný. Změna může nastat vlivem nových informací a zkušeností se současným partnerem nebo prožitím korektivní emoční zkušenosti (Johnson, 2004) nebo vlivem negativních životních okolností a zkušeností (Waters et al., 2000). Hesse (2008) uvádí, že pozitivní změna k jistému attachmentu může nastat u lidí, kteří naleznou alternativní osobu, u které naleznou podporu, a zároveň u lidí, kteří stráví více času na terapii. Příznivé dopady terapie dokládá i Johnson et al. (2015), Seedall et al. (2015) nebo Dansby Olufowote et al. (2019). Poslední jmenovaní dodávají, že je zde i důležité, aby byl

jedinec proaktivní a ochoten řešit svá traumata a pracovat na vnitřních změnách a interpersonálních vztazích. Změna může nastat také v důsledku dlouhodobého vztahu s osobou s bezpečnou vztahovou vazbou, ta svému protějšku přirozeně poskytuje bezpečný přístav a bezpečnou základnu. Změna je pak zapříčiněna tím, že takový partner se k jedinci chová neočekávaným způsobem, tedy jinak, než byl zvyklý (Dansby Olufowote et al., 2019). Nejdéle přetrvávají vzorce chování nejistých typů attachmentu v situacích, kdy se objeví problém nebo jedinec řeší konflikt. (Levine & Heller, 2019). Změna vazebných vztahů v dospělosti může vést ke změně organizace a fungování celého vazebného systému. V souhrnu je změna attachmentu v dospělosti velmi komplikovaná problematika (Mikulincer & Shaver, 2007). Dle Johnsonové (2018) a jejích dlouholetých výzkumů je při touze po změně typu vztahové vazby potřeba přijmout, že jsou na sobě partneři ve vztahu emočně závislí a následně vytvořit bezpečnou vztahovou základnu. To vede také k celkovému zlepšení partnerského soužití.

2.3.6 Metody pro zjištění typu attachmentu

K přesnějšímu určení typu attachmentu nám slouží standardizované metody. Na výběr je ze široké palety metod, ze které se volí dle věku zkoumané osoby. V dětství je využívána již zmiňovaná *strange situation*, tato metoda je koncipována sérií opakujících se odloučení a znovushledání se vztahovou osobou (Ainsworth, 1979; Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 2015). Následně se pozorují reakce dítěte na odchod a na návrat vztahové osoby. Největší rozdíly mezi dětmi jsou sledovány právě při návratu matky (či jiné vztahové osoby), dle těchto reakcí je stanoven jeden ze čtyř typů vazby (Běhounková, 2012). Ještě používanější je alternativa této metody pro děti předškolního nebo raného školního věku, která nese název *Q-Set*. Tato metoda zkoumá chování dítěte doma. Konkrétně zjišťuje, jak dítě vnímá kvalitu bezpečné základny. Tím však nabídka metod pro děti nekončí, můžeme se setkat s mnoha dalšími (Solomon & George, 2008). Pro dospělé uvádíme například velmi využívanou metodu *The Adult Attachment Interview*, která zjišťuje attachment u adolescentů a dospělých formou narativního rozhovoru. Výhodou je, že se na každou informaci dotazuje více způsoby. Jedinci s nekonzistentními odpověďmi mají tendenci chovat se neakceptovatelnými a neočekávanými způsoby (Hesse, 2008).

2.4 Attachment v dospělosti

Jak již bylo zmíněno, o rozšíření teorie attachmentu i na vztahy dospělých se zasloužili především Hazan a Shaver (1987, 1990, 1994). Teorii attachmentu u dospělých pojmáme jako rozšíření tradiční teorie attachmentu, jak jej známe od Bowlbyho a Ainsworthové (1991). Teorie attachmentu dospělých dnes vysvětluje rozdíly v pocitech a chování v rámci blízkých vztahů. Původ rozdílných stylů attachmentu spatřujeme ve dvou hlavních faktorech, a to je působení pečující osoby a následně zkušenosti z blízkých vztahů (Nofle & Shaver, 2006), jiní autoři ale uvádí i další faktor – dispozice jedince (Bowlby, 2010; Carlson, Sroufe, & Egeland, 2004). Nedá se ale říct, že by se jednalo o zcela totožný attachment jako u dětí. Vztah pečující osoby, která dítěti dopřává pocit bezpečí, a bezbranného dítěte je jednostranný. Dítě není schopno po narození, a ještě dlouho po něm, přežít bez ochrany a péče pečující osoby. Vztahy v dospělosti jsou regulovány komplementaritou behaviorálního systému a je v nich mnohem významnější reciprocita. Dalším rozdílem je, že starší děti nebo partneři se navzájem spokojí s představou blízkosti druhé osoby, kdežto malé děti vyžadují okamžitý fyzický kontakt. U dětí bývá vztahovou osobou nejčastěji rodič, ve většině případů matka. U dospělých to bývá sexuální partner. V attachmentu u dospělých tak můžeme identifikovat tři hlavní složky chování: emoční, pečující a sexuální (Hazan & Shaver, 1994).

Nejvíce se typ citového pouta odráží v míře vyhledávání vzájemné blízkosti partnera a reagování na ni. Dále hrají roli odlišnosti v řešení partnerských konfliktů, různorodost v přístupu k sexu, rozdíly ve schopnostech dát najevo své potřeby a v neposlední řadě odlišnosti v očekávání od svého partnera, jeho role a také konceptu vztahu (Levine & Heller, 2019).

2.4.1 Attachment a závislost

Mezi potřeby jedince patří blízkost bezpečné vztahové osoby. Pokud není tato osoba zrovna přítomna fyzicky, je důležitá jistota, že je osoba dostupná alespoň psychicky a emočně. Tento fakt však dnes není zcela vžitý, setkáváme se postojí, že by si lidé ve vztahu měli dávat pozor, aby nebyli na partnerovi příliš závislí a aby na něm příliš emočně “neviseli”. Podle tohoto stanoviska by si měl každý člověk dávat pozor, aby si zachoval svou nezávislost, aby si byl vědom, že za své štěstí je zodpovědný on sám a za štěstí partnera také výhradně sám partner, že je důležité mít pevné hranice, protože víme, že být závislý je

nebezpečné. Pokud nastane situace, že má jedinec pocit, že partner narušuje jeho bezpečí a prostor, měl by si držet odstup a soustředit se chvíli hlavně na sebe (Levine & Heller, 2019).

Tento popis se nám může zdát jako chování člověka s vyhýbavým typem citového pouta. Ale je to současně ražený názor dnešní doby, kde je významnou hodnotou nezávislost. Není výjimkou, že se s tímto přístupem setkáváme i u singles. Je přitom paradoxní, že určitá závislost člověka na svém partnerovi je podmíněna už biologicky. Přítomnost našeho partnera může mít vliv na hladinu hormonů v krvi, na krevní tlak nebo tepovou frekvenci (Phillips, Carroll, Hunt, & Der, 2006; van Anders & Gray, 2007). Dále se při pokusu s elektrickými šoky zjistilo (Coan, Davidson, & Schaefer, 2006), že nejmenší stresovou reakci (dle pozorování hypotalamu) měly ženy, které při elektrickém šoku mohly držet za ruku svého manžela, přičemž hrála roli i spokojenost ve vztahu, oproti ženám, které držely za ruky cizí osobu anebo byly na elektrický šok úplně samy.

3 ATTACHMENT, VZTAHY A BIG FIVE JAKO PŘEDMĚTY VÝZKUMŮ

V následujících podkapitolách představíme již realizované studie, které se zabývaly podobnými tématy a vztahy, které se chystáme zkoumat v našem výzkumu. Tyto informace a poznatky nám poslouží jako počáteční bod a budou nám inspirací v našem bádání.

3.1 Attachment, vztahy a zaměstnání

Za léta, co je attachment zkoumán, bylo zjištěno mnoho oblastí, které s attachmentem korelují nebo nějak souvisí. Mimoto, že můžeme nalézt mnoho spojitostí v partnerských vztazích, bývá zmiňováno například i organizační chování (Mikulincer & Shaver, 2007; Simpson & Rholes, 2015). Hazan a Shaver (1990) dávají například pojítka mezi strachem z intimacy a workoholismem. Znaky vyhýbavého attachmentu v pracovním prostředí jsou například vyhýbání se kontaktu s lidmi za využití práce a také nervozita, pokud pracovat nemohou. Kariéra je pro jedince mnohem větší prioritou než hodnoty rodiny a osobního života. Nepřímo se tak manifestují strachy (v tomto případě především z blízkosti) spojené s nejistým attachmentem. Na druhou stranu se pracovníci s úzkostným attachmentem projevují spíše potřebou pracovat s druhými a zároveň s velkými obavami, jak jejich práce bude hodnocena ostatními, zda je dost dobrá. Právě zmíněná nejistota a obavy mohou pracovníky s úzkostným stylem vztahové vazby ochromit, což má pak vliv na jejich pracovní výkonnost, a to především v obdobích, kdy je na ně kladen zvýšený tlak (Seitl & Charvát, 2018). Hazanová a Shaver (1990) pojímají vztahovou vazbu, jak ji popsal Bowlby u dítěte a pečující osoby, jako podobnou vztahům na pracovišti, a to především její dynamikou.

Chronická samota v dospělosti bývá spojována s rozvodem rodičů v dětství (Shaver & Rubenstein, 1980). Lidé s problémy v mezilidských vztazích s vrstevníky mohou mít zase v anamnéze nedostatečnou péči pečujících osob v dětství (Arend, Gove, & Sroufe, 1979). Při porovnání dcer alkoholiků a dcer nealkoholiků bylo zjištěno, že u dcer alkoholiků vzniká vyšší pravděpodobnost, že bude mít dcera nejistý attachment (Jaeger, Hahn, & Weinraub, 2000). Podobných výzkumů nalezneme stovky. Propojenost typu vztahové vazby a jejích komponent s dalšími aspekty osobnosti a osobnostních zkušeností je tedy nepopíratelná.

Attachment v dětství (v tomto případě ve 12. měsíci života) má mimo jiné vliv také na sociální kompetence ve školním věku, a na jistotu a blízkost vztahů s kamarády v období adolescence. Tyto vztahy ke kamarádům zase predikují míru každodenních pozitivních prožitků v dospělém partnerském životě, hodnoceno jak z pohledu respondenta, tak z pohledu jeho partnera (Simpson, Collins, Tran, & Haydon, 2007). Lidé s jistým attachmentem mají obecně stabilní, dlouhotrvající a spokojené partnerské vztahy a skórují níže v úzkosti z odmítnutí nebo z opuštění ve vztahu a lidé s vyhýbavým attachmentem se více vyhýbají intimitě (Collins & Read, 1990). Lidé s vyhýbavým attachmentem mají navíc méně zkušeností s láskou a jedná se o zkušenosti méně intenzivní. Jde o skupinu, která nejčastěji přijímá nezávazný sex na jednu noc, pokud porovnáme všechny typy attachmentu. Jedinci s úzkostným attachmentem mají naopak zkušenost s mnoha vztahy, které ale nemají tak dlouhé trvání. Vztahy jedinců s jistým attachmentem byly nejspokojenější a láskyplné (Feeney, Noller & Patty, 1993). Dále je prokázáno, že jedinci s úzkostlivým attachmentem vnímají zesílený vliv sexuální zkušenosti s protějškem na vzájemný vztah a jeho interakce, a to vliv pozitivní i negativní. Naopak lidé s vyhýbavým attachmentem spíše inhibují pozitivní i negativní efekt toho, že měli s protějškem sex (Birnbauer, Reis, Mikulincer, Gillath, & Orpaz, 2006).

Další spojitost můžeme nalézt mezi stylem attachmentu a žárlivostí, to nám potvrzuje další velké dopady na partnerské vztahy. Guerrero (1998) přišel s tím, že jedinci s úzkostným attachmentem vykazují dohledové chování a kontrolu nad svými partnery ve vyšší míře než jiné styly attachmentu. Dále respondenti s vyhýbavým attachmentem uvedli, že cítí menší strach než jedinci s jistým nebo úzkostným attachmentem, a také méně pociťovali smutek než lidé s úzkostlivým attachmentem. Vše ze zmíněného je bráno v kontextu žárlivosti. Pokud bychom přešli k nevěře, najdeme také spojitost a typem attachmentu. Schachner a Shaver (2002) uvádějí, že jedinci s úzkostným attachmentem jsou přesvědčeni, že jejich partneři jsou nevěře více otevřeni. Ukázalo se také, že lidé s úzkostným attachmentem s větší pravděpodobností nevěru neodpustí, a navíc je větší pravděpodobnost, že ji nějakým způsobem oplatí (Beltrán-Morillas, Valor-Segura, & Expósito, 2019).

Antičević, Jokić-Begić a Britvić (2017) se zabývali typy attachmentu a jejich spojitostmi s partnerským stavem a následně navazovali otázkami sexuality. U single respondentů byla v porovnání s respondenty zadanými indikována vyšší sexuální deprese

(což autoři popisují jako zkušenost s depresivními pocity spojené se sexuálním životem jedince), a také nižší hodnoty u sexuálního sebevědomí a sexuální spokojenosti. U singles byly dále zjištěny i vyšší hodnoty u vyhýbavého typu attachmentu. Výzkumníci přišli také s tím, že u singles obecně je prediktorem sexuální spokojenosti sexuální sebevědomí, ale u singles s vyhýbavým attachmentem je jediným prediktorem sexuální spokojenosti sexuální deprese (obavy). Dle Peppinga, MacDonalda a Davise (2018) má typ attachmentu jedince vliv na chápání stavu single. Dále také prokázali, že typ attachmentu může predikovat odlišné důvody pro stav single.

Otázkou, zda může typ attachmentu nějak souviset s partnerským stavem, se zabývali Mikulincer a Shaver (2007). Výčet výzkumů a teoretických podnětů, které naznačovaly, že by mezi singles mělo být více jedinců s nejistým attachmentem (především pak těch s attachmentem vyhýbavým) byl dlouhý. To ale v plné míře nepotvrdil výzkum, který našel pouze zvýšený výskyt mužů s úzkostným attachmentem mezi singles. Autoři to vysvětlují tím, že zde může hrát roli skutečnost, že společnost od mužů očekává iniciativu kontaktu v navazování vztahu a případné převzetí rizika z odmítnutí, to se však neslučuje s charakteristikami jedinců s úzkostným attachmentem. Proto může být těchto mužů mezi single jedinci více. Autoři ale dodávají, že malá souvislost mezi singles a nejistým attachmentem patrná byla. Spíše bylo ale dlouhodobé singlovství asociováno s depresí a obecnou úzkostí (Schachner, Shaver, & Gillath, 2008).

3.2 Attachment a Big Five

Dále byly zjištěny korelace některých typů attachmentu a osobnostních rysů Big Five. Ukázalo se, že jedinci s jistým attachmentem jsou zároveň extrovertnější a méně neurotičtí než zástupci nejistého attachmentu. Také byli více přívětiví než jedinci s vyhýbavým attachmentem. Mimoto se objevily rozdíly mezi lidmi s úzkostným a vyhýbavým attachmentem. Jedinci s úzkostným attachmentem byli o trochu více neurotičtí, přívětiví a extrovertní než lidé s vyhýbavým attachmentem, žádný z těchto rozdílů mezi úzkostným a vyhýbavým attachmentem ale nebyl signifikantní. Dále skórovali respondenti s úzkostlivým attachmentem výše na škále impulzivita, než tomu bylo u respondentů s jistým attachmentem. Následné analýzy ukázaly, že spokojenost a míra závazku (společně) nejlépe predikují, zda bude vztah pokračovat i nadále. Dále signifikantně predikovaly pokračování vztahu škály Aktivita a Pozitivní emoce (Extroverze) a Otevřenost k pocitům, pokud respondenti skórovali vysoko v těchto škálách, byla vyšší pravděpodobnost, že budou

v partnerském vztahu i v dalším měření. Naopak kratší vztah předpovídala například škála deprese (Shaver & Brennan, 1992). Máme ale k dispozici i novější data, a to z výzkumu Nofleho a Shavera (2006). Oproti předchozímu výzkumu využívá novější metody pro měření vztahové vazby, a to ECR (Experience of Close Relationships) využívající pouze dimenze úzkostného a vyhýbavého attachmentu. Výzkum, kde autoři pracovali s metodami ECR a NEO-PI-R, odhalil největší korelaci mezi škálami neuroticismus a úzkostným attachmentem ($r = 0,52$). Neuroticismus koreloval také s úzkostným attachmentem ($r = 0,17$). Dále pak extraverte negativně korelovala s vyhýbavým attachmentem ($r = -0,26$) a také s úzkostným attachmentem ($r = -0,14$). Otevřenost pak negativně korelovala s vyhýbavým attachmentem ($r = -0,16$), s attachmentem úzkostným nebyla korelace signifikantní. S dimenzí svědomitost byla nalezena negativní korelace jak s vyhýbavým attachmentem ($r = -0,23$), tak s úzkostným attachmentem ($r = -0,34$). Překvapením pro autory bylo, že se neukázala signifikantní korelace přívětivosti s ani jednou z nejistých vztahových vazeb. Autoři však realizovali také porovnání metod BFI a ECR. Výsledky Nofleho a Shavera (2006) jsou stěžejní pro naši práci, proto uvádíme konkrétní míry korelací. Autoři našli signifikantní korelace na hladině 0,01 u všech škál BFI s oběma dimenzemi ECR. Vyhýbavý attachment koreloval se škálami BFI takto: Neuroticismus ($r = 0,14$), Extraverze ($r = -0,21$), Otevřenost ($r = -0,09$), Přívětivost ($r = -0,22$), Svědomitost ($r = -0,20$). Úzkostný attachment pak koreloval takto: Neuroticismus ($r = 0,42$), Extraverze ($r = -0,15$), Otevřenost ($r = -0,07$), Přívětivost ($r = -0,19$), Svědomitost ($r = -0,23$). Autoři mimo to zahrnují také predikce kvalitního partnerského vztahu, dle jejich zjištění predikují spolehlivěji kvalitu vztahu dimenze stylu attachmentu než je tomu u dimenzí Big Five, konkrétně vyhýbavost byla největším prediktorem. Z rysů Big Five se nedá žádný považovat za spolehlivý prediktor kvality vztahu. Zajímavá je dle autorů skutečnost, že dimenze Big Five stojí dle dostupné literatury na genech a dědičnosti, kdežto styly attachmentu mají spíše základ v sociálním prostředí, jak dokazují studie na dvojčatech (Bokhorst et al., 2003), přesto zde vidíme tolik korelací. Zkoumání těchto souvislostí by měly být dále zkoumány, zatím jsme nenalezli aktuálnější výzkumy k tomuto tématu.

3.3 Singles, jejich spokojenost, prožívání pandemie a další aspekty

Manželství může být prediktorem vyšší spokojenosti. Respondenti v nesezdaných partnerských vztazích, tedy kohabituující jedinci, byli o něco méně šťastní než jedinci

v manželství, a naopak o něco šťastnější než singles. Dále ale bylo dáno pojítka mezi tím, že manželství zvyšuje finanční spokojenost, která pak může mít vliv na celkovou spokojenost, to stejné platí i pro spokojenost se zdravím. Tento celkový pocit finanční a zdravotní ochrany může ovlivňovat spokojenost (Stack & Eshleman, 1998).

Dle interpretace výzkumu Luhmanna, Hofmanna a Lucase (2012) psycholožkou DePaulo (2017), nejsou mezi spokojeností, štěstím a zdravím svobodných a jedinců v jiné formě rodinného stavu tak velké rozdíly. Výkyv nastává v období svatby, jedná se o takzvaný *honeymoon effect* (efekt líbánek), poté se ale spokojenost jedince vrací do normálu, tedy na podobnou úroveň jako tomu bylo za jeho svobodných časů. Naopak při rozvodu je úroveň well-beingu jedince velmi výrazně podkopána, minimálně zpočátku. Negativní vlivy rozvodu obvykle výrazně převyšují ty pozitivní, které nastávají v období svatby. Ve studii nebyly nalezeny výrazné rozdíly v psychické pohodě mezi těmi, kteří jsou v manželském svazku, a těmi, kteří byli vždy single. Rozdíl jde vidět u rozvedených, ti na tom jsou hůře. Dle DePaulo (2017) si singles udržují svou psychickou pohodu. Tyto názory jsou však značně zjednodušené.

Pokud se na výzkum podíváme podrobněji, zjistíme, že svatba má vliv na životní spokojenost jedince, ale nikoliv na afektivní well-being nebo jeho vztahovou spokojenost. S časem však vztahová i životní spokojenost klesají. To je dle autorů způsobeno ne tím, že by manželství činilo populaci méně šťastnou, ale spíše tím, že lidé v těchto oblastech těsně před svatbou skórují vysoko, pak se tedy tyto oblasti dostanou na podobnou úroveň, jakou byly delší čas před svatbou. Dále je zde krátce popsána reakce po rozvodu, který bývá brán jako negativní životní událost. Po mírnější negativní reakci na rozvod subjektivní well-being vzroste. Což dle autorů opět nemusí značit, že rozvod dělá lidi šťastnější, ale jde spíš o efekt toho, že well-being jedinců, kterým vztah nefunguje, se nějakou dobu zhoršuje, a po vyřešení všech náležitostí a překonání toho nejhoršího, se životní spokojenost zkrátka zlepší. Jak autoři shrnují, právní akt rozvodu může být pro účastníky pozitivní, ale musíme počítat s tím, že do tohoto šetření nemusí zahrnut celý proces, který tomu předcházela (Luhmann, Hofmann, & Lucas, 2012).

Vacková et. al (2015) realizovali v letech 2013 a 2014 kvalitativní výzkum na české populaci. Mimo jiné zjistili, že mají singles (neboli *sólisté*, jak je nazvali ve své studii, protože se zabývali výhradně jedinci, kteří žijí sami) problém oddělit práci od volného času. Několik respondentů se svěřilo, že jim práce přerůstá přes hlavu, a je pro ně těžké najít si

hranice. Zaznělo, že je pro singles práce výplň času, protože nemají partnera, se kterým by svůj volný čas sdíleli. Vacková v rozhovoru s Wiesnerovou (2016) uvádí, že pracovníci s rodinou nebo s partnerem či partnerkou mají ve svých blízkých přirozené rytmy, singles si je musí najít sami, a tak si například pořídí psa nebo si v rámci svého bydlení vytvoří zónu bez wi-fi. Autorka také zmiňuje diskriminační přístup a *singlismus* v zaměstnání, o kterém mluví například DePaulo (2006), ten je definován očekáváním od druhých, že jsou singles bez závazků, a tak pro ně není problém být flexibilní a věnovat práci mnoho času (Vacková et al., 2015; Wiesnerová, 2016). Jejich výzkum také nepotvrdil obecně deklarované přesvědčení, že single život sebou nese pocity osamění, zoufalství a izolace. Bydlení o samotě a finanční nezávislost se ukázaly jako znaky pocíťované dospělosti respondentů. Dále se ukázalo, že pro naprostou většinu respondentů je aspirací do budoucna najít si partnera či partnerku a založit rodinu.

V rozsáhlém českém výzkumu NUDZ s názvem *Láska a sex za časů koronaviru* vyšlo najevo, že v době pandemie oproti době před ní významně vzrostla motivace single jedinců k tomu, aby si našli partnera do budoucna. Tento trend se však nedá pozorovat na návštěvnosti seznamek, kde nenastaly významné změny. Dále vyšlo najevo, že životní spokojenost singles zaznamenala větší propady, než tomu bylo u zadaných respondentů. Vzrostla také sexuální touha jak singles, tak respondentů v partnerském vztahu. To se ale významně neprojevovalo na sledování pornografie, ani na sexuální aktivitě jedinců (Spěváčková & Klapilová, 2020; NUDZ, 2020).

Hamermesh (2020) uvádí, že čas, který singles trávili v průběhu pandemie sami, snižoval jejich spokojenost. Dalším významným faktorem je osamělost, jejíž propad byl v období pandemie prokázán právě u singles, u zadaných podobný trend nebyl přítomen (Liu, Guo, & Chen, 2020).

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM, CÍLE A HYPOTÉZY

V následující kapitole se budeme věnovat stanovení výzkumného problému, cílů a hypotéz. Výzkumná hypotéza je vztažena ke zkoumanému jevu. Cíl výzkumu je potřeba stanovit před započítím výzkumu. Výzkumné hypotézy, které jsou významným podkladem pro prezentování konečných výsledků, mohou být přidávány a upravovány v průběhu výzkumu (Hendl, 2005).

4.1 Výzkumný problém

V posledních letech můžeme vidět nárůst počtu jedinců, kteří nežijí v žádném partnerském vztahu, ať už dobrovolně nebo nedobrovolně. Jsou zde ohlasy, že by jejich zastoupení mělo růst i nadále (Vojtko, 2019, 2020). Lidé bez partnerského vztahu jsou již dnes početnou částí naší populace. Občas se objevují stereotypní přesvědčení z minulosti, že jsou tito lidé sobečtí nebo je s nimi něco špatně, a to buď v osobnostních rysech, nebo že mají pochyby o své sexuální orientaci. Z literatury dokonce vyplývá, že mohou být lidé bez vztahu a rodiny diskriminováni, a to nejen v zaměstnání (DePaulo, 2006, 2018b; Vacková et al., 2015). Dalším velkým tématem je sociální tlak společnosti na nezadané, aby si protějšek už našli a založili rodinu. Nás zajímalo nejen to, jak toto všechno nezadaní prožívají, ale také otázka, zda jsou mezi nezadanými a zadanými rozdíly v pracovních podmínkách, attachmentu (Mikulincer & Shaver, 2007; Schachner, Shaver, & Gillath, 2008), osobnostních charakteristikách (Nofhle & Shaver, 2006; Shaver & Brennan, 1992) nebo v prožívání pandemie COVID-19 (NUDZ, 2020; Hamermesh, 2020; Liu, Guo, & Chen, 2020).

Průkopníky ve zkoumání oblasti attachmentu v rámci psychologie práce a organizace jsou Hazan a Shaver (1990). Přesto, že od té doby vzniklo mnoho studií, které dokazují užitečnost teorie v psychologii práce a organizace, byl tento fakt dlouho ignorován (Střelec, 2019). Dnes dostává attachment v oblasti psychologie práce a organizace větší prostor. Scrima (et al., 2015) dokonce uvádí, že je vztahová vazba velmi významný faktor, který ovlivňuje pracovní chování. Bývá zkoumán vztah vztahové vazby k pracovní výkonnosti, například k OCB (Harms, 2011), ale také k CWB (Hazan & Shaver, 1990) nebo k loajalitě k organizaci (Scrima et al., 2015).

Pro získání komplexnějšího pohledu na naše respondenty jsme zařadili metodu na zkoumání škál Big Five. Velkým tématem této práce je zkoumání prožívání restrikcí a pandemie COVID-19 obecně, a to primárně v pracovním prostředí, protože na toto téma nebylo v době realizace tohoto výzkumu mnoho reprezentativních studií.

4.2 Výzkumné cíle

Cíle této práce jsou následující:

- Lépe poznat singles, pochopit jejich situaci, zjistit charakteristiky a potřeby single zaměstnanců, a také zmapovat jejich individuální prožívání a zkušenosti z pracovního prostředí.
- Prozkoumat, zda sami nezadaní pracovníci považují jejich pracovní podmínky za rozdílné od jiných skupin zaměstnanců.
- Posoudit, zda jsou rozdíly ve vybraných aspektech osobnosti, vztahové vazbě a prožívání pandemie COVID-19 mezi pracujícími osobami s partnerem a bez partnera.
- Získat data, která potom budeme moct předávat dále například pracovníkům v oblasti lidských zdrojů.

4.3 Výzkumné hypotézy

Abychom ověřili výše uvedené cíle, byly formulovány tyto hypotézy:

H₁: Nezadaní mají větší tendenci k interpersonální deaktivaci než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

H₂: Nezadaní skórují výše na subškále sociabilita metody BFI-2-S než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

H₃: Nezadaní hodnotí negativněji prožívání a změny v průběhu pandemie COVID-19 než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

H₄: Nezadaní hodnotí, že prokazují větší místní flexibilitu než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

H₅: Nezadaní bez dětí tráví prací více času než zadaní a nezadaní s dětmi.

H₆: Nezadaní jsou ambicióznější v dosahování vyšších pozic v zaměstnání než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

5 METODOLOGICKÝ RÁMEC

Pro výzkum jsme zvolili smíšený neboli kombinovaný výzkumný design. V tomto přístupu se snoubí kvalitativní a kvantitativní metodologie a jeho cílem je porozumět dané problematice lépe a hlouběji, než tomu je při realizaci pouze kvantitativního nebo pouze kvalitativního přístupu (Vlčková, 2011). Záměr obsáhnout co největší hloubku a rozsah výzkumného jevu, by měl zaručit eliminaci chyb, a to tak, že se metody překrývají a data jsou získávána odlišným způsobem (Hendl, 2005).

Náš výzkum jsme započali kvalitativní částí, konkrétně rozhovory. V průběhu ale nečekaně udeřila pandemie COVID-19, což sběr dat značně ztížilo. Rozhodli jsme se ale situaci využít pro výzkumné účely, proto jsme do výzkumu přidali aspekt zvládnutí pandemie a restrikcí s ní spojených. Připravili jsme proto malý kvantitativní předvýzkum, který zkoumal prožívání pandemických restrikcí nezadaných. Na základě tohoto předvýzkumu a zmiňovaných rozhovorů, jsme se pak rozhodovali, co zjišťovat v hlavní kvantitativní části výzkumu. V hlavní kvantitativní části jsme využili online dotazníkového šetření.

5.1 Metody a průběh sběru dat

Celý výzkum započal již v září 2019, kde jsme plánovali design a veškeré potřebné aspekty výzkumu. V lednu roku 2020 jsme sestavili otázky k polostrukturovanému rozhovoru. Během třech týdnů v únoru a březnu 2020 probíhal sběr dat právě této kvalitativní části. Bohužel byla poté vyhlášena celorepubliková karanténa z důvodu pandemie COVID-19, proto jsme 3 zbývající rozhovory uskutečnili až v květnu 2020. Následně probíhala analýza rozhovorů.

Protože jsme se rozhodli zařadit pandemickou situaci do našeho výzkumu, uskutečnili jsme v lednu a únoru 2021 kvantitativní pilotní studii týkající se právě pandemie a jejího prožívání nezadanými, pro tyto účely byl sestaven samostatný dotazník. Po zpracování těchto dat následoval dlouhý proces tvorby dotazníku k hlavní kvantitativní výzkumné části na základě již získaných dat. Tento dotazník byl před ostrým testováním rozeslán malému vzorku respondentů s prosbou o zpětnou vazbu, povedlo se tak doladit poslední nedokonalosti. V hlavní části výzkumu jsme využili on-line dotazníkového šetření. V ostrém testování hlavní kvantitativní části byl tedy respondentům předložen dotazník

vlastní výroby, metoda EWR-I a v neposlední řadě také metoda BFI-2-S. Sběr dat probíhal ve dvou vlnách, a to v červnu a červenci 2021 a poté v září 2021.

5.1.1 Rozhovory

Už při plánování celého výzkumu jsme se rozhodli nezůstat pouze u kvantitativních metod. Naším záměrem bylo téma lépe prozkoumat, hlouběji mu porozumět a získat náhled na to, jakým směrem se dále v kvantitativní části ubírat. Pro kvalitativní část jsme zvolili metodu polostrukturovaného rozhovoru. Otázky k rozhovoru vznikaly na základě teoretických poznatků.

Rozhovor nebo jinými slovy interview můžeme charakterizovat jako dotazování jednoho badatele na jednoho participanta, to probíhá pomocí otevřených otázek. Právě využití otevřených otázek nám nabízí hlubší porozumění pohledu participanta na danou problematiku a pochopení tématu v širších souvislostech (Švaříček & Šed'ová, 2014). Je důležité, aby metody výzkumu poskytly bohatá a zároveň detailní data, což tato metoda splňuje (Koutná Kostínková & Čermák, 2013). U rozhovoru je také důležité neopomenout další přidruženou metodu, která je velmi významným nositelem informací – pozorování. Dle Miovského (2006) jsou pozorování a rozhovor nejstaršími metodami k získávání poznatků. Získáváme díky nim informace a poznatky z okolního světa prostřednictvím smyslových orgánů. Při pozorování je nezbytné oproštění se tazatele od svých sociálních, náboženských a rasových názorů, aby mohl pozorovat jevy objektivně. Právě kvůli možnosti využití informací z pozorování, je výhodou, pokud realizuje rozhovory přímo výzkumník, toho jsme se drželi.

U polostrukturovaného rozhovoru má tazatel předem připraveny otázky a respondent si volí způsob odpovědi (Ferjenčík, 2010). Stále je tu přítomna nějaká počáteční struktura a schéma, ale celý proces je mnohem pružnější, než je tomu například u rozhovoru plně strukturovaného (Hendl, 2005). Je obvyklé, že je pořadí otázek měněno, stejné však zůstává jádro interview. Je zde ale vždy určeno minimum otázek, které musí tazatel s respondentem projít. Výhodou je, že má tazatel možnost ověřovat správné pochopení vyřčeného a může se doptat i na další doplňující informace (Miovský, 2006).

5.1.2 Pilotní studie – dotazník

Tento dotazník vznikl za účelem probádání prožívání singles období restrikcí spojených s pandemií COVID-19, a to z důvodu, že v té době nebylo dostatek výsledků jiných

rozsáhlejších výzkumů na toto téma. Dotazník čítal 43 položek, ve kterých jsme mimo základní informace o respondentech a jejich stavu zjišťovali především to, jak se jejich pocity a prožívání změnily od doby před vypuknutím celé pandemické situace. Cílem zde bylo získat data k porovnání, ve kterých oblastech nastal největší propad či zlepšení.

5.1.3 Dotazník hlavní části výzkumu

Otázky k tomuto dotazníku vznikaly na základě teorie, realizovaných rozhovorů a pilotního dotazníkového šetření, konečná verze dotazníku má 54 položek. Dotazovali jsme se především na vybrané aspekty pracovního prostředí, a to ať ve spojitosti se změnami, které se udály v souvislosti s pandemií COVID-19, tak v obecné rovině. Cílem bylo získat data, která bychom mohli následně porovnat u respondentů, kteří jsou single a u respondentů v jakékoliv formě partnerského vztahu a dále hledat souvislosti s dalšími použitými metodami. Celé znění tohoto dotazníku přikládáme do přílohy, jedná se však o méně přehlednou PDF verzi, která vypadala v on-line prostředí jinak.

5.1.4 EWR-I

Metoda Experiences in Work Relationships – Individual (EWR-I) se zabývá zjišťováním vztahové vazby, a to v pracovním kontextu. Pro účely našeho výzkumu jsme použili novou verzi o 15 položkách, která je prozatím nepublikovaná. Měří dvě dimenze vztahové vazby – 1) interpersonální hyperaktivaci a 2) interpersonální deaktivaci, dotace pro jednotlivé dimenze je 8 a 7 položek. Předmětem zkoumání jsou hyperaktivační a deaktivaci sekundární vazebné strategie v pracovním prostředí. Položky interpersonální hyperaktivace popisují vytrvalou snahu o udržení kontaktu a blízkosti s ostatními lidmi a deaktivace se pak v položkách projevuje nedůvěrou, nezapojováním se do pracovních vztahů nebo udržováním odstupu. EWR-I pracuje s behaviorálními projevy přímo na pracovišti. Vnitřní konzistence jednotlivých dimenzí metody je u hyperaktivace $\alpha=0,79$ a u deaktivace $\alpha=0,78$ (Seitl et al., nedat.).

5.1.5 BFI-2-S

Inventář BFI-2-S je zkrácenou verzí metody BFI-2, která pocházela z původní verze BFI-44, která čítala 44 položek (Benet-Martínez & John, 1998). Původní Big Five Inventory (BFI-44) se začal vyvíjet ve stejnou dobu jako NEO inventáře (John, Naumann, & Soto, 2008). Práce na BFI-44 začínala prototypickými charakteristikami, kdy se vycházelo ze seznamu

300 adjektiv. Tento seznam se různými procedurami ztenčoval. V průběhu těchto procesů byla pro autory velmi významná vyšší srozumitelnost vybraných slov a vět ve vznikající metodě a zároveň efektivita metody. Novější, zdokonalená verze BFI-2 má položek 60 a na rozdíl od metody předchozí již obsahuje také subškály, ne pouze 5 dimenzí osobnosti (Soto, John, 2017). My jsme využili zkrácenou verzi BFI-2-S o 30 položkách. Ta má o něco nižší reliabilitu než její původní 60položková verze. Reliabilita jednotlivých škál se pohybuje mezi 0,70 a 0,81, průměr je pak 0,75, řeč je o Cronbachovu koeficientu alfa (Hřebíčková et al., 2020).

Jak již zaznělo, metoda rozlišuje 5 dimenzí osobnosti dle teorie Big Five, je zde tedy těchto 5 subškál a každá škála čítá další 3 subškály, rozdělení pak vypadá takto:

1. **Extraverze:** sociabilita, asertivita, energičnost
2. **Přívětivost:** soucit, uctivost, důvěra
3. **Svědomitost:** organizovanost, produktivita, zodpovědnost
4. **Negativní emocionalita:** úzkost, deprese, emoční nestálost
5. **Otevřenost myslí:** intelektuální zvědavost, estetické cítění, kreativní představivost

Každou subškálu sytí 2 položky, pro každou škálu je to pak 6 položek (Soto & John, 2017).

Všechny položky metody začínají stejně, a to výrokem „*Považuji se za někoho, kdo...*“ Respondent pak na 5bodové likertově škále volí míru (ne)souhlasu s celým výrokem položky. Polovina položek je reverzních, s čímž se musíme vypořádat při analýze dat (Hřebíčková et al., 2020).

5.2 Výběr a popis výzkumného souboru

Pro větší přehlednost rozdělujeme výzkumné soubory na kvalitativní a kvantitativní část.

5.2.1 Rozhovory

Participanti kvalitativní části výzkumu byli vybráni pomocí nepravděpodobnostního výběru, a to metodou příležitostného výběru, jejíž specifiky jsou princip dobrovolnosti a využívání příležitostí k získání respondentů (Miovský, 2006). Příspěvek s informacemi k rozhovoru byl sdílen na sociální síti Facebook v různých skupinách. Respondenti se nám poté sami

hlásili pomocí e-mailu nebo přímo zprávou na sociální síti. Bylo vyhotoveno více verzí grafiky, abychom nezaujali jen nějakou část populace, a aby byl vzorek co nejrozmanitější.

Zkoumaný soubor popisované části výzkumu tvoří 15 osob bez partnera, respondenti byli vybíráni na základě těchto kritérií, která byla uvedena již v informačním příspěvku:

1. minimální věk 25 let
2. minimálně rok mimo partnerský vztah
3. finanční nezávislost
4. ekonomická aktivita (zaměstnání, podnikání...)

Respondenti byli ve věku 25-43 let, průměrný věk byl 33,4 let a jednalo se o 8 žen a 7 mužů. Téměř všichni respondenti byli svobodní, pouze jedna respondentka byla rozvedená. Povolání respondentů jsou velmi rozmanitá. Přehled základních demografických charakteristik všech respondentů přikládáme v tabulce č.1. S respondenty jsme se většinou scházeli v kavárnách, ale vždy v takových, kde byl v daných časech relativně klid a možnost mít soukromí. S některými respondentkami jsme se setkali přímo u nich doma, což podpořilo jejich uvolněnost a otevřenost. Za respondenty jsme zaplatili útratu a dali jim malou pozornost (kvalitní čaj/kávu/čokoládu/bonboniéru/svíčku) jako poděkování. Všechny rozhovory probíhaly ve velmi přátelské a důvěrné atmosféře. Měli jsme pocit, že se nám respondenti dokázali otevřít a nad tématy hluboce přemýšleli. Rozhovory trvaly většinou okolo 60 minut, ale některé přesáhly 80 minut. Pro přehlednost a zároveň pro zachování anonymity jsme každému z respondentů přiřadili zcela náhodný pseudonym.

Tabulka 1: Popis výzkumného vzorku (kvalitativní část) – respondenti rozhovoru

Respondent	Pohlaví	Věk	Stav	Dítě/děti	Doba bez partnera	Povolání
Lenka	žena	36	svobodná	ano	5 let	Prodavačka
Barbora	žena	41	rozvedená	ano	4 roky	Kalkulantka, plánovačka nových obchodů
Luděk	muž	30	svobodný	ne	1 rok	Řidič kamionu (vnitro)
Helena	žena	28	svobodná	ne	1,5 roku	Ruční operátorka
Marek	muž	29	svobodný	ne	Odjakživa	PHD student
Laura	žena	40	svobodná	ne	18 let	Právníčka
Aneta	žena	43	svobodná	ano	1 rok	Prodavačka/vedoucí obchodu
Kamil	muž	32	svobodný	ne	6 let	Skladník
Ivan	muž	35	svobodný	ne	10 let	Prodejce v autosalonu
Adam	muž	25	svobodný	ne	1,5 roku	Delegát pro zahraničí (OSVČ)
Radim	muž	39	svobodný	ne	5 let	Stavbyvedoucí automobilových výrobních linek
Adéla	žena	27	svobodná	ne	2 roky	Učitelka na gymnáziu
David	muž	35	svobodný	ne	2 roky	Finanční poradce (OSVČ)
Sabina	žena	32	svobodná	ne	2,5 roku	Farmaceutický reprezentant (OSVČ)
Eliška	žena	29	svobodná	ne	1 rok	Kvalita v IT a právní podpora

5.2.2 Kvantitativní část – pilotní studie

Respondenti pro tuto část výzkumu byli opět rekrutováni především přes sociální sítě, hlavním důvodem byla nepříznivá situace, jednalo se opět o období výrazných restrikcí z důvodu pandemie, proto byl online dotazník vhodnější formou. Podařilo se nasbírat 101 respondentů s poměrně vysokým průměrným věkem: 39,6 let (min = 20; max = 73; SD = 16,9). Mezi respondenty bylo 65 žen a 36 mužů. Jak již zaznělo, zjišťovali jsme prožívání pandemické situace nezadanými, proto byl dotazník určen pouze jim. Respondentů jsme se dotazovali také na to, zda jsou single dobrovolně (61 respondentů) nebo nedobrovolně (40 respondentů).

5.2.3 Kvantitativní část – hlavní část

Zde jsme možné zdroje získání respondentů výrazně rozšířili. Opět jsme pracovali se sociální sítí Facebook, kde jsme sdíleli informační příspěvky opakovaně, různě jsme je obměňovali, abychom zaujali co největší spektrum participantů, zkoušeli jsme širokou

paletu skupin na Facebooku. Dále jsme využili sociální sítě jako LinkedIn a Instagram. Také jsme vytiskli letáčky s informacemi, kde byl i QR kód přímo na dotazník, a ty jsme následně rozmístili do míst, kde lidé obvykle čekají nebo tráví nějaký čas (čekárny u lékařů, nemocnice, zastávky, kavárny, supermarkety). Dále jsme v průběhu zjistili, že máme opravdu velmi málo respondentů ze skupiny nezadaných. Proto jsme byli nuceni podpořit jejich účast. Za tímto účelem jsme vytvořili facebookovou skupinu pro singles, kde jsme zveřejňovali dosavadní výsledky našeho výzkumu, dále jsme oslovili některé seznamky, zda by mohli umístit informace o našem výzkumu na webu. Také jsme se pokusili napsat nějaké články právě o singles na různé blogy (Reflex, IDNES...), s výzvou k vyplnění dotazníku v závěru. Dále jsme podněcovali osoby v našem okolí, aby naši výzvu k vyplnění také sdíleli dál. Přes veškeré úsilí se podařilo nasbírat 566 responzí. Pravdou je, že dotazník byl delší a o něco náročnější, což mohlo některé probandy odradit od dokončení. Dotazník začalo vyplňovat a zároveň nedokončilo 815 uživatelů, což tvoří 59 % návštěvníků stránky s dotazníkem. Data byla očištěna o některé responze, které nesplňovaly naše podmínky. Jednalo se například o respondenty nezaměstnané, o studenty, seniory nebo o respondenty s nižším věkem, než jsme požadovali. Dále jsme vyřadili všechny respondenty, kteří uvedli, že jsou v aktuálním stavu (tedy v jakémkoli partnerském vztahu či mimo něj) méně než 7 měsíců, abychom zabránili zkreslení, kdy jsou respondenti v novém stavu příliš krátkou dobu. Z původních 566 responzí nám jich tedy zbylo 513, z toho 369 žen a 144 mužů, průměrný věk všech respondentů činí 37,9 let (min = 25; max = 65; med = 35; SD = 10,27). V našem vzorku se bohužel významně projevila vyšší ochota žen participovat se na výzkumu. Vyvážení nepomohla ani následná změna podoby informační grafiky, kterou jsme se snažili přizpůsobit právě mužům.

Do skupiny singles jsme řadili respondenty svobodné, rozvedené a ovdovělé, do skupiny zadaných pak respondenty v partnerském vztahu, v manželství a registrovaném partnerství. Níže můžete vidět bližší popis respondentů a jejich rozřazení dle partnerského stavu. Průměrný věk singles je 40,68 let (min = 25; max = 65; med = 39; SD = 11,314), u zadaných je průměrný věk 36,83 let (min = 25; max = 65; med = 34; SD = 9,64).

Tabulka 2: Popis vzorku (kvantitativní část) – respondenti dotazníku

	Počet	%	Průměrný věk	
	Single (svobodný)	78	15,2	33,06
	Single (rozvedený)	58	11,3	50,16
Partnerský stav	Single (ovdovělý)	7	1,4	47
	V partnerském vztahu	173	33,7	32,87
	V manželství nebo v registrovaném partnerství	197	38,4	40,31
	Celkem	513	100	37,9

5.3 Etika výzkumu

Probandům rozhovorů byly vždy po projevení zájmu o participaci na výzkumu zaslány detailní informace o účelu a podobě našeho setkání. Již s předstihem byli informováni o tom, že náš rozhovor bude nahráván a bezprostředně po transkripci bude záznam smazán, byli předem informováni i o možnosti kdykoliv během průběhu rozhovoru či po něm vyslovit přání o odstupu od výzkumu. Samozřejmostí byla naprostá anonymita. Respondentům byly přiřazeny pseudonymy a rozhodli jsme se neuvádět ani přibližnou lokalitu jejich bydliště. Všechny tyto aspekty byly formulovány i písemně do informovaného souhlasu, který před rozhovorem všichni respondenti podepsali.

Účastníci kvantitativních částí výzkumu, tedy kvantitativní pilotní studie a kvantitativní hlavní části výzkumu, byli o etických aspektech informováni před začátkem administrace. Také měli právo kdykoliv během procesu odstoupit od výzkumu. Opět byla zaručena anonymita. Respondentům bylo sděleno, že vyplněním souhlasí se všemi podmínkami a přijímají na vědomí práva, která mají.

6 ANALÝZA DAT A JEJÍ VÝSLEDKY

6.1 Kvalitativní část

6.1.1 Analýza dat

Pro analýzu této části výzkumu jsme zvolili metodu tematické analýzy, tak jak ji popisují Braun a Clarke (2006). Kvalitativní data jsou rozmanitá a komplexní. Tematická analýza je proto skvělou volbou, výhodou je její pružnost. V rámci této metody je klíčová identifikace, analýza a následná prezentace zjištěných vzorců neboli témat. Už na začátku se určí tzv. *data set*, což jsou data, která se vztahují k výzkumnému problému a výzkumným cílům. Tematická analýza může být jak esencialistickou, tak realistickou metodou popisující významy a zkušenosti participantů, ale i konstruující metodou, která má za úkol zkoumat události, významy, zkušenosti a způsoby, jak vše zmíněné působí na společnost (Braun & Clarke, 2006). Vzhledem k našim cílům a důvodům, proč jsme zařadili kvalitativní část, byla volba této analýzy dat ideální.

Postup analýzy dat v tematické analýze je stanoven do šesti fází. Je ale možné se k jednotlivým fázím dle uvážení vracet. Fáze jsou následující: 1. seznámení se s daty, 2. generování počátečních kódů, 3. hledání témat, 4. přezkoumání témat, 5. definování a pojmenování témat, 6. podání zprávy. Držet se těchto fází a opakovaně se k nim vracet, nám pomůže vyvarovat se nástrahám, které mohou pramenit právě z již zmíněné pružnosti metody. U stanovování témat nehraje zdaleka hlavní roli jen incidence. Jde také o vnímanou důležitost ve vztahu k výzkumným otázkám a celé problematice. Obecně se dá ale říct, že téma reprezentuje opakující se vzorce v odpovědích (Braun & Clarke, 2006).

Nejdříve jsme provedli transkripci nahrávek z rozhovorů. Poté jsme již postupovali dle výše uvedených fází. S daty jsme se seznámili a následně je vepsali do přehledného systému, který jsme vytvořili v MS Excel. Poté jsme provedli dvě kola kódování a v průběhu jsme si stále odpovědi respondentů pročítali. Následovalo přepisování jednotlivých kódů na papír, počítání, kolikrát kódy zazněly a hledání souvislostí mezi kódy. Na základě toho pak vznikaly první témata. Témata se různě spojovala a blíže definovala. Po opakovaném pročítání a zkoumání témat jsme začali tvořit myšlenkové mapy a následně schémata,

abychom znázornili, jak spolu témata souvisí. V průběhu jsme nezapomínali na neustálou kontrolu kódů a vracení se k extraktům, ze kterých kódy vznikly.

6.1.2 Výsledky

Jak bylo popsáno dříve, během analýzy dat postupně vznikaly témata, mezi kterými jsme nacházeli vztahy. Témata se dělí do dalších subtémat. Jejich přehled můžete vidět v tabulce níže a bližší specifikaci daných témat se věnujeme hned za ní.

Tabulka 3: Přehled témat a subtémat rozhovorů

Témata	Subtémata
1. Příčiny single života	Strach
	Nedostatek času
	Obtíže někoho najít
	Dnešní doba
	Uvědomění si nepotřeby vztahu
2. Výhody single života	Svoboda
	Pracovní možnosti
3. Nevýhody single života	Osamělost
	Mateřství
	Pohled společnosti a společenské akce
4. Možné důsledky budoucího vztahu	-
5. Volný čas	-
6. Nezávislé ženy	-
7. Motivátory v práci	-
8. Kolegové	Rizikové jevy
	Zadaní vs. nezadaní
	Role kolegů

Téma č.1: Příčiny single života

Téma příčin a důvodů, proč jsou respondenti single, bylo velmi bohaté. Sešla se široká paleta důvodů, které jsme řadili do subtémat: strach, nedostatek času, obtíže někoho najít, dnešní doba, uvědomění si nepotřeby vztahu.

Subtéma: Strach

Pod tímto subtématem se skrývá mnoho dalších podnětů. Jen dva respondenti pojmenovali svůj důvod přímo jako strach. Objevují se zde ale další odpovědi jako různé negativní zkušenosti z minulých vztahů (třetina respondentů) nebo obtíže s navazováním nových vztahů.

Nenašla se taková holka, která by mě zaujala. Takový... Jsem už moc asi vybíravý, protože špatné předchozí zkušenosti... Myslím si, že ostatní to mají asi podobný jako já. Ta citová stránka, ty zlomený srdíčka, že už to znova nechtějí a prostě chtějí být sami. (Kamil)

Subtéma: Nedostatek času

K tomuto důvodu single života se přihlásila více než třetina respondentů. Tři z nich to odůvodnili tím, že nemají čas kvůli práci: „*Moc práce, hodnej blbec, a co dál... To asi jako nevím. Zavrtal jsem se do práce, tím pádem není tolik času...*“ (Luděk).

Lenka a Aneta uvedly jako důvod dítě, kterému věnují hodně času: „*Ten problém je ve mně, jo, že já nemám ani čas, jo, mám vlastně toho syna, takže je to ve mně. A nechci.*“ (Lenka). Nebyly to ale jediné důvody, respondenti uváděli i víc časových příčin, patřily mezi ně například aktivity s přáteli, cestování nebo hektický život celkově.

Subtéma: Obtíže někoho najít

Zde byly odpovědi opět rozmanité. Často (u třech respondentek) se objevoval motiv jasně stanovených hodnot, které mají a které by chtěly, aby měl i budoucí partner.

„Nechtěla bych, aby to jako znělo nějak negativně, že bych sama sebe nějak podceňovala. Ono ale je strašně těžké najít někoho. Strašně moc si cením důvěry, na tom stavím úplně všechno“ (Laura).

Jedna z respondentek poté dodala, že je možná náročná. Všechny si ale stály za tím, že raději budou samy než pak být nešťastné ve vztahu, kde jim něco chybí, budu to však dále rozvíjet v samostatném tématu.

Mezi obtíže dále patřila například skutečnost, že se respondent nebo respondentka vyskytuje výhradně v prostředí, kde jsou lidé stejného pohlaví, a to jak v práci, tak v osobním životě. Tři respondenti také zmínili, že se stává moderním online seznamování, které jim ale nesedí, takže této možnosti využít nemohou a nechtějí.

„Podle mě, čím jsem starší, tím jsem vybíravější a vím lépe, co chci. Něco jsem zažil a něco jsem načerpal, tak nechci jít od začátku tu stejnou cestu. Takže možná je to moje pohodlnost, kdybych měl naskočit do nějakýho rozjetýho vlaku, to bych nechtěl“ S tím se podělil Radim a dodává: *„...takže se úplně nedostávám do kontaktu. Jsem pracovně v automobilovém průmyslu, takže doména mužů, tak možnost seznámení se je omezená. A taky jsem furt v práci, no.“*

Problém s věkem uvádí také Adéla, je jí 28 let: *„Takže nemám ani moc možnost kde poznat někoho normálního, což už je docela v tomhle věku problém, už jsou všichni rozebrání.“*

Adam zase nemůže najít partnerku, která by s ním chtěla cestovat: *„...protože není snadné najít někoho, kdo by chtěl taky cestovat. Což je pro mě, mě se zdá jako celkem velké paradox. Takže já jsem vždycky myslel, že mladší lidi budou chtít objevovat a tak dále, ale našel jsem jich strašně málo.“*

Subtéma: Dnešní doba

Toto subtéma bylo velmi košaté. Nějakým způsobem ho zmínili téměř všichni respondenti. Do této oblasti spadají zmínky o dnešní společnosti, způsobu komunikace, moderních technologiích nebo sociálních sítích.

„Samozřejmě i ta technika, jak to jde dopředu. Ten internet... Já opravdu dám na tu osobní komunikaci, ten osobní dojem, protože si myslím, že ta neverbální komunikace to nejde s prominutím očůrat. To nejde, prostě... Můžeme si psát na Messengeru. Ale ten Messenger je podle mě největší zlo“ (Laura).

„...strašně se změnila společnost a... začaly sociální sítě fungovat. Hodně to podle mě změnilo lidi. Jednak si většina lidí málo sebe všímá, je těžší paradoxně se s někým seznámit nebo navázat vztah, protože všichni koukají do mobilu“ (Ivan).

Dále zde byly zmiňovány možnosti, které dnes máme (cestování, kariéra koníčky), individualismus spojený s menší ochotou se přizpůsobit a nechat si zasáhnout do vlastní

nezávislosti, emancipace žen a svoboda, díky které je dnes běžnější být sám, což lidi nenutí do vztahů vstupovat (oslabení sociální kontroly).

„Protože v dnešní době je všechno mnohem jednodušší. Naše babičky vydržely v jednom vztahu celý život. Dneska je jednodušší se s někým rozejít a hledat někoho jiného, lidi nechtějí řešit ty problémy, ale raději od nich utíkají. To si myslím. Doba facebooková a instagramová“ (Helena).

Subtéma: Uvědomění si nepotřeby vztahu

Toto subtéma se vyskytovalo pouze u žen. Ty popisovaly proces, kdy se z přesvědčení, že by muže mít měly, protože je to tak správné, dostaly k tomu, že ho vlastně nepotřebují. Vedlo je k tomu uvědomění vlastní nezávislosti a soběstačnosti (nezávislostí žen se bude věnovat jedno celé subtéma později), a také uvědomění, že ve vztahu jim vlastně dobře nebylo (minulá zkušenost).

„...myslela jsem si, že někoho k sobě potřebuji, a že je to to dokonalé, a že bez toho druhého neudělám ani ránu. Ale v podstatě za ty 4 roky jsem si uvědomila, že to nemusím stavět na tom druhém, a že v podstatě mám v sobě spoustu věcí, které zvládnou sama, a že se mám spoléhat sama na sebe, že to neudělá ten manžel nebo partner“ (Barbora).

„Sex je pro mě hodně důležitý ale kvůli sexu nemusím být ve vztahu. Můžu si řešit, co já chci, vsadím se, že kdybych měla partnera, nemám ani psa. A to je asi tak největší důvod. Prostě nechci. Je to zbytečný pro mě v tuto chvíli. Jako mám do budoucna nějakou vidinu rodiny. Ale teď fakt nechci, jako k čemu“ (Helena).

Téma č.2: Výhody single života

U druhého tématu jsme definovali dvě hlavní subtémata, kolem kterých se odpovědi respondentů pohybovaly, jedná se o subtémata svoboda a pracovní možnosti.

Subtéma: Svoboda

U tohoto subtématu se shodla většina respondentů. Představovalo to pro ně svobodu rozhodovat si o svých věcech, nemuset se přizpůsobovat druhému, nemuset se omezovat, možnost být spontánní nebo nemuset řešit, zda je doma uklizeno nebo jestli se nezapomnělo na výročí.

„Můžu chodit do práce, odpadají žabomyší války, dohady, co bude k večeři, v kolik přijdu, nemusím myslet na narozeniny, výročí. Můžu si dělat co chci, nemusím se nikomu zpovídat“ (Luděk).

Podobně to vidí Adam: „*Ta volnost, to že mě nikdo neomezuje. Protože prostě můžu sbalit a můžu říct joo, můžu jet na tři dny tam, na tři dny tam a vrátit se zase po týdnu. Takhle plánovat to ve dvou, tak ti holka řekne: "já nechci nikam, budeme doma, pojedeme po Česku". Mě v Česku nic nebaví, to radši doma. Takže největší výhoda je v tom, že člověk není omezen.*“

To vše souvisí i s volným časem. Ten mohou tak singles věnovat přátelům, koníčkům, seberozvoji, práci, cestování nebo domácím mazlíčkům, to zmiňuje i Helena:

„*Všechno jsou výhody! Neposlouchám, kam jdeš, s kým jdeš, v kolik se vrátíš. Nemusím řešit to, že musím někam na výlet, ale mu se nechce, nemusím řešit, že chci jít na party, ale on nemá peníze. Nemusím řešit, že chci jít za kamarády, ale on je nemá rád. Nemusím řešit, že chci jít venčit do útulku psy, ale on si chce hrát svoje hry na PS.*“

„*Samozřejmě můžu i dost času trávit s kámošema, jen tak vyrazit na pivo, to je velká výhoda. Na druhou stranu si ale myslím, že pokud ten vztah funguje dobrým způsobem, že by to neměl být vyloženě problém, protože bych mohl jít i s tou holkou na to pivo.*“ (Marek).

„*Jako ta volnost je taková nakažlivá. Když vidím kamarády, jak musí za ženou domů, nebo se musí starat o děcka, tak se cítím v pohodě, že takové starosti nemám, zůstávám, jak dlouho chci, jsem mezi lidmi.*“ (Radim).

Menšinově byly zmíněny i finance, které mají respondenti pro sebe a možnost „mít svůj klid“. Třikrát bylo zmíněno, že čím je respondent starší, tím méně se mu chce přizpůsobovat někomu novému a jeho zvykům.

Subtéma: Pracovní možnosti

Pět respondentů uvedlo, že je pro ně skutečnost, že jsou single, výhodou v pracovní oblasti, a to z důvodu, že mohou na služební cesty, a to i neplánovaně, mohou se odstěhovat za prací, věnovat se rozvoji v pracovní oblasti nebo také proto, že má pak zaměstnavatel jistotu, že mu respondentka neodejde na mateřskou dovolenou, i proto si ji zaměstnavatel hýčká. Těmito aspekty se budeme podrobněji zabývat v tématech pracovního života.

Radim vidí v tom, že je single, obrovskou výhodou pro výkon jeho práce:

„*A jako pracovně to má zase výhody, jo já se můžu sbalit a jet někam sám, dovzdělávat se, rozšiřovat si obzory, zdokonalovat se třeba i v nějakým jazyce. Můžu třeba jet na rok na služební cestu někam, což u nás v práci je možné. Právě bych řekl, že tihle singles, co jsou u nás v práci a mají nějaké zkušenosti, tak bych řekl, že mají největší*

know-how z těch lidí, co tam jsou. Protože tam jsou třeba borci, co přišli, raketově se někam dostali, ale teď jsou na nějaké výši a dál už to nejde, protože by museli jet na nějakou stavbu a na té stavbě se řeší všechno. A to jako nemůžou, protože mají doma ženu s malým děckem, a to by je jako ta žena nepustila někam na rok a půl na stavbu, to by bylo asi blbý.“

Platí u nich, že kdo nevyjede na služební cestu do zahraničí (která může trvat rok ale i pět let, záleží na zakázce), nemá šanci pochytit nezbytné zkušenosti přímo v praxi, to je pak často důvodem, proč se některé problémy řeší přímo na místě (na stavbě), i když to bylo z kanceláře z Česka navrženo jinak, protože ti, kteří nikdy nevyjeli, nechápou, jak to na stavbě chodí. Sám Radim je rád za možnosti zahraničních výjezdů, pracuje se na nich téměř nonstop, ale když je pak zpátky v Česku, chodí do práce (do kanceláře) zase méně, poskytuje mu to flexibilitu a různorodost.

Partnerský vztah hraje roli i v práci u Marka, kde je rozdíl mezi single a zadanými v tom, kdo má zájem o služební výjezdy a kdo na ně vyjíždí.

„První výhoda, kterou si dlouhodobě uvědomuji... Trochu mi to pomohlo v kariéře takhle, že jsem mohl hodně cestovat. V rámci toho doktorátu dost cestuju, v jednom roce to bylo dokonce 40 % čistého času za celý rok, kdy jsem byl někde pryč, takže kdybych nebyl single, tohle by se dělalo dost těžko. Další výhoda, trochu mi to pomohlo v kariéře takhle. Takže je jediný rozdíl v tom, jak si kdo může dovolit cestovat. Jak můj vedoucí supiny, tak můj vedoucí práce občas řeknou, že tam by nechtěli tak moc jet, prostě už jsou doma s manželkou a dětma, aby nebyli někde furt pryč... Tak to je jedině, kde to má dopad, v téhle flexibilitě, ale jinak se to asi vůbec neřeší.“

Partnerský vztah by měl velký dopad i na práci Adama. Jako delegát CK bývá v zahraničí vždy 5 měsíců vkuse. Neumí si představit, že by aktuálně měl přítelkyni a měl s ní vztah na dálku. Pokud by měl partnerku, musela by nejlépe pracovat s ním ve stejné destinaci. Dodává názor své manažerky na partnerské vztahy: *...máme manažerku, ale jen tu práci koordinuje a ta říká, že ty vztahy práci kazí, takže tady u té mé práce - delegát v zahraničí - ty vztahy spíše škodí.“*

Eliška krátce před našim rozhovorem dostala výpověď v zaměstnání, v době rozhovoru byla ve výpovědní lhůtě. Podělila se o své myšlenky ohledně nové práce.

„Já jsem právě už trochu uvažovala o tom, že bych změnila práci, protože to vnímám tak, že teď jsem sama, a i kdybych teď našla nějaký vážnější vztah, tak bych určitě neřešila v nadcházející době nějakou rodinu a brala jsem to tak, že momentálně mám ideální věk,

abych se mohla nějak rozvíjet, posunout se, a právě jak jsem říkala, že je pro mě důležité z dlouhodobého hlediska nějaký rozvoj, posun, tak tady už jsem ho úplně neviděla. Takže na jednu stranu jsem neměla důvod být nespokojená, ale brala jsem to tak, že se můžu zas posunout a vytěžit z té situace, že se můžu třeba za práci i přestěhovat do jiného města. Což bych samozřejmě před rokem a půl nemohla udělat, nebo by mě to ani nenapadlo.“

Téma č.3: Nevýhody single života

Respondenti také zmínili celou řadu nevýhod, které s sebou stav single nese. Jednotlivé důvody jsme rozřadili do jednotlivých subtémat: osamělost, mateřství a pohled společnosti a společenské akce.

Subtéma: Osamělost

Toto téma zaznívalo napříč rozhovory i u respondentů, kteří jsou se svým stavem naprosto spokojeni. Někteří z nich popisovali obecnější a téměř stále přítomnou osamělost (tři respondenti zmínili nechuť podnikat aktivity, přestože mají přátele, chtěli by již trávit čas s partnerem):

„Může to být nejluxusnější dovolená, co jsem zažil, ale ten zážitek je třeba třetinovej. Navíc to stojí ještě další peníze, protože když jedeš sama, tak platiš stejně ubytování za dva. No a čas letí... A nevrátíš ten čas zpátky. Já mám těch možností nepřeberně a už mě to ani nebaví. Můžu jezdit na motorce, můžu jezdit autem, můžu si vzít kabriolet, můžu pomalu na plachetnici... Ale není to vono.“

Sám se cítí také Luděk: *„Že je člověk sám, ta samota člověka poznamená. Musí se o všechno postarat sám, na co zapomene, to nemá, nemá mu to kdo připomenout... Mám chvilky, kdy mě to ne přímo deptá... Není to přímo deprese, ale je to frustrace.“*

U dalších respondentů se jednalo spíše o chvilkové stavy osamělosti, které přichází především večer nebo v psychicky náročnějších obdobích, kdy jim chybí podpora partnera. Třetina respondentů zmínila, že jich chybí také vzájemné sdílení s partnerem (sdílení v rámci komunikace i v rámci zážitků).

„Je to osamělost, no... Osamělost po večerech. Jsou večery, kdy se cítím být sama. A na všechno sama. Nejen ty večery, ale jsou situace, kdy si řeknu, ježišmarja, kdyby mě tak někdo podpořil. Víc mě už nenapadá, prostě to, že jsem sama“ (Lenka).

Subtéma: Mateřství

Toto téma se prolíná s důvody, proč jsou naše respondentky single, a to u subtématuesch *Nedostatek času* a *Strach*. My ale považujeme za důležité podívat se na téma mateřství u singles komplexně, protože se v něm skrývá mnohem víc, než uvedené aspekty.

Dvě maminky (Lenka a Aneta) uvedly, že je nevýhodou, že jim chybí mužský element ve výchově dětí. Obě maminky však zároveň řekly, že děti mohou být jeden z důvodů, proč jsou samy (aby jim nevodily nové tatínky, aby na děti měly dostatek času). Děti tak mohou být pro nezadané maminky zároveň důvod, proč nejsou v partnerském vztahu, ale taky motivace, proč do něj jít. Dá se možná říct, že je z tohoto důvodu u matek potřeba ještě větší důvěra v partnera a přesvědčení, že má vztah perspektivu, může vydržet a neobjeví se problém. Mohou tak být více náročné. Zde je zkušenost Anety:

„Tak když třeba řeknu svůj poslední vztah, tak vlastně tatínek toho malýho spadl do alkoholu. Takže samozřejmě to mi nevyhovovalo. A teď ten strach, že bych se znovu mohla potkat s něčím takovým, do toho člověka nevidím, a abych ho poznávala metodou pokus-omyl, do toho se mi fakt nechce. Jo a byli jsme spolu nějakou dobu a stejně jsem na to jako nepřišla, až pozdě.“

Aneta také nastínila úskalí života samoživitelky: *„Ale obecně takhle samoživitelkám v Česku nikdo nepomůže. Třeba úprava jakoby té školky konkrétně, jo. Mně by stačila čtvrt hodina, půl hodina, a už by to bylo lepší. Jakože spousta těch rodičů to musí řešit tak jako kostrbatě a já mám opravdu výhodu v té mojí mamce, což se teda vymyká. Ale zkrácených úvazků moc není, když jsem se jednu dobu dívala, tak strašně malá nabídka, peníze ještě horší. A když bych ještě řešila podnájem, tak nejsem schopna si to sama dovolit. Jako neutáhla bych to, neměla bych vůbec šanci.“*

Strach z přílišného zamilování a omezení tak času stráveného s dítětem, to je něco, čeho se obává Lenka: *„A největší... mám takový strach, že bych se tak moc zamilovala, že můj syn by šel stranou, což to je takový ten pud nejt do toho. Nemyslím si, že je to jako by mi bylo 15 a že bych se tak zamilovala, že bych ztratila hlavu. To ne. Ale s tím partnerem bych taky trávila ten čas, nebo by to tak vyžadoval, jo a ten syn už by šel zase stranou. Nebo ta rodina. Tak si myslím, že u single matek bude asi tenhle problém.“*

Pro Lauru je velká nevýhoda single života to, že kvůli tomu nemá děti. Další respondentka Sabina řeší, že aktuálně za zdravotních důvodů děti mít nemůže. Je to pro ni omezení i v případném partnerském životě, protože v tuto chvíli nemůže být s nikým, kdo

by si děti přál. Nechce nikomu dělat naději, když si není jistá, jak to dopadne. Sama by děti chtěla, pokud to bude možné. U dvou respondentek zazněly také zmínky o tom, že se bez partnera nedá plánovat budoucnost (nejen děti, ale také bydlení a celkové usazení se). Dvě bezdětné respondentky (Helena a Sabina) také zmínily, že tráví část času u kamarádky, která má děti, obě respondentky tyto děti i občas hlídají a užívají si čas strávený s nimi.

Subtéma: Pohled společnosti a společenské akce

Většina respondentů sdělila, že okolí ani zaměstnavatel skutečnost, že nemají partnera, neřeší. U starších respondentek se objevuje nátlak rodičů (především matky) na to, aby si dcera našla partnera, motiv je především ve vidině vnoučat.

„Když mi bylo třicet, nikdo se nad tím nepozastavoval. Ale teď v těch čtyřiceti se to láme a začínám to jako pociťovat, že i ti lidi říkají: "Aha, tak když je ve čtyřiceti sama, tak s ní je něco stoprocentně špatně". To jsou ty předsudky, na které narážím a jako nemám potřebu nikomu vysvětlovat proč jsem single, jaké mám hodnoty nebo žebříček těchto vlastností“ (Laura).

Aneta vypráví o zkušenosti své kamarádky. Ta je podle ní inteligentní, velmi atraktivní a schopná, ale ještě nemá děti „... je o něco mladší, je bezdětná a u ní to teda řeší hodně. Tam teda, tam to bují jako fest, lidi okolo jí pořád někoho dohazují. Já se teda přiznám, ti lidi, který neznám, tak ty nemám důvod řešit a ty co znám, tak znají mě a ví, z jakého důvodu to tak jako mám. Takže jako nesetkávám se, že by někdo nějak dramaticky řešil.“

Aneta pak dodává, že může být důvodem právě to, že kamarádka nemá dítě a nesplnila tak ten „cíl“, což může být důvod, proč se setkává s takovými reakcemi okolí.

U dvou mužů se pak objevuje podezřívání z okolí (otec, kolegové), zda nejsou homosexuální. Do tohoto subtématu také spadají odpovědi typu, že je single život nevýhoda, protože není s kým vyrazit na ples (například Radim) nebo že je nezadaný respondent jediný z party přátel bez partnera (Barbora, Helena).

Téma č.4: Možné důsledky budoucího partnerského vztahu

Respondenti se zamýšleli nad tím, co by se změnilo, kdyby partnera či partnerku měli. U volného času by byly největší zásahy v ubrání času stráveného s přáteli (pět respondentů) a také by tři respondenti věnovali méně času sportu. Pět respondentů připouští, že v novém vztahu budou ochotni dělat kompromisy v trávení volného času podle toho, co bude bavit

nového partnera nebo partnerku. Čtyři respondenti naopak uvedli, že nehodlají nijak zvlášť měnit to, jak to mají teď, nechtějí se toho vzdát. Čtyři respondenti také sdělili, že hodlají ubrat času strávenému prací, Luděk se vzdá víkendové brigády (taxislužba) a zbylí tři chtějí trávit ve své hlavní práci méně času (někteří dodali, že si tak vydělají trochu méně). Eliška přiznává, že po rozchodu s bývalým partnerem trávila v práci více času, protože se musela odstěhovat k rodičům a nevěděla, co po práci dělat. Zůstávala tak v práci mnohem déle a trávila tam víc času, dodává ale, že neudělala více práce, než tomu bylo v době, kdy v práci trávila standardní pracovní dobu. Sabina změny v pracovních návycích spojuje až se založením rodiny, pak pro ni již nebude práce a vydělávání peněz na prvním místě a bude se maximálně věnovat rodině. Adam sdělil, že bude naopak pracovat více (i tady v Česku, když přijede po půl roce z práce v zahraničí), aby si více vydělal a mohl peníze investovat do setkávání a cestování s přítelkyní. Aneta by s novým vztahem neočekávala velké změny.

„...že bysme vyjeli na ryby, protože samotné se mi úplně nechce, se přiznám, nebo bysme vyrazili na výlet spolu. Ale nemyslím si, že mu vyhradím ten čas mimo tadyty společné aktivity, jo, že by to spíš bylo ty máš svoje, já mám svoje, doma se potkáme. Ale já si musím udělat to svoje a ty si musíš udělat to svoje, jo.“

Téma č.5: Volný čas

V tomto tématu vychází najevo, že jsou singles ve svém volném čase aktivní, a že ho tráví různorodě. Třetina respondentů použila přímo výraz, že jsou „často mezi lidmi“. Hraje zde ale roli i věk, jak zmiňuje Lenka:

„Asi poslední dva roky, co se jako snažím, chodím někam... Do restaurací, na plesy, zábavy... Ale je toho fakt méně, stárnu (smích). Už to nezvládám. Když jsem byla mladší, neměla jsem problém, i s tím malým, měla jsem hlídání...“

Sedm respondentů se věnuje nějakému sportu, deset z respondentů si najde čas pro sebe a relaxuje s knihou, čajem či kávou, hudbou nebo s filmem (všichni tři respondenti, kteří zmínili sledování filmů dodali, že se vůbec nedívají na klasický televizní program, ale pouze na filmy a seriály na Netflixu nebo na internetu). Deset respondentů pravidelně tráví čas se svým přáteli a rodinou. Helena a Adéla si najdou čas na dobrovolničení se zvířaty (psí útulek a zoologická zahrada). Dále singles hojně navštěvují kulturní akce, kde se potkávají s lidmi. Šest respondentů se pravidelně věnuje různým formám vzdělávání a seberozvoje, čtou knihy, sledují odbornější videa a dokumenty (nejen) na Youtube a poslouchají podcasty. Čtyři respondentky se věnují také kreativní tvorbě (tvorba svíček nebo malování). Tři

respondenti explicitně zmínili, že často cestují. Lenka a Aneta tráví velkou část svého volného času se svými syny:

„Jo, tak syn, to je největší část toho času. Když nejsem v zaměstnání nebo on ve škole, tak ten čas všichni trávíme spolu. Buď ten čas trávíme doma, studiem anebo koníčkama. On hraje fotbal závodně už dva roky, takže jezdíme. Zápasy, tréninky... Ale už tam mám plno známých, takže se vždycky setkáváme, takže se tam vždy pobavím“ (Lenka).

Téma č.6: Nezávislé ženy

Tento velmi zajímavý fenomén se objevoval napříč rozhovory několika žen. Některé části byly již nastíněny v tématech výše. Cítili jsme však, že toto téma je mnohem obsáhlejší, nejedná se pouze o důvod, proč jsou ženy single, ale o jejich celkový pohled na dnešní společnost, podobu vztahu a na muže jako takové. Nejprve se zdálo, že se jedná o ženy nad 40 let, poté se ale podobné znaky objevily i u respondentek ve věku 28 a 32 let (Helena a Sabina). Dohromady se jednalo o 5 žen, zbylé tři jsou právě ve věku 40 let a výše (Barbora, Laura a Aneta). Nechceme tyto ženy žádným způsobem nálepkovat. V jejich myšlenkách ale byly vzorce, které byly nápadně podobné. Objevoval se cynismus vůči mužům v různé míře, byly popisovány konkrétní nebo ilustrativní situace, které poukazovaly na neschopnost mužů, jejich neochotu pracovat na vztahu, případnou lenost a neustálou nespokojenost a stěžování si:

„Přesně vím ty situace, když jsme jely se ségrou na dovolenou. Nejen to, že si to musíme všechno sbalit, já si to taky musím sbalit. Ale když už má toho chlapa, tak ten chlap jí ani nepomohl s vytažením věcí. Chtěl prostě okamžitě servis“ ... „Já jsem si poprvé užila dovolenou, kdy mi do toho nikdo neremcal, neříkal, že už dávno máme být v autě nebo něco. Ať už se jde do blbého obchodu, oni mají hned hlad, nechce se jim chodit, trvá to dlouho“ (Barbora).

Zaznívala potřeba, aby jejich partner byl nějakým způsobem „schopnější“ než jsou ony samy.

„Ale je těžké dneska najít takového člověka. Nebo aspoň já to tak hodnotím. Nebo chlapa, který není úplně mamánek, je aspoň tak soběstačnej jako já a nefňuká a nezavře dveře při prvním problému, nebo při prvním náznaku, že není něco v pořádku. Ti chlapi, jako by neměli potřebu budovat ten vztah“ (Laura). Podobně to vidí Sabina: „...taky chci, aby ten chlap byl tak nějak schopnější než já. Já totiž jsem schopna i navrtat poličku, udělat

si cokoliv třeba na zahradě. A pak prostě máte chlapa, co není schopný vám ani zapojit bojler, a zavolá vám na to instalatéra, kterého si pak ještě sama zaplatíte.“

Respondentky také zdůrazňovaly své hodnoty, které mají, a které si přejí, aby měl i jejich muž, ve většině případů byla zmíněna neochota z těchto požadavků slevit:

„Celkově mám prostě nastaveny nějak hodnoty a chci, aby je sdílel i ten chlap. Já mám třeba strašně ráda přírodu, hory, jsem aktivní... Tak chci, aby to ten muž mě podobně. Celkově vím, co chci a kam jdu a nechci z toho slevovat, v žádném případě“ (Sabina).

Také zazněly zmínky o tom, že je těžké si (ještě v tomto věku) někoho najít. *„V tom věku najít svobodného, nezadaného nebo případně jednou rozvedeného muže, který má i nějaké společné hodnoty je trochu oříšek. Nespokojit se jenom abych za každou cenu měla vztah, nebyla jediná, co dělá ty kompromisy, to je opravdu nadlidský výkon“ (Aneta).*

Tři respondentky také odmítají typické stereotypní rozdělení rolí mezi mužem a ženou, nechtějí mužům dělat servis, respondentky odkázaly na to, že je pro některé muže těžké tuto skutečnost přijmout: *„No tak jsem náročná, chlapi se nechtějí smířit s mým životním stylem. A taky špatně nesou to, že nejsem ta ženská, co přijde domů a jde se starat o domácnost... Vařit a uklízet. A v tomhle to vždycky po chvilce začne skřípat, oni mají zažitý stereotyp z rodiny, že ženská jim bude doma podstrojovat, dělat servis“ (Sabina).*

Jednalo se ve většině případů o ženy s vysokým sociálním statutem, které se dokážou samy velmi dobře zaopatřit. Jejich nezávislost potvrzují sdělení, kde čtyři z respondentek říkají, že si jsou nakonec vše schopné zařídit samy. *„Za ty 4 roky jsem se vypracovala, že jsem na sebe hrdá že to zvládnou sama všechno“ (Barbora).* Buď se některé mužské práce naučily, nebo jim nedělá problém si na cokoliv, na co nestačí, zaplatit firmu. Můžeme zde vidět velmi pragmatický pohled na věc. Tato témata byla ve většině případů sdělována s větší dávkou emocí než témata jiná.

K tomuto tématu bychom rádi dodali i ukazatel mimo obsahovou rovinu rozhovoru. Rozhovory se konaly ve většině případů v klidných kavárnách. Vždy jsme platili celou útratu a respondentům dali ještě malou pozornost. Čtyřikrát se nám stalo, že nás respondenti nechtěli nechat zaplatit s tím, že se nechtějí nechat zvat od studentky, když jsou sami pracující a dvakrát se stalo, že zaplatili aspoň svou útratu. Tři případy zaplacení celého účtu byly právě ženy, které spadají k tomuto tématu. Další žena z této skupiny zaplatila za sebe. Pátá respondentka z této skupiny zahrnutá být nemůže, protože rozhovor proběhl přímo u ní doma. Co se týče mužů, jeden z nich také zaplatil celý účet a další zaplatil za sebe. Z placení

úctů určitě nemůžeme dělat závěry, může to ale poukazovat na soběstačnost a nezávislost těchto žen, které jsou zvyklé prezentovat.

Téma č.7: Motivátory v práci

Peníze jsou motivující v práci pro deset respondentů, takže se stávají jasně nejsilnějším motivátorem v rámci našich rozhovorů. Naše respondenty dále motivuje dobrý kolektiv nebo smysluplná práce.

Respondentka Lenka peníze dokonce uvedla jako jediný motivátor:

„Mě? Motivuje... Výplata (smích). Nevím, co jiného by mě mělo motivovat. Není to pro mě profese, kterou bych jako žila, ale jsem ráda, že mám tu profesi, že mám zaměstnání a... Těším se na každý 15. den v měsíci.“

Velmi důležité jsou peníze hlavně u obchodních pozic, kde jsou navíc provize nebo procenta z prodeje součástí odměny za provedenou práci, takových respondentů bylo pět, a pro všechny z nich je to velký motivátor:

„Velké provize - peníze. Ale nemotivují mě hmotné statky, abych si nakoupil, ale abych mohl později investovat a peníze rostly samy. V bysnysu to tak je, motivace penězma. Máme i možnost posunu na manažery a vzdělávání, ale to mě tolik nebere“ (David).

Za větší odměnu respondentům často nedělá problém zůstat i déle v práci. Dalším důležitým motivátorem je dobrý kolektiv v práci, a to pro čtyři respondenty. Dále je pro čtyři respondenty motivací to, že je jejich práce baví. Čtyři respondenti zmínili, že je pro ně motivací, že jejich práce pro ně má velký smysl:

„Rozhodně to, že vidím, že to k něčemu směřuje. Vytvořím nějaký hardware, který bude fungovat, chci, aby fungoval co nejlíp. Aby přinášel co nejlepší výsledky, přeneseně to pak spadá pod ten nějaký obrovský projekt, kde to hraje nějakou menší roli. Ale je to základní výzkum, člověk nikdy neví, co z toho může vzejít“ (Marek).

Možnost všeobecného rozvoje, prohlubování znalostí a odbornosti motivuje dohromady šest respondentů: *„Teďka já nevím, asi snad úplně všechno. Ta výjimečnost těch věcí, které řeším. Ta náročnost... Musím si to načíst, musím jít do hloubky, musím tam hledat to řešení, jak z toho vybruslit, nebo jak to uchytit“ (Laura).*

Téma č.8: Kolegové

Kolegové v práci bylo velké téma všech rozhovorů. Směřovalo k tomu i mnoho našich otázek, abychom lépe pochopili, jak naši respondenti kolegy vnímají. Téma je opět rozděleno do několika subtémat: rizikové jevy, zadaní vs. nezadaní, role kolegů.

Subtéma: Rizikové jevy

V rámci rozhovoru se nám vyskytly tři rizikové jevy (u třech respondentek). Jednalo se o mobbing, bossing a obtěžování. S mobbingem se setkala Barbora ve své aktuální práci, když v ní začala. Hlavním iniciátorem problémového chování byl její kolega, se kterým měla přímo spolupracovat, pracovali na stejných úkolech. Tento kolega chtěl na místo Barbory dosadit někoho jiného, proto se k ní nechoval dobře. Šířil pomluvy, mluvil o ní i sprostě a dlouhé časové úseky se s ní vůbec nebavil. Vše se to šířilo mezi dalšími kolegy, mnoho z nich se k ní taky nechovalo hezky. Barbora se v té době v práci vůbec necítila dobře, měla celou řadu somatických projevů (křeče v břiše, problémy se spánkem). Chtěla v té době v zaměstnání skončit, ale bránily jí v tom finance, byla velmi spokojena s finančním ohodnocením této práce a měla doma dvě děti. Nakonec to překonala nastavením mysli.

„Pak jsem si řekla dopřic, proč bych se měla já stresovat lidmi, kteří jsou mi úplně ukradení, když dělám práci, jak nejlépe umím, nikdy mi žádný vedoucí nic nevytkl. Chyby dělá navíc každý, ty dělají i ti, kteří jsou tam těch deset let a víc. Takže jsem si to tak v té hlavě nastavila. Teď tak od ledna bych řekla, že mě (ten problémový kolega) bere jako rovnocenného kolegu. Teď jsem jako ráda, že jsem to překonala“ (Barbora).

Další respondentka Laura řešila ve svém minulém zaměstnání bossing.

„...ale ten bossing, co jsem zažila... Když je ten stres dennodenní, kdy vstáváš do práce s tím, že nevíš, z které strany ta kudla přiletí, když řekneš, co řekneš, tak je to špatně, protože ten člověk je prostě rozhodnutej, že tě podřeže, tak se strašně špatně funguje. A on ten stres nekončil ani tím, když jsem přišla domů.“

Laura se potýkala s ponižováním, s neustálým zpochybňováním odvedené práce a taky s nevhodným vměšováním se do osobního života. Respondentka to popisuje jako otcovské sklony nadřízeného, které uplatňoval naprosto nevhodně. Dále respondentka popisovala několik nežádoucích důsledků jako vážné poruchy spánku (spánek okolo 4 hodin denně po dobu téměř roku) a psychické vyčerpání. To vše vyústilo v odchod respondentky z tohoto zaměstnání. Jen co se zmínila o své nespokojenosti, dostala skvělou pracovní nabídku, za kterou se byla ochotna i odstěhovat a teď je nadmíru spokojena.

Třetí respondentka Eliška se svěřila, že v práci zažila obtěžování ze strany kolegů opačného pohlaví, tedy mužů, které respondentce značně znepríjemňovalo přítomnost v práci a lépe se pak cítila doma na home-office. Eliška se po tom, co se postupně její kolegové dozvídali, že již není ve vztahu, setkala s nevyžádanými zprávami od kolegů, a to i v noci, v práci se pak jednalo o nadbíhání, kdy se jí kolegové ptali, zda nechce udělat kávu či čaj, dále jí kolegové následovali na cestě do kuchyňky a celkově jí věnovali mnohem větší pozornost, než když věděli, že je zadaná.

„No jako byly doby, kdy to bylo i nepříjemné. Jako já zrovna nejsem nějaký zastávce kampaně ME TOO, já to беру všechno s rozumem a s nadhledem, ale... A myslím si, že sama vydržím dost, že to беру jako srandu, ale i tak jsem toho v té době měla plné zuby. To bych naopak v té době byla ráda, že mám home-office a nemusím do práce“ (Eliška).

Chování kolegů se může jevit, že zas tak problematické nebylo. Své pocity ale respondentka popisuje takto: *„Obecně si myslím, že toho druhého stavíte, do blbě situace, ještě v tom kolektivu, mezi lidmi. Že já jsem třeba nevěděla, jak to mám prostě uchopit. Jak s tím člověkem jednat, abych mu dala najevo, že toto ne, ale zároveň si ho nepoštvála v té práci.“*

Eliška se zmínila i o zkušenosti své kamarádky: *„Myslím, že když se zeptáte, tak každá druhá vám řekne, že s tím má zkušenost. Jedna kámoška mi vykládala, že její kolega jí šahal i na prsa. I když mu opakovaně říkala, že jí to je nepříjemný, ať to nedělá a celkově mu říkala, ať s ní nekomunikuje, ale taky s ním musela být za dobře. Byla z toho v jednu chvíli úplně v pasti. On jí dal ruce na ramena a sjel jí na prsa. To se mi našťstí teda nestalo, ale je to mazec. Jako tady ty kampaně jsou přehnané, ale v některých případech asi mají svůj smysl.“*

Subtéma: Zadaní vs. nezadaní

Zde je přítomno mnoho rozdílů mezi zadanými a nezadanými zaměstnanci a také příkladů reakcí našich single respondentů na kolegy v partnerském vztahu. Subtéma je věnováno rozdílům mezi singles a zadanými v práci, dle toho, jak to popisují sami respondenti.

„Určitě rozdíly jsou. Ale já zase tohle naprosto chápu. Respektuju to, že to má někdo nastaveno tak, že rodina je pro něj na prvním místě a do práce chodí proto, aby v ní vydělal dostatek peněz, aby tu rodinu zabezpečil. Naprosto to respektuju. Jestli ho ta práce baví nebo ne, nebo to dělá z donucení, to já nevím, to nedokážu posoudit. Ale vidím, když mají ty

rodiny, tak po práci si s náma sednout třeba nejdou, jdou za rodinou, spěchají za nimi“ (Laura).

Skutečnost, že se lidé s rodinou nebo zadaní kolegové méně často účastní teambuildingů a neoficiálních sešlostí s kolegy potvrzují i Helena, Kamil nebo Radim, ten popisuje, že být single mezi zadanými kolegy je vlastně hezké:

„Oni už jsou všichni takoví uťáplí a musí si plnit a být hodní, a nemůžou ani po práci na pivo. Řeknu půjdem na jedno... "No já nemůžu". Tak jako my single, co jsme, tak jdem a jsme v pohodě“ (Radim).

V interakci mezi lidmi bez partnera a jejich kolegy s partnerem či rodinou se mohou objevovat také negativní emoce z důvodu, že by singles také rádi měli partnera nebo rodinu.

„Jako neříkám, když ukazují malé dětičky nebo vnučata, tak si vzpomenu na svoji mamu, která tímhle asi taky dost trpí... Takže neříkám, že je mi to jedno. To určitě ne. Občas to jako bodne, je to citlivější, říkám, co mám dělat, že. Jako to nejde. Raději to vydýchám, samozřejmě pochválím... Sama bych se taky samozřejmě viděla s mimčem, ale bohužel, no“ (Laura).

Dále Ivan popisuje situaci, jak jel se svým kolegou, který je v manželství již 25 let, na školení. Obdivoval to, jak hezky mluvil se svou ženou po telefonu, jak se loučili a vítali a uzavírá to slovy: *„Tak to mi bylo třeba líto. Že tohle jsem ještě nezažil. A bojím se toho, že to nezažiju.“*

Respondentka Helena popisuje situace, kdy kolegové mluví například o vánočních dárkách nebo drahých dovolených, které si mohou dovolit, protože mají dva platy. Hned ale dodává, že když probírají, jaký byl víkend, tyto kolegyně musí doma vařit a starat se o děti, kdežto naše respondentka mohla čas trávit na akcích a na pivu s přáteli. Kamil také připouští, že občas jsou mu věci, o kterých se baví zadaní líto, ale pak si hned vzpomene na to, že zadaní kolegové také často mluví o hádkách, které s partnery mají a uvědomí si, že je rád, že tyhle věci nemusí řešit. Aneta také přidává podobnou zkušenost. Její kolegyně je 20 let v manželství, ale prochází si hrozným obdobím, takže je nakonec taky ráda, že je sama.

Luděk popisuje, že proto, že doma nemá rodinu ani přítelkyni, vezme občas práci za kolegy, kteří mají plány s dětmi nebo partnerkou. Nevadí mu to, ale je to něco, s čím by v případě, že by měl partnerku skončil.

„Jsem člověk, se kterým se dá na všem domluvit, domluvíme se, zařídíme to, když přijde kolega, že chce jet se svojí (přítelkyní) někam, i když já potřebuju taky jít dříve, já to za něj vezmu. Ale jsou i situace, kdy mě to štve. Ale kluci nejsou takoví, že by toho využívali“ (Luděk).

David zmiňuje, že někteří singles mohou být méně zodpovědní: „Někteří mladí singles jsou méně zodpovědní, v pohodě si přijedou o hodinu později a neřeší to, ti s rodinami si to musí už lépe plánovat.“

Sabina porovnává pracovní nasazení: „No, když to srovnám... Tak asi trávím práci, nebo prostě věnuju práci více času. Mám ty priority jinak. Ale jako беру to, já až budu mít děti, tak pro mě taky budou prioritou, takže to těm maminkám nemám za zlé. Já jsem více chlap v té práci. Jsem dravější a prostě i fakt jde o to dosáhnout cíle.“

Sabina ale vidí nerovnost v tom, že přesto, že má lepší výsledky a práci věnuje víc, má stejný plat jako ženy s dítětem. Muži však mají za stejnou práci víc. Sabině nechtějí odměnu zvýšit, protože počítají s tím, že by také mohla mít děti, ty ale aktuálně mít nemůže, takže se jedná o nefér přístup.

Aneta si také stěžuje, že muži mají na stejných pozicích více peněz. „Muž na mojí pozici dostal hned vyšší nabídku. Proč? Ještě nic neumí, nic nedokázal, proč má začínat dva tisíce víc. I to, že vlastně, když zůstanu sama s děckem, je devadesátiprocentní pravděpodobnost, že zůstane se ženou. Tomu muži se život vůbec nemění. Dobře, platí nějaký alimenty, asi si ho občas bere, ale ty jako nejzásadnější věci, to vždycky řeší ta matka, ať už řešíme doktora, ať už je nemocný, ať to jsou kroužky...“

Subtéma: Role kolegů

Zde dvanáct respondentů sdělilo, že minimálně některé své kolegy by nazvali také svými kamarády nebo přáteli. Jedenáct respondentů pak uvedlo, že se svými kolegy tráví čas i mimo práci v rámci neformálních setkání (tedy neorganizované firmou, ale kolegy samotnými). Osm respondentů hodnotí svůj kolektiv v práci jako dobrý, z toho pět respondentů by dokonce řeklo, že jejich kolektiv je opravdu skvělý. Pro osm respondentů je přítomnost druhých v práci velmi důležitá. Charakter práce respondentů byl velmi různorodý, takže někteří své kolegy potřebují přímo k práci, ale jiní si s nimi jen rádi povídají, ale pracovní záležitosti s nimi řešit nemusí, tak to má například Helena:

„Já bych se tam jinak unudila. Nemůžu vyloženě dělat s lidma. Dělal jsem v hračkářství a to ne, ti smradi neumí pozdravit. Já jsem ráda, že si udělám svoji práci, že nedělám v týmu, ale zas když si to udělám, můžu za někým jít. Třeba za kolegyní“ (Helena).

Další tři respondenti se přidávají k Heleně, sdělili, že by také nechtěli dělat v týmu. Naopak tři jiní respondenti mají týmovou práci rádi. Bez lidí si svou práci neumí představit Kamil:

„Mám kamaráda, co dělá obkladače. Tak jsem říkal jo, zkusím to s tebou, aspoň se naučím něco nového, to já se zas rád naučím. No a ten kamarád občas odešel a udělej tohle a tohle. A v tu chvíli mě to přestalo bavit. Já jsem totiž bliženeček, takže já prostě potřebuju ty lidi k sobě.“

Naopak Adéla raději pracuje sama a v klidu. *„...takže kdyby tam nebyli (kolegové), nijak mě to neovlivní. Na druhou stranu v kabinetu mám lidi. Jeden mě vytáčí, druhá je věčně naštvaná, třetí tam je dvakrát týdně a vždycky, když přijíždí, tak si uvaří kafe, který hrozně smrdí. Jako v tomhle případě, když pracuju, tak pracuju, a mám ráda klid, jako nevadí mi ty lidi, když se s nima potkám na chodbě.“*

6.1.3 Výstupy

Nakonec i v samotných rozhovorech vyvstala zajímavá témata. Jedním z velkých objevů je, jak je skupina singles různorodá. Významným faktorem se ukázala skutečnost, zda má respondent dítě, je to tedy věc, kterou budeme důkladně zkoumat i v kvantitativní části výzkumné práce. Dalším velkým tématem rozhovorů byli kolegové, proto je námi původně plánovaná metoda EWR-I na zkoumání attachmentu v práci ideální metodou. Zajímavá byla také zjištění v rozdílech mezi singles a zadanými pracovníky, ukázalo se vysoké pracovní nasazení některých respondentů a také mnoho času stráveného s kolegy. Projevovala se obecně tendence trávit hodně času mezi lidmi a s přáteli či rodinou. Zjistili jsme také, že nikdo z respondentů se v práci necítí vyloženě diskriminován. Někteří připustili, že z toho, že nemají partnera a mohou tak práci věnovat víc, jejich zaměstnavatel profituje, ale vyloženě z toho nezneužívá a zároveň to umí ocenit – mimo jiné i finančně.

Také jsme se mohli dočíst, že singles mohou být mnohem otevřenější i výraznější mobilitě za prací, což potvrzuje Radim a Adam se svými cestami do zahraničí a také Laura, která přes týden bydlí a pracuje v jednom městě a na víkend se vrací do svého bytu do města, kde má rodinu, vzdálenost mezi těmito místy je 100 km, stěhovala se přímo za konkrétní

pracovní nabídkou. Eliška po rozchodu také uvažovala úplné změně prostředí a o odstěhování se za práci. Na našem vzorku single je ukázalo, že jsou mnohem méně vázáni lokalitou, to však neplatí pro respondentky s dětmi.

Dále zmiňujeme, že vzhledem k tomu, že jsme realizovali rozhovor s 15 respondenty, není počet odhalených negativních zkušeností s rizikovými jevy v práci (bossing, mobbing, obtěžování) vůbec malý. Nutno zmínit, že v rozhovoru nebyla jediná otázka, která by ke sdílení takové zkušenosti vybízela, proto se domníváme, že kdyby taková otázka byla přítomna, jednalo by se ještě o vyšší číslo. Zkušenost Elišky se zdráháme přímo definovat jako sexuální obtěžování, i když definice není zcela odlišná. Sexuální obtěžování je definováno jako nevyžádané verbální, neverbální či fyzické chování sexuálního charakteru, které zasahuje lidskou důstojnost a může utvářet nepřátelské ponižující až zastrahující prostředí (European Institute for Gender Equality, 2020). Jisté však je, že to respondentce značně znepríjemňovalo přítomnost v práci a lépe se pak cítila doma na home-office. O nevhodném chování v minulém zaměstnání se zmiňovali i Luděk a Kamil. Hluběji jsme s nimi toto téma však neprozkoumali, protože jsme nepočítali, že by mohlo být ve finále tak důležité.

6.2 Kvantitativní část

Následuje popis zpracování dat a výsledky provedených analýz druhé, kvantitativní části diplomové práce. Provedli jsme několik konfirmačních analýz, které se vztahují k hypotézám, ale i celou řadu exploračních analýz.

6.2.1 Analýza dat

Data byla nejprve exportována ze softwaru pro sběr odpovědí (Survio) do programu Microsoft Excel 2016. Tam proběhlo očištění dat a úprava dat do podoby, abychom s nimi mohli pracovat ve statistických programech.

Dále jsme se věnovali vyhodnocení použitých psychodiagnostických metod. U metody BFI-S-2 jsme provedli výpočty všech škál a subškál v hrubém skóru, protože nejsou aktuálně dostupné hodnoty pro výpočet Z-skóru. Následné výpočty probíhaly v programu SPSS.

6.2.2 Výsledky

V této podkapitole přiblížíme, jakým způsobem jsme platnost předložených hypotéz ověřili a představíme statistické výsledky, na kterých toto ověření stojí. Pro přehlednost znovu uvádíme znění jednotlivých hypotéz a následně se vyjadřujeme k platnosti hypotéz.

Výpočty vztahující se ke vztahové vazbě

H₁: Nezadaní mají větší tendenci k interpersonální deaktivaci než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

Budeme zde pracovat s metodou EWR-I a její dimenzí deaktivace. Nejprve je nutné zjistit, zda data odpovídají normálnímu rozdělení. Již dle tvaru histogramu bylo jasné, že musíme normalitu u obou dimenzí (hyperaktivace a deaktivace) testu EWR-I zamítnout, hodnota Shapiro-Wilkova testu normality u škály hyperaktivace je ($W = 0,749$; $p < 0,001$) a u škály deaktivace je tato hodnota ($W = 0,687$; $p < 0,001$). Následuje analýza reliability a faktorová analýza, abychom se přesvědčili, že si metoda ponechala svou odlišovací schopnost i přes netradiční použití – místo 7stupňové likertovy škály jsme využili pouze 2 možností odpovědi: *souhlasím* / *nesouhlasím*. Cronbachova alfa metody na našem vzorku je $0,701$. Korigovaná korelace položky a celku je u všech položek stejná, a to $0,244$. Kdybychom odebrali kteroukoli z položek, nebyla by Cronbachova alfa vyšší, než je aktuálně. Provedená faktorová analýza ukázala, že faktorové zátěže se dělí do dvou faktorů Hyperaktivace a Deaktivace, tedy stejně jako tomu je při použití 7stupňové likertovy škály v této metodě.

Tabulka 4: Faktorová analýza EWR-I

Položka	Hyperaktivace	Deaktivace
H_01_r	0,583628	-0,094692
H_07	0,497470	0,034971
H_09	0,687050	-0,009526
H_11	0,512882	0,036353
H_13_r	0,606886	-0,068653
H_15	0,734874	0,117250
H_17	0,560308	0,124696
H_19	0,475513	0,021550

D_00	0,033704	0,586723
D_04	0,017756	0,649221
D_06	0,023955	0,699300
D_08	0,094584	0,539593
D_10_r	0,036324	0,593170
D_10	-0,035994	0,639287
D_18	-0,038952	0,641377
Vysvětlený rozptyl	19%	18%

Považovali jsme za užitečné ověřit, zda si i přes naše odlišné využití metody EWR-I dimenze hyperaktivace a deaktivace zachovaly již zjištěné vztahy s jinými proměnnými, konkrétně s rysy osobnosti dle Big Five. Využili jsme k tomu výsledky výzkumu Nofleho a Shavera (2006). Potvrdila se zde podobnost 7 vztahů z 10 možných, a to minimálně ve směru korelace, pro přehlednost uvádím výsledky výzkumu autorů a výsledky našich výpočtů.

Obrázek 1: Výsledky výzkumu Nofleho a Shavera (2006)

Table 2
Zero-order correlations among the variables in study 1

	1	2	3	4	5
Demographic Variables					
1. Gender					
2. Age		.06**			
3. Relationship Status		-.07**	.12**		
Attachment					
4. Anxiety		-.01	-.08**	-.13**	
5. Avoidance		.00	-.05**	-.35**	.22**
Big Five (BFI)					
6. Neuroticism		-.24**	-.02*	-.02*	.42**
7. Extraversion		-.08**	-.03*	.16**	-.15**
8. Openness		.04**	.04**	.02	-.07**
9. Agreeableness		-.11**	.01	.00	-.19**
10. Conscientiousness		-.14**	.11**	.09**	-.23**

Note. $N = 8136-8318$.

* $p < .05$

** $p < .01$.

Tabulka 5: Výsledky našich výpočtů

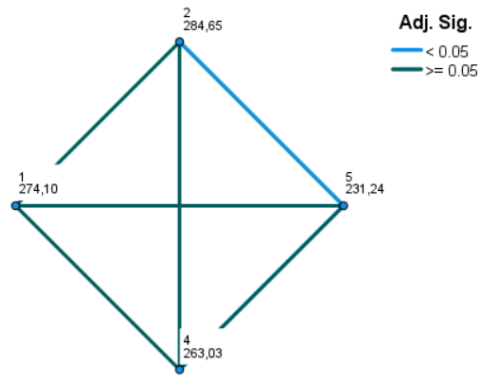
Páry proměnných	Spearman	t(N-2)	p-hodnota
Otevřenost mysli & Hyperaktivace	-0,007	-0,1483	0,882
Otevřenost mysli & Deaktivace	-0,174	-4,0059	0,000
Negativní emocionalita & Hyperaktivace	0,458	11,6599	0,000
Negativní emocionalita & Deaktivace	0,232	5,3967	0,000
Svědomitost & Hyperaktivace	-0,143	-3,2716	0,001
Svědomitost & Deaktivace	-0,082	-1,8543	0,064
Prívětivost & Hyperaktivace	0,050	1,1226	0,262
Prívětivost & Deaktivace	-0,365	-8,8764	0,000
Extraverze & Hyperaktivace	-0,170	-3,9045	0,000
Extraverze & Deaktivace	-0,488	-12,6459	0,000

Tučně jsou vyznačeny vztahy, které jsou stejně jako ve výzkumu Nofitloho a Shavera (2006) signifikantní, ve stejném směru korelace

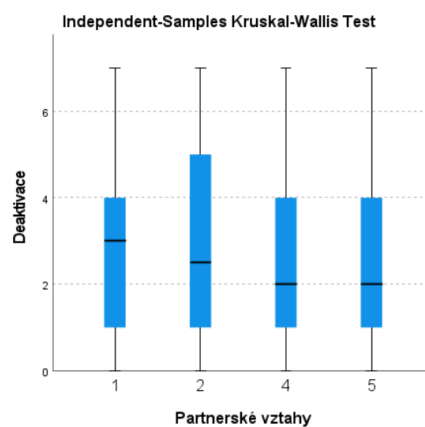
Následovaly výpočty vedoucí k ověření jednotlivých hypotéz. Kladli jsme si otázku, zda existuje signifikantní vztah mezi tendencí k interpersonální deaktivaci a skutečností, zda má osoba vytrvalého partnera. Jak vyplývá z testování normality, je nutno použít neparametrický test (hyperaktivace: $W = 0,928$; $p < 0,001$; deaktivace: $W = 0,92$ $p < 0,001$). Zvolili jsme pro tento případ Mann-Whitneyův U test a došli jsme k těmto výsledkům:

($U = 23187$; $Z = -2,197$; $p = 0,028$). **H₁ tedy přijímáme.**

Když jsme se na vztah partnerského stavu a interpersonální deaktivace podívali podrobněji pomocí Kruskal-Wallisova testu, abychom mohli počítat se všemi možnostmi partnerských vztahů (tedy single svobodný, single rozvedený či ovdovělý, v partnerském vztahu a v manželství či v registrovaném manželství), našli jsme signifikantní rozdíl pouze mezi singles svobodnými a respondenty v partnerském vztahu (nesezdání), u kterých byla míra interpersonální deaktivace nižší ($H(3) = 9,350$; $p = 0,045$). Uvedená p-hodnota je již podrobena Bonferroniho korekci. Přikládáme vyobrazené párové srovnání jednotlivých skupin, a také krabicový graf vyobrazující míru interpersonální deaktivace respondentů jednotlivých skupin, kdy 1 = single rozvedení a ovdovělí; 2 = single svobodní; 4 = v manželství či v registrovaném partnerství; 5 = v partnerském vztahu.

Obrázek 2: Ukázka grafu párového srovnání skupin pro interpersonální deaktivaci

Obrázek 3: Krabicový graf znázorňující interpersonální deaktivaci v jednotlivých skupinách

Dále nás zajímalo, zda má na interpersonální hyperaktivaci a deaktivaci vliv i jiná nezávislá proměnná než partnerský stav, proto jsme se na problém podívali i exploračně. Testovali jsme například, zda jsou signifikantní rozdíly u respondentů s dětmi a bez nich, u zaměstnanců a podnikatelů (OSVČ a majitelé firem), nebo u mužů a žen. Zvolili jsme Mann-Whitneyův U test a ve výpočtech vyšla signifikantně právě poslední možnost, kdy jsme zjistili, že ženy skórovaly signifikantně více na dimenzi hyperaktivace ($U = 17877$; $Z = 5,821$; $p < 0,001$).

Výpočty vztahující se k dimenzím osobnosti

H₂: Nezadaní skórují výše na subškále sociabilita metody BFI-2-S než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

Hodnoty Wilk-Shapirova testu normality u škál BFI-2-S se pohybovaly mezi $W = 0,990$ a $W = 0,983$; $p = 0,002$ a $p < 0,001$. Použili jsme tedy při práci s těmito daty neparametrické testy. K ověření platnosti uvedené hypotézy jsme využili Mann-Whitneyova

U testu ($U = 24142$; $Z = 1,55$; $p = 0,121$), dle jehož výsledku jsme rozhodli, že **H₂ zamítáme**.

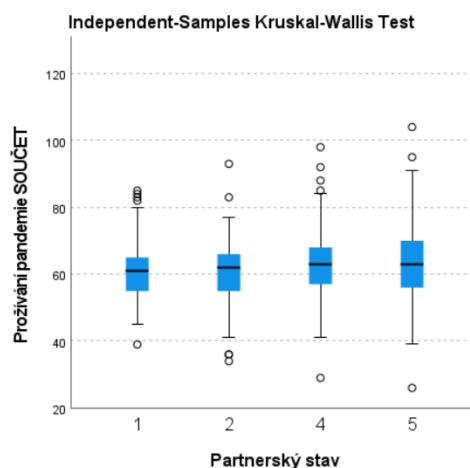
Dále jsme sociabilitu zkoumali pouze u žen, a to ve věku 30-45 let (Vacková et al. 2015), opět šlo o porovnání singles a zadaných. Výsledek nebyl signifikantní ($U = 887$; $Z = 0,285$; $p = 0,775$).

Výpočty vztahující se k pandemické situaci COVID-19

H₃: Nezadaní hodnotí negativněji prožívání a změny v průběhu pandemie COVID-19 než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

U těchto výpočtů jsme primárně vycházeli z celkového součtu hrubého skóru série otázek, která zkoumala změny v prožívání a v osobních a pracovních aspektech respondentů. U tohoto součtu jsme otestovali normalitu předložených hodnot, ta se nepotvrdila. Dle Wilk-Shapirova testu ($W = 0,984$; $p < 0,001$) budeme počítat s neparametrickými testy. Zajímalo nás, zda respondenti bez partnerského vztahu hodnotí negativněji prožívání a změny v době restrikcí z důvodu pandemie COVID-19. Využili jsme zde opět Mann-Whitneyův U test ($U = 23523$; $Z = 1,949$; $p = 0,051$). Dle těchto výsledků **H₃ zamítáme**.

Mann-Whitneyova U testu jsme využili také při zkoumání, zda má na hodnocení prožívání v průběhu pandemie vliv skutečnost, že respondent bydlí sám nebo bydlí s někým. Ani zde nebyl výsledek signifikantní. Podobně jako u předchozí hypotézy nás zajímalo detailní prozkoumání typů partnerských stavů, nejen jednoduché rozřazení na skupinu s partnerem a bez partnera, použit byl stejný test. V tomto případě se ukázalo, že signifikantní rozdíl není u žádných dvou kategorií. Znovu přikládáme krabicové grafy pro vizualizaci rozložení dat, znovu platí legenda: 1 = single rozvedení a ovdovělí; 2 = single svobodní; 4 = v manželství či v registrovaném partnerství; 5 = v partnerském vztahu.

Obrázek 4: Krabicové grafy znázorňující hrubý skór položek vztahujících se k prožívání pandemie u skupin

Zajímalo nás, zda existují rozdíly mezi konkrétními položkami dotazníku. Za využití Mann-Whitneyova testu jsme testovali rozdíly mezi respondenty s partnerem a bez partnera. Zde se ukázalo, že jsou signifikantní výsledky u třech položek, a to: Spokojenost s partnerským stavem ($U = 17758$; $Z = 6,264$; $p < 0,001$); Pocit naplnění, smyslu života ($U = 22704$; $Z = 2,607$; $p = 0,009$); Pozitivní očekávání od budoucnosti ($U = 23174$; $Z = 2,272$; $p = 0,023$). Dále jsme porovnali muže a ženy, při čemž nám vyšel signifikantní rozdíl u položky energie ($U = 22358$; $Z = -2,903$; $p = 0,004$), signifikantně nižší míru energie uvádí ženy. Další dvě skupiny respondentů, které jsme porovnávali, byli zaměstnanci a podnikatelé (OSVČ, majitelé firem). Zde byly signifikantní tři položky, a to Pracovní spokojenost, kde hodnotí menší pokles podnikatelé ($U = 9529$; $Z = -3,159$; $p = 0,002$), Pracovní motivace, kde rovněž uvádí menší pokles podnikatelé ($U = 10544$; $Z = -1,999$; $p = 0,046$), a také Vztah k sobě, zde se také jedná o signifikantně nižší pokles u podnikatelů ($U = 10510$; $Z = -2,037$; $p = 0,042$).

Dále nás zajímalo, zda skórování v otázkách na prožívání pandemie (tedy hrubý skór těchto otázek) koreluje s tím, jak respondenti hodnotí spokojenost s aktuálním partnerským stavem. Zde se ukázalo, že je korelace signifikantní, pokud počítáme s celým výzkumným souborem. Využili jsme zde výpočtu Spearmanovy korelace z důvodu, protože nebylo potvrzeno normální rozdělení hodnot ($r = 0,171$; $p < 0,001$). Jak můžeme vidět, tato korelace spadá do pásma velmi slabých korelací. Při provedení výpočtu pouze na vzorku našich single respondentů nebyl výsledek signifikantní ($r = 0,128$; $p = 0,055$). Hrubý skór sady těchto otázek spojených s pandemií nekoreluje ani s věkem respondentů ($r = -0,067$; $p = 0,132$).

Podíváme-li se na otázku práce formou home-office, můžeme vidět dle výpočtu Spearmanova koeficientu silnou kladnou korelaci mezi procentem času stráveným

na home-office před pandemií a v průběhu pandemie ($r = 0,620$; $p < 0,001$), a také mezi procentem času stráveného na home-office v průběhu pandemie a procentu času, které by respondent rád trávil na home-office i nadále ($r = 0,676$; $p < 0,001$). Rozdíl mezi procenty pracovního času stráveného na home-office před pandemií a v průběhu ní je dle znaménkového testu signifikantní ($Z = 14,782$; $p < 0,001$). V neposlední řadě nás zajímalo, zda jsou korelace mezi procentem pracovního času stráveného na home-office během pandemie a mezi prožíváním v jednotlivých životních oblastech v průběhu pandemie. Dle výpočtu Spearmanova koeficientu jsme našli 4 vztahy, jejichž korelace můžeme označit za signifikantní, všechny však spadají do pásma velmi slabých korelací: pracovní motivace ($r = -0,094$; $p = 0,033$), pohybová aktivita ($r = -0,117$; $p = 0,008$), spánek ($r = 0,124$; $p = 0,005$) a energie ($r = 0,111$; $p = 0,012$).

Výpočty vztahující se k pracovním podmínkám

H4: Nezadaní hodnotí, že prokazují větší místní flexibilitu než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

Zde jsme se zabývali tím, jak hodnotí singles své pracovní podmínky. Ve výpočtech této hypotézy tedy pracujeme pouze s daty od single respondentů. V položkách měli respondenti na výběr z odpovědí: 1) singles; 2) přibližně stejně; 3) lidé s partnerem/s rodinou na otázku „O kom tento výrok platí více?“. Pro ověření platnosti námi stanovené hypotézy jsme využili Chí kvadrátu. Na základě tohoto výpočtu ($\chi^2(2) = 83,259$; $p < 0,001$) **H4 přijímáme**.

[Jezdí na služební cesty.]

	Observed N	Expected N	Residual
Singles	50	47,7	2,3
Nezadaní	2	47,7	-45,7
Stejně	91	47,7	43,3
Total	143		

Obrázek 5: Výsledná tabulka Chí-kvadrátu (Jezdí na služební cesty)

Zabývali jsme se i výpočty u dalších položek porovnávající pracovní podmínky a očekávání od pracovníků, i tyto výpočty jsme realizovali pouze na kategorii singles.

	[Mají mimořádně náročné pracovní úkoly.]	[Dostávají pracovní úkoly, které hoří.]	[Jezdí na služební cesty.]	[Mohou si sami určit, kdy budou mít dovolenou.]	[Jsou k práci vysoce motivováni.]	[Tráví práci hodně času.]	[Účastní se vzdělávacích akcí.]	[Chodí na mimopracovní akce (posezení s kolegy, teambuilding).]	[Počítá se u nich s časovou flexibilitou.]	[Jsou ambiciózní.]	[Jsou povyšováni (hierarchicky).]
Chi-Square	143,720 ^a	96,517 ^a	83,259 ^a	31,273 ^a	111,832 ^a	57,664 ^a	92,909 ^a	63,161 ^a	107,259 ^a	111,287 ^a	139,315 ^a
df	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Asymp. Sig.	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001	<,001

Obrázek 6: Souhrnná tabulka výsledků vztahující se k pracovním podmínkám a očekáváním singles

[Tráví práci hodně času.]			
	Observed N	Expected N	Residual
Singles	77	47,7	29,3
Nezadaní	6	47,7	-41,7
Stejně	60	47,7	12,3
Total	143		

Obrázek 7: Výsledná tabulka Chí-kvadrátu (Tráví práci hodně času)

[Účastní se vzdělávacích akcí.]			
	Observed N	Expected N	Residual
Singles	45	47,7	-2,7
Nezadaní	2	47,7	-45,7
Stejně	96	47,7	48,3
Total	143		

Obrázek 8: Výsledná tabulka Chí-kvadrátu (Účastní se vzdělávacích akcí)

[Chodí na mimopracovní akce (posezení s kolegy, teambuilding).]			
	Observed N	Expected N	Residual
Singles	73	47,7	25,3
Nezadaní	3	47,7	-44,7
Nezadaní	67	47,7	19,3
Total	143		

Obrázek 9: Výsledná tabulka Chí-kvadrátu (Chodí na mimopracovní akce)

[Počítá se u nich s časovou flexibilitou.]			
	Observed N	Expected N	Residual
Singles	102	47,7	54,3
Nezadaní	2	47,7	-45,7
Stejně	39	47,7	-8,7
Total	143		

Obrázek 10: Výsledná tabulka Chí-kvadrátu (Počítá se u nich s časovou flexibilitou)

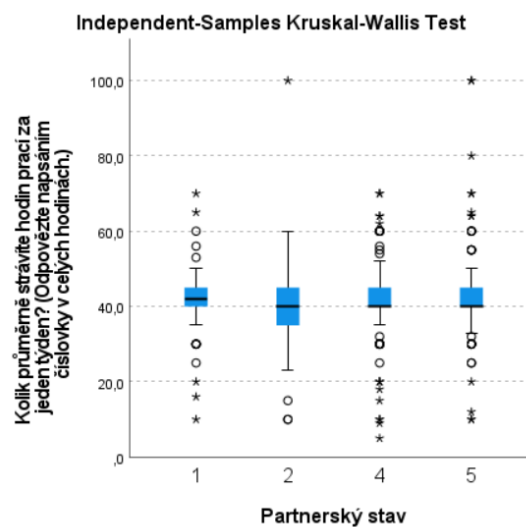
Dále jsme se také pustili do výpočtu Pearsonova Chí-kvadrátu, abychom srovnali, zda se pohled singles a zadaných liší. Tedy to, jak tyto pracovní podmínky skupiny hodnotí. Nejprve jsme hodnotu spočítali pro položku, která řeší služební cesty, jako tomu bylo u naší stanovené hypotézy. Výsledek tohoto výpočtu nebyl signifikantní ($\chi^2(2) = 5,012$; Cramer's $V = 0,099$; $p = 0,082$). Signifikantní rozdíly mezi tímto hodnocením singles a zadaných pak vyšly u položky „Mají mimořádně náročné pracovní úkoly“ ($\chi^2(2) = 6,894$; Cramer's $V = 0,116$; $p = 0,032$) a položky „Jsou povyšováni (hierarchicky)“ ($\chi^2(2) = 9,616$; Cramer's $V = 0,137$; $p = 0,008$). V obou případech se však jedná o velmi slabý efekt tohoto rozdílu.

H₅: Nezadaní bez dětí tráví práci více času než zadaní a nezadaní s dětmi.

Kladli jsme si otázku, zda existuje vztah mezi dobou, kterou respondenti tráví práci a typem partnerského stavu ve spojení s tím, zda respondent má nebo nemá dítě. Provedli jsme výpočet normality pro proměnnou čas strávený prací, ze kterého vyplývá, že nejedná o normální rozdělení ($W = 0,846$; $p < 0,001$). Pro tento výpočet jsme využili

Mann-Whitneyova testu, který nám ukázal, že výsledek není signifikantní ($U = 14842$; $Z = 1,514$; $p = 0,13$). Z toho vyplývá, že **H_s zamítáme**.

Rozhodli jsme se pro následný výpočet Kruskal-Wallisova testu, abychom se podívali detailněji na konkrétní partnerské stavy. Výpočet odhalil signifikantní rozdíl u respondentů, kteří jsou single (svobodní) a respondentů v partnerském vztahu ($H(3) = -53,002$; $p = 0,044$). Uvedená p-hodnota je již podrobena Bonferroniho korekci. Přikládáme vizualizaci v krabicovém grafu pro lepší orientaci. Legenda: 1 = single rozvedení a ovdovělí; 2 = single svobodní; 4 = v manželství či v registrovaném partnerství; 5 = v partnerském vztahu.

Obrázek 11: Krabicové grafy znázorňující počet hodin strávený prací

Další výpočet jsme udělali po odstranění outlierů, tedy hodnot 20 a nižších a dále hodnot větších než 60. Ani poté jsme se nedobrali signifikantního výsledku ($U = 21740$; $Z = 0,48$; $p = 0,632$). Také jsme zkusili vzorek singles přizpůsobit výzkumu Vackové et al. (2015), porovnali jsme také singles žijící sami ve věku 30 – 45 let se zadanými stejného věku, opět bez outlierů, a ani zde nevyšel signifikantní výsledek ($U = 3043$; $Z = 0,109$; $p = 0,913$).

Hledali jsme proměnné, které by vykazovaly vztah počtu hodin strávených v práci. Při té příležitosti jsme našli jedinou proměnnou, a to zaměstnanec – podnikatel (OSVČ, majitel/ka firmy), kde byl signifikantní výsledek. Využili jsme opět Mann-Whitneyova U testu ($U = 9749$; $Z = 2,721$; $p = 0,007$). Z tohoto vyplývá, že naši respondenti zaměstnanci tráví v práci signifikantně více času než respondenti z řad podnikatelů.

H₆: Nezadaní jsou ambicióznější v dosahování vyšších pozic v zaměstnání než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

Dále nás zajímalo, zda je mezi zadanými a nezadanými rozdíl tom, jak jsou ambiciózní v dosažení vyšších pracovních pozic. Konkrétně jsme se ptali, za jak dlouhý časový úsek by respondent rád získal vyšší pracovní pozici. K ověření této hypotézy jsme použili Mann-Whitneyův U test. Dle výsledků ($U = 23761$; $Z = 1,789$; $p = 0,051$) **H₆ zamítáme.**

Vedle ambice k vyšší pozici nás zajímala také ambice k dosažení zodpovědnější pozice. Ve výpočtech jsme opět zkoumali rozdíl mezi zadanými a nezadanými respondenty a výsledek zde byl signifikantní ($U = 22992$; $Z = 2,487$; $p = 0,013$), ambicióznější jsou v tomto směru respondenti v nějakém partnerském vztahu. V návaznosti na to jsme také otestovali, zda respondenti cítí, že na dosažení vyšší či zodpovědnější pozice mají dostatečné kvality, zde se naopak nepotvrdily signifikantní rozdíly u vyšší pozice ($U = 25969$; $Z = 0,329$; $p = 0,742$) ani u zodpovědnější pozice ($U = 26193$; $Z = 0,117$; $p = 0,859$).

Ambice získat vyšší nebo zodpovědnější pracovní pozici v kratším časovém úseku jsme opět testovali i s jinými nezávislými proměnnými. Signifikantní výsledky vyšly při porovnání respondentů, kteří mají děti a respondentů, kteří je nemají. Ověřování explorační hypotézy o tom, zda mají respondenti bez dětí větší ambice dosáhnout zodpovědnější pracovní pozice jsme ověřili Mann-Whitneyovým U testem ($U = 21267$; $Z = 7,423$; $p < 0,001$) a ověření zda chtějí dosahovat vyšších pracovních pozic také tak ($U = 22540$; $Z = 6,654$; $p < 0,001$). Ukázalo se tedy, že respondenti bez dětí mají ambice získat dříve vyšší a zodpovědnější pozici. Potvrdilo se nám, že tyto ambice jsou signifikantně vyšší i u mužů než u žen: Vyšší pozice ($U = 23656$; $Z = -2,105$; $p = 0,035$), zodpovědnější pozice: ($U = 23447$; $Z = -2,238$; $p = 0,025$).

I zde jsme se podívali na to, jak respondenti vnímají své kvality k dosažení vyšší nebo zodpovědnější pozice. Při srovnání respondentů s dětmi a bez nich opět vyšly signifikantní výsledky, vyšší pracovní pozice ($U = 27423$; $Z = 3,25$; $p = 0,001$), zodpovědnější pracovní pozice ($U = 25947$; $Z = 4,14$; $p < 0,001$) s tím, že dříve by se na to cítili respondenti bez dětí. Stejně tak u mužů a žen vyšly opět signifikantní výsledky. U pocitu, že respondent dosahuje kvalit pro vyšší pozici ($U = 22774$; $Z = -3,237$; $p = 0,001$) a pro zodpovědnější ($U = 22719$; $Z = -2,598$; $p = 0,009$) pozici opět vedli muži, rozdíl je zde větší než u ambice těchto pozic dosáhnout.

6.3 Platnost hypotéz

H₁: Nezadaní mají větší tendenci k interpersonální deaktivaci než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

(U = 23187; Z = - 2,197; p = 0,028) Hypotézu H₁ přijímáme.

H₂: Nezadaní skórují výše na subškále sociabilita metody BFI-2-S než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

(U = 24142; Z = 1,55; p = 0,121) Hypotézu H₂ zamítáme.

H₃: Nezadaní hodnotí negativněji prožívání a změny v průběhu pandemie COVID-19 než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

(U = 23523; Z = 1,949; p = 0,051). Hypotézu H₃ zamítáme.

H₄: Nezadaní hodnotí, že prokazují větší místní flexibilitu než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

($\chi^2(2) = 83,259; p < 0,001$) H₄ přijímáme

H₅: Nezadaní bez dětí tráví prací více času než zadaní a nezadaní s dětmi.

(U = 14842; Z = 1,514; p = 0,13). Hypotézu H₅ zamítáme.

H₆: Nezadaní jsou ambicióznější v dosahování vyšších pozic v zaměstnání než jedinci v jakémkoliv partnerském vztahu.

(U = 23761; Z = 1,789; p = 0,051) Hypotézu H₆ zamítáme.

7 DISKUZE

Předmětem této kapitoly je diskuze nad ověřenými hypotézami a dalšími oblastmi našeho výzkumu. Své místo zde má objasnění námi zvoleného designu práce, vybrané metody pro tento výzkum a v neposlední řadě i náš výzkumný soubor.

Hlavním cílem naší práce bylo zkoumat rozdíly mezi singles a zadaným respondenty ve vybraných aspektech osobnosti, práce a v prožívání a změnách v průběhu pandemie COVID-19. Pro tento záměr jsme využili smíšeného designu, kdy jsme nejprve realizovali rozhovory, abychom téma singles v práci lépe prozkoumali. To bylo velmi užitečné, protože to ukázalo na důležitá témata, které bychom měli zkoumat v následující, kvantitativní části. Objevila se například důležitost kolegů v práci, rozdílné možnosti singles a zadaných v práci a také různorodost jednotlivých respondentů.

Hlubkovou kvalitativní studii realizovali také Vacková et al. (2015). Autoři se zaměřili na specifickou část populace singles, a to na jedince ve věku 30 – 45 let, kteří bydlí sami a jsou bezdětní. Zabývali se nejen bydlením singles, ale také jejich pracovními zvyklostmi. Přesto, že se jednalo o specifičtější skupinu singles, uvedli autoři, že se jednalo o velmi různorodý vzorek, nedá se tedy říct, že by byli singles konzistentní skupinou, jejich singlovství je často náhodou. On-line dotazníkové šetření zkoumající prožívání pandemie COVID-19 českou populací realizoval NUDZ v čele s Kateřinou Klapilovou. V rámci výzkumu sbírali data ve třech vlnách, které probíhaly od dubna do července 2020, a kterých se dohromady zúčastnilo 4700 účastníků. Hlavními tématy tohoto výzkumu byly sexuální touha, sexuální aktivita nebo partnerská komunikace. Sledován byl i vývoj v čase, protože byli respondenti dotazováni také na stav před pandemií (NUDZ, 2020).

Ve výzkumu jsme chtěli využít výhod kvantitativního i kvalitativního výzkumu, proto jsme zvolili smíšený výzkumný design. Jednou z charakteristik smíšeného výzkumu je metodologický pluralismus, díky němuž výzkumy poskytují širší perspektivy a větší komplexnost (Cameron & Molina-Azorin, 2011). Smíšený výzkum nám přináší také triangulaci, díky níž mají výsledky vyšší vypovídající hodnotu a možnost odhalení nových výzkumných otázek (Gray, 2009). Nám se tyto výhody povedlo uplatnit, konkrétní případy popisujeme dále.

Rozhodli jsme se kvalitativní část umístit před tu kvantitativní, a to z důvodu, abychom se v tématice singles lépe zorientovali, abychom se seznámili s konkrétními příběhy, poznali různorodost jedinců v této skupině a ujasnili si oblasti, kterými se budeme zabývat v části kvantitativní. Jako kvalitativní metodu jsme zvolili rozhovory, prvních 12 z nich proběhlo v období třech týdnů v průběhu února a března 2020. S dalšími respondenty jsme bohužel nemohli pokračovat v osobních setkáních z důvodu epidemiologických opatření. Chtěli jsme počkat, až se situace uklidní, neočekávali jsme ale, že to bude trvat tak dlouho. Nechtěli jsme měnit podmínky a setkávat se s respondenty on-line, proto se zbylé tři rozhovory uskutečnily v červnu 2020. Nepovažujeme to však za nevýhodu, získali jsme tak také pohled singles na pandemickou situaci a její dopad na osobní a pracovní život respondentů. Zajímavým pokračováním by bylo oslovení všech 15 respondentů se záměrem realizovat s nimi další rozhovory. Pozorovat bychom mohli změny v jejich partnerském stavu, pracovním i osobním životě a také bychom mohli prozkoumat jejich prožívání pandemie COVID-19, to vše je již ale mimo záběr této diplomové práce. Pro další výzkum bychom doporučili věnovat se také tomu, jak singles žijí, jestli úplně sami, ve spolubydlení či s rodinou, my jsme na tyto otázky naráželi jen okrajově, přitom právě způsob bydlení může do jisté míry souviset s pracovními návyky a prožíváním stavu single (Vacková et al., 2015).

Dalším krokem výzkumu byla realizace kvantitativní části, kdy jsme administrovali dotazník vlastní výroby, metodu BFI-2-S a metodu EWR-I. Hlavními tématy našeho dotazníku byly obecné údaje o pracovním životě respondentů a dále otázky spojené s prožíváním pandemie COVID-19. U tohoto dotazníku nám byly inspirací předem realizovaná kvantitativní pilotní studie, rozhovory a studie NUDZ (2020). Vacková et al. (2015) nás inspirovala se zařazením informace o tom, s kým respondenti bydlí.

Další využitou metodou tohoto výzkumu je BFI-2-S. Ten nabízí rychlou možnost získat informace o osobnostních charakteristikách respondentů, která si přesto ponechává uspokojivou reliabilitu (Hřebíčková et al., 2020). Naše výsledky reliability, tedy koeficientu Cronbachovy alfy, byly nižší, nejmarkantnější rozdíl byl nalezen u škály Otevřenost myslí, kdy náš výsledek vnitřní konzistence je $\alpha = 0,609$, Hřebíčková et al. (2020) uvádí výsledek $\alpha = 0,73$. Tento výsledek jsme konzultovali i s panem doktorem Dostálem (2021, osobní rozhovor, 10.11.2021), doporučil překontrolovat správnost převedení reverzních položek, zde chyba nebyla. Aby byla vnitřní konzistence uspokojivá, uvádí Saad (1999) spodní

hranici pro $\alpha = 0,7$. Helmstadter (1964 in Urbánek, Denglerová & Širůček, 2011) ale uvádí, že pro nacházení rozdílů u dvou skupin v jednom rysu postačuje hodnota Cronbachovy $\alpha = 0,5$. Tato hranice je zde splněna. Přesto bychom pro další výzkumy doporučili zvážení metody BFI-2, která čítá 60 položek, je tedy jednou tak dlouhá a reliabilita jako vnitřní konzistence dosahuje vyšších hodnot, především subškály mají znatelně vyšší hodnoty. Dotazník by byl delší, a tak by bylo vhodné zamyslet se nad motivací respondentů, případně nad prvky gamifikace, samozřejmě mimo standardizované psychodiagnostické metody.

Poslední využitou metodou kvantitativní části výzkumu bylo EWR-I, konkrétně jsme využili doposud nepublikovanou verzi o 15 položkách. Metoda je velmi užitečná pro svou schopnost měřit hodnoty dimenzí vztahové vazby položkami, které se vztahovou vazbou zabývají nepřímou, a to skrz pracovní chování (Seitl et al., nedat.). My jsme administraci této metody mírně pozměnili. Tradičně se pro odpovědi na položky využívá 7bodové likertovy škály. My jsme vyzkoušeli experiment pouze s 2bodovou možností odpovědi, tedy *souhlasím/nesouhlasím*. Následné statistické analýzy však prokázaly, že přesto, že jsme přišli o část informací a snížila se mírně vnitřní konzistence, ponechala si metoda svou rozlišovací schopnost, a u položek zůstala jejich původní příslušnost k jednotlivým faktorům hyperaktivace – deaktivace. Ověřili jsme také, zda se i za využití metody tímto způsobem chovají vztahy mezi dimenzemi EWR-I (tedy hyperaktivace a deaktivace) a jednotlivými rysy osobnosti dle Big Five podobným způsobem, jak již bylo vyzkoumáno v minulosti (Nofhle & Shaver, 2006). Většina těchto vztahů se potvrdila i v našem případě.

Pozornost je třeba věnovat také našemu výzkumnému souboru. Pravdou je, že na zkoumání singles se může zdát poněkud široký. Naši spodní věkovou hranicí bylo 25 let, jako u mnoha teorií (Radimská & Tomášek, 2003), ale také z důvodu, že například trvání období pozdní mladosti se uvádí od 18. do 25. roku života (Arnett, 2000), a právě v této životní fázi se považuje absence partnera pouze za dočasný stav (Hughes, 2015). Vacková et al. (2015) pracovali s bezdětnými singles, kteří žijí sami a jsou ve věku 30 – 45 let. Naopak NUDZ (2020) významná kritéria pro vyřazení respondentů z výzkumu neuvádí (zde však nebylo hlavním předmětem zkoumání singles). My jsme se snažili pojmout pracující populaci, protože je našim tématem pracovní prostředí jedinců. Také můžeme sledovat, že s časem se definice singles mění, dnes již nebyvají věkové hranice tak striktně stanovovány (Tomášek, 2019). Některé hypotézy jsme dodatečně testovali i s jinými vzorky splňující přísnější kritéria, například inspirované Vackovou et al. (2015). Změny se objevily u dimenzí

metody EWR-I a některých subškál BFI-2-S, konkrétně se o nich dočteme dále. Nutno dodat, že tyto dodatečné výpočty jsme realizovali pouze pro zajímavost, a abychom zjistili, jaký budou mít dopad. Za námi zvoleným výzkumným souborem si stojíme.

V první hypotéze jsme řešili tendenci singles k interpersonální deaktivaci. Vycházeli jsme zde ze silně podloženého základu jak empiricky, tak teoreticky (Collins & Read, 1990; Feeney, Noller, & Patty, 1993; Antičević, Jokić-Begić, & Britvić, 2017; Schachner, Shaver, & Gillath, 2008). Dle výpočtů jsme tuto hypotézu přijali, potvrdilo se tedy, že je signifikantní rozdíl v interpersonální deaktivaci mezi singles a zadanými, singles v dimenzi deaktivace skórovali výše než zadaní respondenti. Jako signifikantní se dále ukázal výsledek porovnání míry interpersonální hyperaktivace u žen a u mužů, výše skórovaly ženy.

U druhé hypotézy jsme se zabývali tím, zda jsou singles více sociabilní. Jsme si vědomi, že tato hypotéza není v souladu s hypotézou předchozí, ale pro obě z nich máme podklady a zajímalo nás, zda se v našich výsledcích dobereme k jednoznačnému rozuzlení. Například Hertel et al. (2007) předkládá, že jsou singles považováni za sociabilnější. Vojtko (2020) uvádí, že na základě závěru mnoha studií se singles díky množství volného času mohou více soustředit nejen na svůj rozvoj, ale mají také sociálně bohatší život, více se setkávají s rodinou, přáteli a kolegy z práce. Lamanna a Riedman (2003) mluví o důležitosti blízkých vztahů s rodinou a přáteli a o budování silné sociální sítě u singles obecně. Formanová (2010) hovoří o sociální izolaci singles jako o největším předsudku, který se o této skupině hlásá, někdy to podle ní může být dokonce naopak, a to díky volnému času a volnosti, kterými disponují. Dále dle výzkumu jsou prediktorem kvality vztahů dimenze stylů vztahové vazby, ale u rysů Big Five to potvrzeno nebylo (Noftle & Shaver, 2006). Také na základě našich rozhovorů bylo zjištěno, že singles velké množství volného času tráví „mezi lidmi“, na hromadných akcích, s přáteli, kolegy nebo rodinou. Mnoho z respondentů rozhovorů dokonce uvádělo, že je to pro ně jeden z důvodů, proč jsou single nebo minimálně výhodou tohoto stavu, mají tak volný čas a volnost k tomu setkávat se s přáteli, rodinou, známými a také poznávat nové lidi. Akcemi pro singles a jejich sociabilitou se zabývala i Henrikssonová (2019). V rámci naší kvantitativní části práce se také prokázalo, že se singles častěji účastní mimopracovních setkání s kolegy. Naši hypotézu jsme testovali dle výsledků subškály Sociabilita metody BFI-2-S. Na základě výpočtů nebyla naše hypotéza potvrzena. Zde se domníváme, že roli může sehrávat vysoký průměrný věk u singles, a to 40,68 let, tedy vyšší než u nezadaných (36,83 let). I v našich rozhovorech zaznívalo, že

u respondentů s rostoucím věkem klesá chuť chodit mezi lidi. Tento rozpor mezi rozhovory a kvantitativní částí si můžeme vysvětlit také skutečností, že se nám pravděpodobně přihlásili extrovertnější a tím pádem i sociabilnější respondenti, kterým nevadí kontakt s lidmi, navíc sdělování osobních informací někomu, kdo je pro ně cizí. Výběr samotné metody výrazně snížil pravděpodobnost účasti osob s vyhýbavým attachmentem. Mírně by mohla pomoci například nabídka on-line setkání, která by některým potenciálním respondentům s vyhýbavým stylem vztahové vazby mohla být příjemnější.

Na zajímavou myšlenku nás přivedl (Austrom, 1984), který uvádí, že se sociální izolaci se potýkají spíše single muži, ženy často naopak využívají své svobody k navazování různých vztahů. Proto jsme subškálu Sociabilita podrobili dalším výpočtům, a to u skupiny singles žijících sami a zadaných ve věku 30 – 45 let (dle Vackové et al., 2015), pouze u souboru žen. Neprokázal se sice signifikantní výsledek, ale obrátil se v tomto směru trend, kdy průměrný hrubý skóre byl vyšší u single než u zadaných žen (7,125 ku 6,887). Jsme si vědomi, že výsledek nemůžeme považovat za nijak směrodatný, uvádíme jej pouze pro zajímavost z důvodu, abychom nastínili možný původ tvrzení o sociabilitě singles. Mimoto, že je tento rozdíl zřejmější u žen, je také významnější u určité věkové skupiny respondentů a roli hraje také spokojenost se stavem single (Austrom, 1984). Rozdíl také bude u singles žijících ve městě a na vesnici, to může naprosto odlišit organizaci sociálních vztahů (Tkáčová, 2020), tyto odlišnosti však díky dnešní digitalizaci komunikace ustupují mírně do pozadí (Haight, Quan-Haase, & Corbett, 2014).

Dále si náš zájem získala zcela nová a nepředvídatelná situace, která životy obyvatel Česka začala ovlivňovat v březnu 2020 (Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2020). Jedná se o pandemii COVID-19. Z našich rozhovorů, jejichž většina byla realizovaná před vypuknutím pandemie, vyšlo najevo, že mají singles celou řadu zájmů a aktivit, kterým se ve volném čase věnují, a které je naplňují. Epidemiologická opatření a restriktce jim však tyto možnosti značně omezila, většinu z nich naprosto zakázala (Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2020). Téma se ukázalo velmi zajímavým obzvláště z důvodu, že autoři, kteří se tímto tématem začali zabývat, přicházeli se zjištěními, že singles mohou nastalou situaci prožívat jinak než zadaní jedinci. V různých oblastech nastaly větší propady právě u singles, mimoto vzrostla i jejich motivace najít si partnerský vztah (Spěváčková & Klapilová, 2020; NUDZ, 2020). Dalším významným faktorem je osamělost. Liu, Guo a Chen (2020) prokázali zvýšení osamělosti u singles a dodávají, že u zadaných se tento

nárůst neobjevuje. Čas, který singles trávili sami v průběhu pandemie, významně snižoval jejich spokojenost (Hamermesh, 2020).

My jsme pro účely zjišťování vybraných aspektů spokojenosti vytvořili sadu položek, která se inspirovala naší kvantitativní pilotní studií, ta se zabývala prožíváním pandemie singles respondenty, našimi rozhovory a jedním již proběhlým výzkumem (Hipp & Büning, 2021). Právě naše pilotní studie nám pomohla vybrat nejvýznamnější oblasti, kterými bychom se v hlavní části měli zabývat. Hypotéza se vztahovala k celkovému součtu výsledků položek na toto téma, počítali jsme tedy s hrubým skórem. Na základě těchto výpočtů nemůžeme nulovou hypotézu zamítnout, neexistuje zde signifikantní rozdíl mezi singles a zadanými. To přisuzujeme tomu, že zde bude mnoho dalších faktorů, které působí na prožívání pandemie a vyrovnání se s restrikcemi. Objevili jsme totiž pozitivní korelaci mezi spokojeností s aktuálním partnerským stavem a hrubým skórem položek vztahujících se ke změnám v průběhu pandemie COVID-19. Jako významnější faktor se tedy ukázala spokojenost s partnerským stavem než absence partnerského vztahu. Čím spokojenější byli respondenti se stavem, tím větší zlepšení či nižší zhoršení u nich ve vybraných oblastech nastalo.

Dále jsme se také podívali na jednotlivé položky, kdy jsme opět zkoumali rozdíly mezi zadanými a singles. Objevili jsme signifikantní výsledek u třech oblastí, a to: Spokojenost s partnerským stavem, pocit naplnění/smyslu života, pozitivní očekávání od budoucnosti. Všechny tyto oblasti hodnotili singles negativněji (tedy hodnotili, že nastalo větší zhoršení v těchto oblastech) než zadaní. Právě signifikantní rozdíl ve snížení pocitu spokojenosti s partnerským stavem u singles, může v budoucnu znamenat vyšší motivaci v hledání si partnera, což se ukázalo také v již zmiňovaném výzkumu NUDZ (2020). Dále jsme našli signifikantní rozdíl mezi muži a ženami, kdy ženy uvádí větší propad energie. To si vykládáme tím, že byl na ženy kladen obrovský tlak. Velkou roli zde sehrálo jistě i uzavření škol. Mnoho žen tak muselo se svým dítětem zůstat doma, a to v rámci ošetřování člena rodiny. Mnohdy však bylo nutné, aby ženy i v tomto případě pracovaly z domu, k tomu přibývalo obstarávání dětí a učení se s nimi (Harrop, 2021). Toto vysvětlení podkládá i skutečnost, že při porovnání respondentů s dětmi a bez dětí ve výsledcích položek vztahujících se ke spokojenosti a prožívání pandemie, vyšla signifikantně právě oblast energie a také spánek, obě vypovídají o tom, že nastal signifikantní propad u respondentů s dětmi. O tom, že byly ženy více zatíženy starostmi o děti, které náhle nemohly do školy,

vypovídá i položka našeho dotazníku z hlavní kvantitativní části, kdy odpovědělo 52 respondentů, že za období od března 2020 po červen 2021 strávili na OČR minimálně 10 % času, 42 z nich byly ženy a pouze 11 bylo mužů, přičemž muži uvedli ve většině případů pouze 10 % stráveného času u žen to bývalo většinou více, až 90 % času. Toto zjištění upozorňuje na problém, který ve svém výzkumu řeší Hipp a Bünning (2021), tedy že to může znevýhodnit ženy na pracovním trhu a přispět genderové nerovnosti. Té jsme se dotkli již v rozhovorech s jednou respondentkou, právě toto téma může být velkým problémem speciálně pro single matky, které nemají možnost se s partnerem vystřídat, a navíc nemají jistotu druhého příjmu. Další zajímavou informací je porovnání spokojenosti singles s jejich partnerským stavem v lednu 2020, kdy tuto otázku hodnotilo 101 respondentů v rámci pilotní studie. Dle uvedených dat byl průměr spokojenosti před pandemií 6,55 a v průběhu ní 5,78. Tento rozdíl je signifikantní. V šetření hlavní části tohoto výzkumu, který probíhal od června (kdy již nebylo tolik restrikcí), zazněla otázka znovu a tentokrát byl průměr 6, což ukazuje mírné zlepšení. Je to opět informace na okraj. Nejedná se o totožný vzorek. Na druhou stranu může být pro budoucí výzkumy zajímavé zkoumat vliv restrikcí na spokojenost single s jejich stavem.

Zajímavé informace jsme zjistili také porovnáním procenta času stráveného prací na home-office (z celkového pracovního času) během pandemie a hodnocením změn v různých oblastech v průběhu pandemie. Jsou zde 4 signifikantní vztahy, ale korelace jsou velmi slabé. Záporné tyto korelace byly mezi procentem pracovního času na home-office a pracovní motivací a mezi procentem pracovního času na home-office a pohybovou aktivitou. Vysvětlujeme si to tím, že pracovní motivace mohla respondentům klesnout například vlivem chybějící včasné zpětné vazby (Landy & Conte, 2013) a pohybová aktivita může být nižší už jen z důvodu, že respondenti pracovali z domu a nepřesouvali se do práce. Pozitivní korelace pak byly mezi procentem pracovního času na home-office a spánkem a mezi procentem pracovního času na home-office a energií. V těchto případech může hrát roli skutečnost, že respondentům více vyhovuje rozvržení si činností podle sebe a také to, že ušetří čas dojížděním. Nemůžeme však vyloučit, že na home-office respondenti věnovali práci méně energie a například spali déle, u spánku mohlo hrát ale roli také to, že byl spánek prodloužen o čas cesty do práce.

Předmětem další, čtvrté, hypotézy byla místní flexibilita. Konkrétně nás zajímaly služební cesty. Z rozhovorů vyplynulo, že single respondenti hodnotí, že u nich je jako

u single pracovníků počítáno s možností odcestovat i na delší služební cestu, často nárazově, pro některé to je nezbytné, aby mohli svou práci vykonávat. Chtěli jsme tuto skutečnost statisticky otestovat na větším vzorku respondentů. Jednalo se o položku, která respondenty vyzývala k rozhodnutí, o kom daný výrok platí více, zde se jednalo o výrok „*Jezdí na služební cesty*“, na výběr byly možnosti *singles – přibližně stejně – pracovníci s partnerem/rodinou*. V testování této hypotézy jsme brali v potaz pouze názor singles, abychom zjistili, jak to hodnotí právě oni. Nulovou hypotézu jsme tak zamítli, singles hodnotí, že je u nich místní flexibilita přítomna častěji. K otázkám na toto téma nás přivedla práce DePaulo (2005, 2006, 2018b). Jejím celoživotním dílem je poukazování na diskriminaci singles. My jsme se zdráhali rozdílnosti v pracovním prostředí a očekávání zaměstnavatele či nadřízených nazvat diskriminací, protože od našich respondentů v rozhovorech všešlo, že rozdíly sice existují, ale ani jeden z nich tyto rozdíly neoznačil za diskriminaci. Většinou to respondenti vnímali, že je to výhoda, kterou mohou zaměstnavateli nebo klientovi poskytnout, a bývá oceňována (finančně i jinak). Někteří respondenti zmínili, že v minulém zaměstnání byla očekávána přílišná časová flexibilita, která jim nebyla příjemná. V aktuálním zaměstnání se s tím ale nesetkávají.

Obsahem páté hypotézy byl čas strávený prací. Tuto hypotézu jsme stanovili na základě zdrojů, které uvádí, že se singles realizují v práci a budují kariéru (Vacková et al., 2015; Jandourek, 2009; Tomášek, 2006). Dále se v rozhovorech ukázalo, že několik respondentů aktuálně tráví prací více času, než kolik by chtěli trávit, kdyby byli v partnerském vztahu. Okrajově také můžeme zmínit výzkum Hazana a Shavera (1990), kteří prokázali vztah workoholismu a vyhýbavého attachmentu jako strategii útěku od vztahů a kontaktu s lidmi k práci. Jak prokázala jedna z našich předchozích hypotéz, singles skórují v dimenzi interpersonální deaktivace výše než lidé v jakémkoliv partnerském vztahu, strategie úniku od vztahů k práci se tedy může projevit právě u nich. Přidali jsme také další aspekt, a to rodičovství. V rozhovorech se ukázalo, že matky řeší, aby v práci netrávily příliš času, a mohly se tak věnovat dětem. Jedna bezdětná respondentka zmínila, že plánuje snížit čas strávený prací a svou orientaci na kariéru právě po příchodu dětí. Z těchto důvodů jsme se pro tento krok rozhodli. Naše hypotéza stála na tom, že singles bez dětí tráví prací více času než lidé v jakémkoliv vztahu nebo lidé s dětmi. Na základě výpočtů jsme však nemohli zamítnout nulovou hypotézu. Mezi možné důvody patří větší zaměření singles na jejich volný čas, koníčky a přátele místo kariéry. Dále je nutno přiznat, že je mezi respondenty množství outlierů, které jsme se ale rozhodli neodstranit, protože by to měla vždy být krajní

možnost praktikována v případě, že dokážeme původ outlierů vysvětlit (Dostál, 2016). Tázali jsme se na počet hodin, který respondent průměrně stráví prací za týden. Sešlo se množství respondentů s odpovědí 10 hodin. Z toho usuzujeme, že se někteří z nich mohli přehlédnout a definovat počet hodin strávených prací denně, nemůžeme to však říct s jistotou. Zkusili jsme ale také možnost s odstraněním outlierů, jak nám je definoval program SPSS, odstranili jsme tedy hodnoty 20 hodin a méně a zároveň hodnoty vyšší než 60, zůstalo nám tak 474 respondentů. Ani v tomto případě nebyl výsledek signifikantní a stále byl vyšší průměr hodin na straně zadaných. Zkusili jsme také udělat výpočet pouze na vzorku, který by odpovídal kritériím Vackové et al. (2015), zařadili jsme tedy pouze singles, kteří žijí sami nebo se spolubydlícími (ne s rodinou nebo milostným partnerem) a jsou ve věku 30 – 45 let. Porovnávali jsme je se zadanými respondenty stejného věku a také jsme odstranili outliery. Ani zde se neukázal signifikantní výsledek a vyšší průměr hodin byl stále na straně zadaných. Problémem ale byla velká početní nevyváženost skupin, u singles jsme počítali s 36 respondenty, kteří odpovídali daným kritériím a u zadaných s 171 respondenty. Také nás napadlo, že je zde možnost, že dotaz mohli někteří z respondentů pochopit tak, že mají zahrnout i práci v domácnosti. Proto bychom pro realizování dalších výzkumů doporučili věnovat zvýšenou pozornost definování této položky. V ideálním případě by bylo velmi užitečné mít k dispozici také objektivní údaj, ne pouze sebe-posuzovací položku, u těch mohou být respondenti méně přesní. Podívali jsme se také na to, zda má na počet hodin strávený prací vliv jiná proměnná než partnerský stav. Signifikantní výsledek jsme zjistili u kategorie zaměstnanců a podnikatelů (OSVČ a majitelé firem). Dle výsledku prací tráví více času zaměstnanci. Výsledek je určitě reálný, tyto skutečnosti závisí do velké míry na oblastech a konkrétních pozicích, kde respondenti pracují.

Poslední hypotéza se věnovala ambicím našich respondentů získat hierarchicky vyšší pracovní pozici. Ke stanovení této hypotézy nás také vedly zdroje jako u hypotézy předchozí, a to zaměření singles na kariéru (Jandourek, 2009; Tomášek, 2006). Nulovou hypotézu o tom, že není rozdíl mezi ambicemi v dosahování vyšších pracovních pozic mezi singles a zadanými, jsme nemohli zamítnout. Vysvětlujeme si to tím, že jsme v našem výzkumu nesledovali, zda jsou naši respondenti single dobrovolně či nedobrovolně, což v této otázce může hrát roli. Například Jandourek (2009) vidí zaměření na kariéru u singles jako příčinu, proč jsou tyto lidé sami, naopak Tomášek (2006) to považuje spíše za důsledek, tedy že se singles věnují hodně práci, protože na to mají více času a chtějí se realizovat. Nám se v rozhovorech ukázaly oba případy, tedy respondenti, kteří uvedli jako důvod pro to, že

jsou single svou práci a zároveň lidé, kteří uvedli, že se teď práci věnují hodně, ale plánují to změnit, až si najdou vztah. Ukázalo se, že singles netouží ani po zodpovědnější pracovní pozici. Pravdou je, že i u rozhovorů se ukázalo, že většina single respondentů neuvedla jako svůj pracovní cíl vyšší pracovní pozici. Jednalo se spíše o přání zdokonalovat se na aktuální pozici, změnit pozici, změnit směr, pracovat na nových projektech, obecně tedy podélná mobilita, nebo začít podnikat. Komunikační partneři při rozhovorech projevovali zájem získávat přehled z více oblastí a pro mnoho z nich bylo důležité, aby jim práce dávala smysl. Další faktor, který mohl data ovlivnit je fakt, že nemáme data o tom, v jakých oblastech naši respondenti kvantitativní části výzkumu pracují, to může také do velké míry ovlivnit atraktivitu a možnost hierarchického posunu pracovníků. Nutno dodat, že se nám podařilo objevit, jinou proměnnou, která má vliv na to, kdy by respondenti chtěli dosáhnout vyšší a zodpovědnější pracovní pozice. Touto proměnnou je skutečnost, zda má respondent děti nebo ne. Zde se jasně ukázalo, že bezdětní respondenti mají takové ambice v dřívější době. Bezdětnost se tedy v tomto směru ukazuje jako významnější faktor než absence partnerského vztahu.

K již uvedeným limitům u jednotlivých testovaných oblastí přidáváme limity obecné, vztahující se na celé dotazníkové šetření. Metody byly využity bez standardizované administrace, ta nebyla možná. Dotazník byl také dlouhý, příště bychom zvažili zařadit gamifikační prvky nebo jiné aspekty, které by respondenty mohly motivovat k dokončení. Další nepříznivou skutečností je, že nebyl výběrový soubor rovnoměrně rozložen (mezi respondenty bylo výrazně více žen než mužů a výrazně více zadaných než singles). Je také škoda, že jsme nezařadili otázku na bližší specifikaci pracovní pozice, kterou respondent zastává. Uznáváme, že jsme do dotazníku zařadili mnoho položek, kterým v této práci nebyl vyhrazen prostor. Budeme s nimi však pracovat v informačních materiálech pro pracovníky lidských zdrojů, která plánujeme vytvořit, abychom získaná data uplatnili v praxi. Bylo dále chybou se podrobněji nezabývat dobrovolností stavu singles. Není zde sice jednoduché získat pravdivou odpověď, ale jak uvádí Vojtko (2020), mohou být charakteristiky dobrovolných a nedobrovolných single velmi odlišné. Nehraje zde však roli pouze dobrovolnost, ale i jiné faktory, proto je velmi výhodné zařadit do výzkumu i kvalitativní metody, jako jsme to udělali my. Bylo by také zajímavé podrobit naše respondenty rozhovorů diagnostice stylu vztahové vazby, případně vybrat respondenty k rozhovoru na základě výsledků kvantitativní části, jak to provedli Seitzl a Střelec (2017), abychom mohli pozorovat, zda jsou mezi příslušníky jednotlivých typu attachmentu nějaké opakující se

vzorci. Vidíme zde prostor pro rozsáhlejší výzkum zabývající se možným novým dělením singles, ty poslední pracující s naší kulturou jsou již staršího data (Tomášek, 2006; Vágnerová, 2007). Doba však pokročila a není vyloučeno, že by se toto rozdělení dnes lišilo.

8 PŘÍNOSY PRÁCE

Sdíleny jsou zde přínosy práce a možnosti praktického využití. Práce si kladla za cíl prozkoumat a pochopit, jak singles vnímají jejich pracovní podmínky a očekávání, které od nich na pracovišti jsou. Rozhovory nám ukázaly, že se singles na aktuálních pracovních pozicích necítí vyloženě diskriminováni, ale někteří přiznali, že pracovní podmínky a očekávání se u singles mohou mírně lišit od těch, se kterými se počítá u zadaných pracovníků a zvláště těmi s rodinami. Jedná se například o časovou a místní flexibilitu. To ale většina respondentů rozhovorů bere jako svou výhodu, za kterou jsou oceňováni a jsou rádi, že se například služebních cest mohou účastnit právě oni, protože je to profesně rozvíjí. Velké rozdíly vnímaných pracovních podmínek se potvrdily i v kvantitativní části. Zde nevíme, jak to respondenti vnímají, zda jim to vadí nebo ne. Doporučili bychom tyto záležitosti komunikovat se samotným zaměstnancem. Je v pořádku, pokud zaměstnavatel nejprve nabídne odjezd na pracovní cestu nebo přesčasovou práci single zaměstnanci, ten s tím ale musí dobrovolně souhlasit.

Kvalitativní část může zaměstnancům HR oddělení či majitelům firem nastínit, jak singles vidí své pracovní zkušenosti. Na základě realizovaných rozhovorů můžeme vyvodit, že single pracovníci mohou být velmi oddaními pracovníky, kteří jsou ochotni zůstat v práci déle a jsou flexibilní jak časově, tak místem. Na druhou stranu, pokud firma má takového pracovníka, může být někdy těžší si ho udržet. Pro mnoho singles je velmi důležité, aby jejich práce měla smysl, aby je naplňovala a mohli v ní uplatnit své kvality. Pokud tomu tak není, může pro ně být jednodušší se rozhodnout práci změnit, protože nemají závazky (v případě bezdětných singles) a často je neodrží lokalita. Mnoho z nich to vnímá tak, že právě teď, když nemají partnera ani rodinu, mají prostor se v práci plně realizovat a vydělat si peníze, chtějí tak svůj potenciál využít naplno. Jak bylo ale zjištěno, ochotu k mobilitě v zaměstnání do velké míry ovlivňuje i styl vztahové vazby, nejochotnější k mobilitě bývají lidé s bezpečnou vztahovou vazbou. V takových rozhodnutích hraje roli i rodina. Respondentky s bezpečnou vazbou na rodinu myslely, ale nijak je neomezovala v rozhodnutí k mobilitě. U respondentek s úzkostným attachmentem byla rodina důležitým důvodem, proč se pro mobilitu nerozhodnout a respondentky s vyhýbavým attachmentem rodinu téměř nezmiňovaly (Seitl & Střelec, 2017).

Dále z kvantitativní části výzkumu vyplynulo, že singles skórují výše v dimenzi interpersonální deaktivace. Lidé s vyhýbavým stylem vztahové vazby mají větší tendence k workoholismu, mají větší problém udržet pracovní a osobní život v rovnováze a pracují často i o dovolených. Výjimkou ale nejsou ani jiné závislosti, které jedincům pomáhají utišit tenzi (Hazan & Shaver, 1990; Hardy & Barkham, 1994). Kariéra je pro ně větší prioritou než rodina (případně její založení) či jiné oblasti osobního života (Hazan & Shaver, 1990). Jedinci, kterým přísluší vyhýbavý attachment jsou také méně orientováni na tým a méně sociálně citliví, ale dokážou dobře pracovat pod tlakem (Seitl & Charvát, 2018). V případě problému nevyhledávají ale také neposkytují emoční podporu svým kolegům (Geller & Bamberger, 1990). Změna stylu vztahové vazby není jednoduchý ani krátký proces, není ale nemožný. Pozoruje-li nadřazený některý z těchto problémů u zaměstnance, bude pravděpodobně nejlepším řešením zajištění školení na danou oblast, která nějakým způsobem negativně ovlivňuje pracovní výkonnost pracovníka. Možné je také zajistit pracovníkovi terapii, zde ale zaměstnavatel nemůže zaměstnance nutit, aby na ní řešil právě svůj styl vztahové vazby, to je čistě věc zaměstnance.

Přišli jsme také na to, že čím spokojenější je jedinec s partnerským stavem, tím větší mu to poskytuje protekci v těžkých obdobích, jako je například zvládání pandemie COVID-19. Čím spokojenější jedinci s partnerským stavem byli, tím pozitivněji hodnotili změny, které pandemie a období restrikcí přinesly. Z tohoto vyplývá, že se vyplatí investovat nebo minimálně podporovat zaměstnance ve vzdělání a rozvoji v oblasti vztahů, případně vztahové spokojenosti. Takové počiny mohou mít následně pozitivní dopad i na pracovní stránku zaměstnanců. Zde ale hrají roli také styly vztahové vazby, kdy se spokojenost v osobní rovině propisuje do pracovní oblasti nejvíce u jedinců s bezpečnou vztahovou vazbou (Sumer & Knight, 2001), u těchto jedinců mají zároveň problémy v osobním životě málokdy dopad na pracovní oblast (Hazan & Shaver, 1990).

Z našeho výzkumu plyne, že by bylo dobré se zaměřit na možné znevýhodnění matek samoživitelek, na které se zapomínalo i v rámci kompenzací a příspěvků v průběhu pandemie, ale také matek obecně. Pandemie mohla přispět genderové nerovnosti na trhu práce (Hipp & Bünning, 2021). Také se v rozhovorech ukázalo, že platová nerovnost v Česku je stále velké téma. Problém je dle rozhovorů také stále malá nabídka zkrácených a flexibilních pracovních úvazků, které by velmi pomohly speciálně matkám samoživitelkám, které musí sladit zaměstnání a péči o dítě. Česko patří stále mezi země s nejmenším podílem zkrácených pracovních úvazků z celé Evropské Unie, jedná se o pouhá

3 % ze všech obsazovaných pozic (Janotová, 2021). Jedním z řešení by mohl být novelou nově zavedený institut *sdíleného pracovního místa*. Tato možnost je v platnosti od začátku roku 2021 (Vonka, 2021). Pro zaměstnavatele může být výhodou například vyšší efektivita zaměstnanců, vyšší loajalita a kreativita. Firmě to poskytuje také určitou flexibilitu. Firmy se pro tuto možnost rozhodují často z důvodu stárnoucí generace, která preferuje kratší úvazky a také z důvodu nedostatku kvalifikovaných pracovníků a velkých nároků na některé pracovní pozice (Janotová, 2021).

Dalším tématem, které vzešlo z rozhovorů byl mobbing a bossing na pracovišti. Dvě respondentky sdílely své zážitky velmi podrobně, jednou tato zkušenost vedla ke změně zaměstnavatele, v druhém případě si mobbing vyžádal měsíce psychické nepohody respondentky, které se s tím nakonec podařilo vypořádat a urovnat si vztah s kolegy, v průběhu měla respondentka ale také velké tendence odejít, udrželo jí dobré platové ohodnocení. V obou případech překračovalo chování pracovníků směrem k respondentkám únosné meze, a toto chování mohlo mít negativní dopad i na další kolegy. Dále jsme se u rozhovorů setkali s obtěžováním na pracovišti, které značně znepríjemňovalo fyzickou přítomnost v zaměstnání a navozovalo negativní pocity. Jako řešení se zde nabízí možnost pro zaměstnance využívat služeb psychologa nebo důvěrníka. Dnes se stává trendem proplácení služeb psychologa nebo spolupráce s platformami, která mají své portfolio psychologů a terapeutů, kde se sami zaměstnanci mohou přihlásit na konzultaci, která je zaplácena přidělenými kredity. Takto funguje například platforma Soulmio. Další možností je důvěrník ve firmě, který se pohybuje mezi zaměstnanci a snaží se zachycovat rizikové chování nebo problémy zaměstnanců ještě v jejich zárodku. Tato opatření mohou zvýšit pracovní výkonnost, pracovní spokojenost a do určité míry snížit fluktuaci.

V rámci výzkumu se nám podařilo získat velké množství dat a zjistili jsme zajímavé informace. Všechny z nich jsme bohužel nezahrnuli do této práce. Chceme je však šířit dál přímo cílovým skupinám, pro které mohou být užitečné, především pracovníkům HR oddělení nebo majitelům firem. V období dokončení této práce jsme jednali s organizací M.arter, která by chtěla vypracovat článek s daty našeho výzkumu, které jsou relevantní pro jejich témata. Dále o výsledcích informujeme na diskuzích sociální sítě LinkedIn. Přípravujeme také sérii příspěvků i s grafikami, které budeme také zveřejňovat na LinkedInu, na základě těchto grafik by později měl vzniknout souhrnný grafický materiál s daty, který bude určen primárně pracovníkům v HR.

Ve výzkumné části byly představeny některé nalezené odlišnosti mezi single pracovníky a pracovníky v partnerském vztahu, ale také další rozdíly týkající se jiných nezávislých proměnných (například bezdětných respondentů a respondentů s dětmi, mužů a žen...). Je však důležité zmínit, že tyto poznatky nemohou soužit jako nějaká kritéria například pro nábor a výběr zaměstnanců. Vybírat zaměstnance na základě toho, že přísluší k určité skupině, která se obecně vyznačuje nějakými charakteristikami by bylo diskriminační, a navíc výsledky vychází pouze ze statistického šetření, kterému unikají individuality a výjimky. Proto zjištění vyplývající z této práce mohou sloužit jako orientační body a jako případné tipy, co se zaměstnanci řešit v rámci rozvoje, nebo jako podněty k zamyšlení nad charakteristikami zaměstnanců. Je však nutné vše brát jako možnosti, jak to může být a mezi čím mohou existovat vztahy, nikoli jako dogmata.

9 ZÁVĚR

Předložená magisterská diplomová práce si kladla za cíl zjistit, zda existují rozdíly v pracovních podmínkách a v očekáváních od single pracovníků a pracovníků v partnerském vztahu. Rozdílnosti těchto dvou skupin byly sledovány také v hodnocení prožívání pandemie COVID-19, v osobnostních charakteristikách Big Five a ve stylech attachmentu.

Byl nalezen signifikantní vztah mezi partnerským stavem a interpersonální deaktivací. Zjistili jsme, že singles skórují výše v dimenzi deaktivace u metody EWR-I. Dále se ukázaly jako signifikantní výsledky vnímané místní flexibility single pracovníků. Vyšlo najevo, že se single respondenti vnímají jako pracovníci, kteří disponují vyšší místní flexibilitou a projevují ji častěji než pracovníci v jakémkoliv partnerském vztahu nebo s rodinou.

Signifikantní vztah naopak nebyl nalezen u subškály metody BFI-2-S sociabilita a partnerským stavem, tedy mezi singles a zadanými respondenty. Dále nebyl signifikantní vztah mezi partnerským vztahem a negativním vnímáním pandemie COVID-19. Byly ale zjištěny signifikantní výsledky u některých položek, a to konkrétně u spokojenosti s partnerským stavem, pocitu naplnění/smyslu života a u pozitivního očekávání od budoucnosti. Ve všech případech zaznamenali větší propad ve spokojenosti s těmito oblastmi právě single respondenti. Zjistili jsme ale, že pozitivně koreluje hodnocení prožívání pandemie a spokojenost s aktuálním partnerským stavem. Dále nebyl nalezen signifikantní vztah mezi partnerským stavem a počtem hodin strávených prací za týden. Neprokázal se signifikantní vztah mezi partnerským stavem a časovým úsekem, za který by respondenti rádi získali hierarchicky vyšší pracovní pozici. Zjistili jsme však, že významnějším modifikátorem je zde skutečnost, zda má respondent dítě nebo ne, právě u respondentů bez dětí se tato ambice jeví jako naléhavější, chtěli by dosáhnout vyšší i zodpovědnější pracovní pozice v kratším časovém horizontu.

Na základě našeho výzkumu bychom doporučili v dalších studiích také využít smíšeného designu, tento přístup velmi obohatil naše poznatky. Dále doporučujeme záběr témat mírně zúžit. Získali jsme velké množství dat a neměli jsme prostor je všechna využít. Užší zaměření by umožnilo větší komplexnost a ucelenost právě v daném tématu.

10 SOUHRN

Tato diplomová práce se zabývá především pracovním životem singles a následně singles porovnává s jedinci v partnerském vztahu. Zajímaly nás aspekty jako prožívání pandemie COVID-19, vztahová vazba a osobní rysy dle Big Five. Stanovili jsme pro tuto výzkumnou práci několik cílů:

1. Lépe poznat singles, pochopit jejich situaci, zjistit charakteristiky a potřeby single zaměstnanců, a také zmapovat jejich individuální prožívání a zkušenosti z pracovního prostředí.
2. Prozkoumat, zda sami nezadaní pracovníci považují jejich pracovní podmínky za rozdílné od jiných skupin pracovníků.
3. Posoudit, zda jsou rozdíly ve vybraných aspektech osobnosti, vztahové vazbě a prožívání pandemie COVID-19 mezi pracujícími osobami s partnerem a bez partnera.
4. Získat data, která potom budeme moct předávat dále například pracovníkům v oblasti lidských zdrojů.

Pro naplnění těchto cílů jsme zvolili smíšený výzkumný design, kdy jsme začali s rozhovory a pokračovali jsme kvantitativní částí.

V teoretické části diplomové práce pracujeme s poznatky, které jsou potřebné pro orientaci v tématech, kterých se dotýká následná výzkumná část. První kapitola je zasvěcena fenoménu singles. Věnujeme se zde do velké míry definicím a možným dělením singles a hledáme cestu k uspokojivému definování kritérií pro respondenty v našem výzkumu. Následně se zabýváme vývojem a příčinami, které ke stále vyššímu počtu singles vedou (Vojtko, 2019; Beck, 2018; Perel, 2013; Možný, 2006). Dalším předmětem našeho zájmu byla spokojenost singles a jejich diskriminace (DePaulo, 2006; 2018a; 2018b).

Ústředním tématem kapitoly druhé byla teorie vztahové vazby neboli teorie attachmentu. Pozornost jsme věnovali původu teorie a jejímu postupnému vývoji (Bolwlby, 1957; 2010; Brisch, 2011). Podrobně jsme se zabývali styly vztahové vazby, jejich projevy a příčinami jejich vzniku a také jsme nastínili, jak se projevuje attachment v dospělosti. Podložili jsme, že jde o velmi vlivnou teorii, která je stále předmětem mnoha aktuálních

výzkumů. Dnes se teorie hojně využívá i ve výzkumech v oblasti psychologie práce a organizace (Scrima et al., 2015). Jsou definovány 4 vazebné styly (Ainsworth, 1979; Main & Solomon, 1990), které vznikají na základě komplexních zkušeností se vztahy v dětství, dospívání a dospělosti, to všechno utváří vzorce v projevech chování, ty dokonce mohou přesahovat vztahovou oblast (Mikulincer & Shaver, 2007) a jsou relativně stabilní (Bowlby, 2010).

Poslední kapitola integrovala témata v již provedených výzkumech. Nejprve představujeme výzkumy v souvislosti s teorií vztahové vazby v pracovním prostředí a ve spojitosti se vztahy. Zde se ukázalo, že je mezi singles více jedinců s nejistým attachmentem (Collins & Read, 1990; Feeney, Noller, & Patty, 1993). Dále jsme se podívali na výzkumy, které zkoumají souvislosti mezi dimenzemi Big Five a styly vztahové vazby. Vycházeli jsme ze dvou rozsáhlých výzkumů (Shaver & Brennan, 1992; Nofhle & Shaver, 2006). V obou případech bylo nalezeno mnoho korelačních vztahů mezi dimenzemi metod zahrnující jmenované oblasti. Největší korelace se nacházely mezi dimenzemi Neuroticismus a úzkostný attachment, a to v pozitivním směru a dále mezi Svědomitostí a úzkostným attachmentem. Prediktorem pro oblast vztahů byly spíše dimenze vztahové vazby než rysy Big Five (Nofhle & Shaver, 2006). Zahrnuli jsme zde také výzkumy, které popisují prožívání pandemie COVID-19. V těchto výzkumech jsme našli rozdíly v tom, jak pandemii prožívali singles a jak zadaní (Spěváčková & Klapilová, 2020; Hamermesh, 2020; Liu, Guo, & Chen, 2020). Většinou se jednalo o rozdíly ve spokojenosti a v pocitech osamělosti.

Další část diplomové práce je již věnovala výzkumu. Nejprve jsme představili výzkumný problém a na základě toho jsme pak stanovili cíle této práce a definovali jsme hypotézy, které jsme dále zkoumali. V další kapitole jsme se věnovali popisu výzkumného designu a metod, které jsme se rozhodli využít pro získání potřebných dat.

První metodou našeho výzkumu byl polostrukturovaný rozhovor. Rozhovory probíhaly s respondenty, kteří se sami vnímali jako single, kteří nebyli minimálně rok v partnerském vztahu, byli ve věku minimálně 25 let a byli zaměstnaní nebo jinak ekonomicky aktivní (podnikání). Cílem rozhovorů bylo lépe poznat naši cílovou skupinu singles, prozkoumat, jak prožívají svůj osobní a pracovní život, a jak vnímají pracovní podmínky jejich a kolegů v partnerském vztahu nebo kolegů s rodinou. Rozhovorů se zúčastnilo 15 komunikačních partnerů.

Dále náš výzkum pokračoval kvantitativním dotazníkovým šetřením. V rámci příprav dotazníku jsme realizovali jednu pilotní studii, která byla opět zaměřena na singles a zkoumala, jak tato skupina prožívá restriktce a celkovou situaci v rámci pandemie COVID-19. Dotazník jsme sestavili sami, inspirovali jsme se u jiných proběhlých šetření (Spěváčková & Klapilová, 2020) a získali jsme data od 101 respondentů. Dále jsme sestavili on-line dotazník pro hlavní kvantitativní část této práce. Součástí byly dvě psychodiagnostické metody: 15položková, dosud nepublikovaná verze EWR-I, jedná se o sebe-posuzovací metodu disponující dvěma dimenzemi (interpersonální deaktivace a interpersonální deaktivace) a dále BFI-2-S, což je 30položková zkrácená verze metody BFI-2. BFI-2-S postihuje 5 faktorů Big Five: Negativní emocionalita (Neuroticismus), Extraverze, Otevřenost, Přívětivost a Svědomitost. Ke každé z těchto škál dále přísluší 3 subškály. Součástí dotazníku byla také část, kde jsme se dotazovali na pracovní podmínky respondentů, jejich ambice, potřeby a důležité hodnoty v práci. V neposlední řadě jsme zahrnuli také otázky týkající se prožívání pandemie COVID-19. Tohoto on-line šetření se zúčastnilo 566 respondentů, po očištění dat jsme do výsledného výzkumného souboru zahrnuli 513 z nich.

Na základě teoretických poznatků a již provedených výzkumů jsme předpokládali, že jedinci bez partnerského vztahu budou mít větší tendenci ke vztahové vyhybavosti. Dále jsme se domnívali, že budou singles výše skórovat na subškále Sociabilita. Dalším naším předpokladem bylo, že budou singles hodnotit negativněji prožívání pandemie. Také jsme předpokládali, že singles hodnotí, že se u nich počítá s větší místní flexibilitou, než tomu je u zadaných kolegů. Dále jsme se domnívali, že nezadaní pracovníci bez dětí tráví prací více času než respondenti zadaní a s dětmi. Posledním naším předpokladem bylo, že jsou singles ambicióznější v dosahování vyšších pracovních pozic v zaměstnání, tedy že jich chtějí dosáhnout dříve než respondenti v partnerském vztahu.

K otestování hypotéz jsme využili několika testů, jednalo se o testy neparametrické z důvodu nepotvrzení normality dat. Jednalo se o následující testy: Spearmanova korelačního koeficientu, Mann-Whitneyův U test, Kruskal-Wallisův test a Chí-kvadrát test. Signifikantní vztahy se prokázaly u partnerského vztahu a dimenze interpersonální deaktivace ($p = 0,028$), dle předpokladů v této dimenzi skórovali výše singles. V rámci dimenzí vztahové vazby se také ukázalo, že ženy skórují signifikantně výše v dimenzi interpersonální hyperaktivace. Dále se potvrdilo, že nezadaní hodnotí, že je u nich více využívána místní flexibility (z důvodu služebních cest) než u zadaných kolegů a kolegů

s rodinou ($p < 0,001$). Naše další předpoklady ohledně sociability u singles ($p = 0,121$), času stráveného prací u singles ($p = 0,13$), hodnocení prožívání pandemie u singles ($p = 0,051$) a ambicí k dosažení vyšší pracovní pozice u singles ($p = 0,051$) se nepotvrdily. U aspektu sociability jsme přišli na to, že může výsledek ovlivňovat pohlaví a věk respondentů. U hodnocení prožívaných změn v průběhu pandemie jsme odhalily 3 oblasti, které při porovnání singles a zadaných vyšly signifikantně: Spokojenost s partnerským stavem, pocit naplnění/smyslu života a pozitivní očekávání od budoucnosti. Ženy například hodnotily negativněji změnu v oblasti energie než muži a při porovnání respondentů s dětmi a bez dětí hodnotili ti s dětmi negativněji oblast spánek a energie, což mohlo souviset se zvýšenou starostí o děti v průběhu pandemie. Navíc jsme objevili proměnnou, která je pro celkové hodnocení prožívání a změn v průběhu pandemie významnější, jedná se o spokojenost s partnerským vztahem. Co se týče hypotézy poslední, která se zabývala ambicemi k získání vyšší pracovní pozice, vysvětlili jsme neúspěch v doložení platnosti naší hypotézy tím, že naši single respondenti v rámci rozhovorů plánovali do budoucna spíše prohloubení dovedností a znalostí na aktuální pozici, změnu pozici podélně v rámci podobné úrovně (ne hierarchicky) nebo začít podnikat. Dále jsme přišli na to, že důležitějším faktorem je v tomto případě bezdětnost než partnerský stav – při porovnání skupiny bezdětných respondentů a respondentů s dětmi se ukázal signifikantní rozdíl, bezdětní mají vidinu dosáhnout vyšší pracovní pozice dříve.

Další limity spatřujeme ve skutečnosti, že byly metody využity bez standardizované administrace, která nebyla možná, u jedné z otázek jsme také diskutovali, zda její znění respondenti správně uchopili a u některých proměnných jsme přišli na to, že jsou rozdíly v jiných děleních než v tom, které odlišuje jen přítomnost či nepřítomnost partnerského vztahu. Dotazník byl také dlouhý, příště bychom zvažili zařadit gamifikační prvky nebo jiné aspekty, které by respondenty mohly motivovat k dokončení. Další nepříznivou skutečností je, že nebyl výběrový soubor rovnoměrně rozložen (mezi respondenty bylo výrazně více žen než mužů a výrazně více zadaných než singles).

Přesto může tato práce představovat podklad pro další výzkumy, které se budou zabývat singles a jejich pracovními podmínkami nebo změnami, které respondenti prožívají po pandemii COVID-19.

LITERATURA

- Ainsworth, M. D., & Bell, S. (1970). Attachment, Exploration, and Separation: Illustrated by the Behavior of One-Year-Olds in a Strange Situation. *Child Development*, 41(1), 49-67. doi:10.2307/1127388
- Ainsworth, M. S. (1979). Infant–mother attachment. *American Psychologist*, 34(10), 932–937. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.932>
- Ainsworth, M. D., Blehar, M., Waters, E., & Wall, S. N. (2015). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. New York: Routledge.
- Antičević, V., Jokić-Begić, N., & Britvić, D. (2017). *Sexual self-concept, sexual satisfaction, and attachment among single and coupled individuals*. *Personal Relationships*, 24(4), 858–868. doi:10.1111/pere.12217.
- Arend, R., Gove, F. L., & Sroufe, L. A. (1979). Continuity of individual adaptation from infancy to kindergarten: A predictive study of ego-resiliency and curiosity in preschoolers. *Child development*, 950-959.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469–480.
- Austrom, D. R. (1984). *The Consequences of Being Single*. New York: Peter Lang Publishing.
- Bartholomew, K. & Horowitz, L. M. (1991). Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 226-244.
- Beck, U. (2018). *Riziková společnost – na cestě k jiné moderně.*, 3. vydání. Praha: Slon.
- Běhounková, L. (2012). *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Togga.
- Belsky, J., & Nezworski, T. (Eds.). (1988). *Clinical implications of attachment*. Hillsdale: Erlbaum Associates.
- Beltrán-Morillas, A. M., Valor-Segura, I., & Expósito, F. (2019). *Unforgiveness Motivations in Romantic Relationships Experiencing Infidelity: Negative Affect and Anxious Attachment to the*

- Partner as Predictors. Frontiers in Psychology, 10.* doi:10.3389/fpsyg.2019.00434.
- Benet-Martinez, V., & John, O. P. (1998). Los Cinco Grandes across cultures and ethnic groups: Multi-trait multi-method analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 729-750.
- Birnbaum, G. E., Reis, H. T., Mikulincer, M., Gillath, O., & Orpaz, A. (2006). *When sex is more than just sex: Attachment orientations, sexual experience, and relationship quality. Journal of Personality and Social Psychology, 91(5), 929–943.* doi:10.1037/0022-3514.91.5.929
- Bokhorst, C. L., Bakermans-Kranenburg, M. J., Fearon, R. M. P., van IJzendoorn, M. H., Fonagy, P., & Schuengel, C. (2003). The importance of shared environment in mother–infant attachment security: A behavioral genetic study. *Child Development, 74*, 1769–1782.
- Borgata, E. F., Montgomery, R. J. V. (2000). *Encyklopedia of Sociology.* New York: Macmillan Reference.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: parent-child attachment and healthy human development.* New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2010). *Vazba: Teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem.* Praha: Portál.
- Bowlby, J. (2012). *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem.* Praha: Portál.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3(2), 77–101.* doi:10.1191/1478088706qp063oa
- Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. R. (1998). Self-Report Measurement of Adult Attachment. In J. A. Simpson, & W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships*, 46-76. New York City: Guilford Press.
- Brisch, K. H. (2011). *Poruchy vztahové vazby.* Praha: Portál.
- Bretherton, I. (2000). Emotional availability: An attachment perspective. *Attachment & Human Development, 2(2), 233–241.* <https://doi.org/10.1080/14616730050085581>

- Brumariu, L.E., & Kerns, K.A. (2010). Parent – child attachment and internalizing symptoms in childhood and adolescence: A review of empirical findings and future directions. *Development and Psychopathology*, 22, 177-203.
- Budgeon, S. (2008) Couple culture and the production of singleness, *Sexualities*, 11(3): 301-25.
- Cameron, R., & Molina-Azorin, F. J. (2011). The acceptance of mixed methods in business and management research. *International Journal of Organization Analysis*, 19 (3) 256-270.
- Cassidy, J., & Berlin, L. J. (1994). The insecure/ambivalent pattern of attachment: Theory and research. *Child Development*, 65(4), 971–981. <https://doi.org/10.2307/1131298>
- Coan, J. A., Schaefer, H. S., & Davidson, R. J. (2006). Lending a Hand: Social Regulation of the Neural Response to Threat. *Psychological Science*, 17(12), 1032–1039. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2006.01832.x>
- Collins, N. L., & Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 644–663.
- Český statistický úřad. (March 31, 2014). *Analýza: Domácnosti jednotlivců*. [online]. Retrieved from <https://www.czso.cz/documents/10180/20551799/170226-14.pdf/6232226f-f1c1-4d55-9101-26e04a3ab5fd?version=1.0>
- Dansby Olufowote, R. A., Fife, S. T., Schleiden, C., & Whiting, J. B. (2019). How Can I Become More Secure? A Grounded Theory of Earning Secure Attachment. *Journal of Marital and Family Therapy*. doi:10.1111/jmft.12409
- Daňková, Z. (tazatel) & Filipová, Z. (dotazovaný). (2017). Být single je v módě. *Psychologie dnes*, 23(3), 18-19. ISSN 1211-5886.
- DePaulo, B. M., Morris, W. L. (2005). Sigles in society ad in Science. *Psychological Inquiry*. 16, 57-83. http://doi.org/10.1207/s15327965pli162&3_01.
- DePaulo, B. M. (2006). *Singled Out*. New York: St. Martin's Press.
- DePaulo, B. M. (2017). Get Married, Get Healthy? Maybe Not. *The New York Times*. [online]. [cit. 2021-11-03]. Retrieved from

<https://www.nytimes.com/2017/05/25/opinion/marriage-health-study.html>

- DePaulo, B. M. (2018a). Think single people are selfish? The research prove otherwise. *The Washington Post*. [online]. [cit. 2021-11-03]. Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/news/soloish/wp/2018/05/25/think-single-people-are-selfish-the-research-proves-otherwise/>
- DePaulo, B. M. (2018b). Singlism: How Serious Is It, Really? *Psychology Today*. [online]. [cit. 2021-13-03]. Retrieved from <https://www.psychologytoday.com/us/blog/living-single/201809/singlism-how-serious-is-it-really>
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34–43. doi:10.1037/0003-066X.55.1.34.
- Dostál, D. (2016). *Statistické metody v psychologii*. Olomouc. Filozofická fakulta.
- European Institute for Gender Equality. (2020). *Sexism at work: how can we stop it? Handbook for the EU institutions and agencies*. LU: Publications Office. DOI: 10.2839/290396.
- Eurostat. (2015). *Populace a demografie*. [online]. [cit. 2021-11-03]. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography/demography-population-stock-balance/database>
- Feeney, J. A., Noller, P., & Patty, J. (1993). Adolescents' interactions with the opposite sex: Influence of attachment style and gender. *Journal of Adolescence*, 16(2), 169–186. doi:10.1006/jado.1993.1015
- Collins, N. L. & Feeney, B. C. (2000). A safe haven: An attachment theory perspective on support seeking and caregiving in intimate relationships. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 78(6), 1053-1073. doi:10.1037/0022-3514.78.6.1053
- Ferjenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: Jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál.
- Formánková, L. (2015). Mingles. *Psychologie dnes*, 21(1), 21.
- Formanová, L. (2010). *Fenomén singles v České republice*. (Diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci.

- Geller, D., & Bamberger, P. (2009). Bringing avoidance and anxiety to the job: Attachment style and instrumental helping behavior among co-workers. *Human Relations*, 62(12), 1803-1827.
- Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press.
- Goldberg, S. (1997). Attachment and childhood behavior problems in normal, at-risk and clinical samples. In L. Atkinson & K. J. Zucker (Eds.), *Attachment and psychopathology* (pp. 171–195). Guilford Press.
- Gray, E. D. (2009). *Doing research in the real world*. London: Sage.
- Guerrero, L. K. (1998). Attachment-style differences in the experience and expression of romantic jealousy. *Personal Relationships*, 5(3), 273–291. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1998.tb00172.x>
- Güngör, D., & Bornstein, M. H. (2010). Culture-general and –specific associations of attachment avoidance and anxiety with perceived parental warmth and psychological control among Turk and Belgian adolescents. *Journal of adolescence*, 33, 593-602.
- Háčková, K. (2019). *Životní styl českých singles: zaměření na sexuální a intimní vztahy*. Praha: Univerzita Karlova.
- Haight, M., Quan-Haase, A., Corbett, B. 2014. „Revisiting the digital divide in Canada: the impact of demographic factors on access to the internet, level of online activity, and social networking site usage.“ *Information, Communication & Society* 17 (4): 503-519.
- Hamermesh, D. S. (2020). Life satisfaction, loneliness and togetherness, with an application to Covid-19 lock-downs. *Rev Econ Household*, 18, 983–1000. <https://doi.org/10.1007/s11150-020-09495-x>
- Hardy, G. E., & Barkham, M. (1994). The Relationship Between Interpersonal Attachment Styles and Work Difficulties. *Human Relations*, 47(3), 263-281.
- Harrop, G. (2021). Colliding Identities During COVID-19: Identifying and Addressing the Challenges of Being an Academic Mother During a Global Pandemic. *Front. Educ.* 6:643221. doi: 10.3389/educ.2021.643221
- Harlow, H. F. (1958). The nature of love. *American Psychologist*, 13(12), 673–685. <https://doi.org/10.1037/h0047884>

- Hartl, P., Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hartl, P., Hartlová, H. (2009). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hartl, P., Císařová, H., & Nepraš, K. (2010). *Velký psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hasmanová Marhánková, J., & Kreidl, M. (2013). *Proměny partnerství*. Praha: Slon.
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1987). Being lonely, falling in love: Perspectives from attachment theory. *Journal of Social Behavior & Personality*, 2(2, Pt 2), 105–124.
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1990). Love and work: An attachment-theoretical perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 59(2), Aug 1990, 270-280.
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5(1), 1–22. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0501_1
- Heath, S., & Cleaver, E. (2003). *Young, Free and Single? Twentysomethings and Household Change*. New York: Palgrave.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Henriksson, A. (2019) Singles' activities: sociability and the ambiguities of singledom. *Families, Relationships and Societies*, 8(1): 37–52, DOI: 10.1332/204674317X15015138368221
- Hertel, J., Schütz, A., DePaulo, B. M., Morris, W. L., & Stucke, T. S. (2007). She's single, so what? How are singles perceived compared to people who are married? *Journal of Family Research*, 19, 139–158.
- Hesse, E. (2008). The Adult Attachment Interview: Protocol, method of analysis, and empirical studies. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 552–598). The Guilford Press.
- Hipp, L., & Bünning, M. (2021). Parenthood as a Driver of Increased Gender Inequality during COVID-19? Exploratory Evidence from Germany. *Eur. Societies* 23 (Suppl. 1), S658–S673. doi:10.1080/14616696.2020.1833229

- Hřebíčková, M. et al. (2020). Big Five Inventory 2 (BFI-2). Hierarchický model s 15 subškálami. *Československá psychologie*, 64(4), 437 – 460.
- Hughes, J. (2015). *The decentring of couple relationships? An examination of young adults living alone*. *Journal of Sociology* 51(3): 707-721. <https://doi.org/10.1177/1440783314527656>
- Chaloupková, J. (2009). *Rodinné a pracovní dráhy mladých: holistická perspektiva*. Sociologické studie, 09:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Jaeger, E., Hahn, N. B., & Weinraub, M. (2000). Attachment in adult daughters of alcoholic fathers. *Addiction*, 95(2), 267–276. <https://doi.org/10.1046/j.1360-0443.2000.95226713.x>
- Jandourek, J. (2009). *Úvod do sociologie*. Praha: Portál.
- Janotová, M. (2021). Sdílené pracovní místo, nový pracovněprávní institut. *PaM Profi*. [online]. [cit. 2021-11-10]. Retrieved from <https://www.pamprofi.cz/33/sdilene-pracovni-misto-novy-pracovnepravni-institut-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4EvMTzwP8b0yLiYzac4IXpdinZoKzz8bjYg/>
- John, O. P., Namann, L. P., & Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative Big Five trait taxonomy: History, measurement, and conceptual issues. In O. P. John, R. W. Robbins, L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (3rd ed.), (pp. 114-156). New York: Guilford Press.
- Johnson, L. N., Tambling, R. B., Mennenga, K. D., Ketring, S. A., Oka, M., Anderson, S., et al. (2015). Examining attachment avoidance and attachment anxiety across eight sessions of couple therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 42(2), 195–212. <https://doi.org/10.1111/jmft.12136>
- Johnson, S. M. (2018). *Držme se pevně: párová terapie zaměřená na emoce*. Praha: Portál.
- Kabátová, Š. (2020). *My singles*. [Video file]. Retrieved from <https://www.stream.cz/my/generace-singles-pri-hledani-partnera-otukate-stovky-cizich-lidi-64086672>
- Kebza, M. (2015). *Chování člověka v krizových situacích*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze.

- Klinenberg, E. (2012). *Going Solo: The Extraordinary Rise and Surprising Appeal of Living Alone*. New York: The Penguin Press.
- Kotyzová, P. (2011). *Specifika spotřebitelského segmentu singles a možnosti marketingové komunikace při uspokojování jejich potřeb*. Zlín : Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- Kotyzová, P. (2006). *Komunikační specifika segmentu singles*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- Koutná Kostínková, J., & Čermák, I. (2013). *Interpretativní fenomenologická analýza*. In Řiháček, T., Čermák, I., & Hytych, R. *Kvalitativní analýza textu: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita.
- Lamanna, M. A., & Riedman, A. (2003). *Marriages an Families: Making Choices in a Diverse Society*. Belmont: Wadsworth/Thomson Learning.
- Landy, F. J., & Conte, J. M. (2013). *Work in the 21st century: An introduction to industrial and organizational psychology* (4th ed.). John Wiley & Sons, Inc.
- Levine, A., & Heller, R. (2019). *Citové pouto*. Praha: Synergie.
- Liu, W., Guo, Z., & Chen, R. (2020). Lonely heart? Warm it up with love: the effect of loneliness on singles' and non-singles' conspicuous consumption. *European Journal of Marketing*, 54(7), 1523–1548. doi:10.1108/ejm-01-2018-0054
- Main, M., & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth Strange Situation. *Attachment in the preschool years: Theory, research, and intervention, 1*, 121-160.
- Mak, M., Bond, M., Simpson, J. A., & Rholes, W. (2010). Adult attachment, perceived support, and depressive symptoms in Chinese and American cultures. *Journal of social & clinical psychology*, 29, 144-165
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., & Pereg, D. (2003). Attachment Theory and Affect Regulation: The Dynamics, Development, and Cognitive Consequences of Attachment Related Strategies. *Motivation and Emotion*, 27(2), 77-101.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. Guilford Press.

- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2012). Adult attachment orientations and relationship processes. *Journal of Family Theory & Review*, 4(4), 259–274. doi: 10.1111/j.1756-2589.2012.00142.x
- Miovský M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Ministerstvo zdravotnictví České republiky. [online], 2021. Ministerstvo zdravotnictví. České republiky [cit. 2021-11-02]. Dostupné z: <https://koronavirus.mzcr.cz/>
- Moberg, K. U. (2016). *Hormón blízkosti*. Bratislava: Vydavateľstvo F.
- Moore, M. M. (1985). Nonverbal courtship patterns in women: Context and consequences. *Ethology and Sociobiology*, 6(4), 237–247. [https://doi.org/10.1016/0162-3095\(85\)90016-0](https://doi.org/10.1016/0162-3095(85)90016-0)
- Možný, I. (2006). *Rodina a společnost*. Praha: Slon.
- Muniruzzaman M. D. (2017). Transformation of intimacy and its impact in developing countries. *Life Sciences, Society and Policy*, 13 (10), 1–19.
- Noftle, E. E., & Shaver, P. R. (2006). Attachment dimensions and the big five personality traits: Associations and comparative ability to predict relationship quality. *Journal of Research in Personality*, 40(2), 179–208. doi:10.1016/j.jrp.2004.11.003
- NUDZ. (2020, October 27). *Láska a sex za časů koronaviru*. Retrieved from <https://www.nudz.cz/files/pdf/2020-10-tz-vliv-kovidu-na-sexualitu.pdf>
- Pepping, C. A., MacDonald, G., & Davis, P. J. (2018). Toward a Psychology of Singlehood: An Attachment-Theory Perspective on Long-Term Singlehood. *Current Directions in Psychological Science*, 27(5), 324–331. <https://doi.org/10.1177/0963721417752106>
- Perel, E. (2013, February). *The secret to desire in a long-term relationships*. [Video file]. Retrieved from https://www.ted.com/talks/esther_perel_the_secret_to_desire_in_a_long_term_relationship#t-544676
- Phillips, A. C., Carroll, D., Hunt, K., & Der, G. (2006). The effects of the spontaneous presence of a spouse/partner and others on cardiovascular reactions to an acute psychological challenge. *Psychophysiology*, 43(6), 633–640. <https://doi.org/10.1111/j.1469-8986.2006.00462.x>

- Prager, K. J., & Roberts, L. J. Deep Intimate Connection: Self and Intimacy in Couple Relationships. In Mashek, D. J., Aron, A. (Eds.) Handbook of Closeness and Intimacy. Brighton: Psychology Press.
- Radimská, R., & Tomášek, M. (2003). Single: Nový životní styl a jeho genderová specifika. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Praha: SoÚ AV, 1-2, s. 10-11. ISSN 1213-0028.
- Saad, S., Carter, G. W., Rothenberg, M., & Israelson, E. (1999): *Testing and assessment: an employer's guide to good practices*. Washington, DC: U.S. Department of Labor Employment and Training Administration.
- Scrima, F., Rioux, L., & Lorito, L. (2014). Three-Factor Structure of Adult Attachment in the Workplace: Comparison of British, French, and Italian Samples. *Psychological Reports: Sociocultural Issues in Psychology*, 115(2), 627-642. <https://doi.org/10.2466/49.PR0.115c25z2>
- Scrima, F., Stefano, G. D., Guarnaccia, C., & Lorito, L. (2015). The impact of adult attachment style on organizational commitment and adult attachment in the workplace. *Personality and Individual Differences*, 86, 432 – 437. doi: 10.1016/J.PAID.2015.07.013
- Sedláček, M. (tazatel), & Počtová, J. (dotazovaný). (2017). Chybí nám nadhled a soucit. *Psychologie dnes*, 23(10), 8-13.
- Seedall, R. B., Butler, M. H., Zamora, J. P., & Yang, C. (2015). Attachment change in the beginning stages of therapy: Examining change trajectories for avoidance and anxiety. *Journal of Marital and Family Therapy*, 42, 217–230. <https://doi.org/10.1111/jmft.12146>
- Seitl, M., & Štřelec, J. (2017). Pracovní mobilita u pedagogů základních škol ve světle teorie vztahové vazby. / Job Mobility in the Light of the Adult Attachment Theory in Teachers of Elementary Schools.
- Seitl, M., & Charvát, M. (2018). Attachment styles: A motivational framework of personality dispositions in selection and counseling. *Člověk a společnost*, 21(1), 12 – 28.
- Seitl, M., Charvát, M., Kafetsios, K., Štřelec, J., & Seitlová, K. (in review). Experiences in Work Relationships: A measure of attachment strategies at work.
- Schwarz, M. A., & Scott B. M. (2003). *Marriages and Families: Diversity and Change*. New Jersey: Prentice Hall.

- Shaver, P. R., & Brennan, K. A. (1992). *Attachment Styles and the “Big Five” Personality Traits: Their Connections with Each Other and with Romantic Relationship Outcomes*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 18(5), 536–545. doi:10.1177/0146167292185003
- Shaver, P., & Rubenstein, C. (1980). Childhood attachment experience and adult loneliness. In L. Wheeler (Ed.), *Review of personality and social psychology* (Vol. I, pp. 42–73). Beverly Hills, CA: Sage.
- Schachner, D. A., & Shaver, P. R. (2002). Attachment style and human mate poaching. *New Review of Social Psychology*, 1, 122-129.
- Schachner, D. A., Shaver, P. R., & Gillath, O. (2008). Attachment style and long-term singlehood. *Personal Relationships*, 15(4), 479–491. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2008.00211.x>
- Simpson, J. A., Collins, W. A., Tran, S., & Haydon, K. C. (2007). Attachment and the experience and expression of emotions in romantic relationships: A developmental perspective. *Journal of Social and Personality Psychology*, 92, 355–367.
- Simpson, J. A., & Rholes, W. S. (Eds.). (2015). *Attachment theory and research: new directions and emerging themes*. New York: The Guilford Press.
- Solomon, J., & George, C. (2008). The measurement of attachment security and related constructs in infancy and early childhood. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 383–416). The Guilford Press.
- Soto, C. J., & John, O. P. (2017). The next Big Five Inventory (BFI-2): Developing and assessing a hierarchical model with 15 facets to enhance bandwidth, fidelity, and predictive power. *Journal of Personality and Social Psychology*, 113, 117-143.
- Spěváčková, M. (tazatel), & Klapilová, K. (dotazovaný). (2020, May 17). Sledování pornografie nestouplo, singles to zvládají hůř. *Seznam Zprávy*. [online]. [cit. 2021-12-03] Retrieved from <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/laska-a-sex-za-casu-korony-sledovani-pornografie-destouplo-singles-to-zvladaji-hur-105971>

- Stack, S., & Eshleman, J. R. (1998). *Marital Status and Happiness: A 17-Nation Study*. *Journal of Marriage and the Family*, 60(2), 527. doi:10.2307/353867
- Staples, R. (1981). *The World of Black Singles: Changing Patterns of Male-Female Relationships*. Westport: Greenwood.
- Stein, P. J. 1975. Singlehood: An alternative to marriage. *The Family Coordinator* (24): 489-503.
- Stevens, F. L. (2014). Affect Regulation Styles in Avoidant and Anxious Attachment. *Individual Differences Research*, 12(3), 123-130.
- Štřelec, J. (2019). *Vztahová vazba v zaměstnání a predikce interpersonální složky pracovní výkonnosti*. (Diplomová práce). Univerzita Palackého v Olomouci.
- Sumer, H. C., & Knight, P. A. (2001). How Do People With Different Attachment Styles Balance Work and Family? A Personality Perspective on Work-Family Linkage. *Journal of Applied Psychology*, 86(4), 653-663.
- Šedřová, K., & Švaříček, R. (2013). Jak psát kvalitativně orientované výzkumné studie. Kvalita v kvalitativním výzkumu. *Pedagogická orientace*, 23(4), 478–510. DOI: <http://dx.doi.org/10.5817/PedOr2013-4-478>
- Tkáčová, D. (2020). *Životní strategie singles žijících ve městě a na venkově*. (Diplomová práce). Západočeská univerzita v Plzni.
- Tománek, P. (2013). Novovznikající formy rodinného života na Slovensku. *Interdisciplinárne Kontexty Pedagogiky Specijalnej*, (1), 101-119. DOI: 978-83-232-2539-3.
- Tomášek, M. (2003). Singles ve světle měnících se typologií a definic: K aktuálně probíhajícímu výzkumu. Pp. 225-232 in Petr Mareš, Tomáš Potočný (eds.). *Modernizace a česká rodina*. Brno: Barrister & Principal.
- Tomášek, M. (2006). Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice. *Sociologický časopis* (1): 81-106.
- Tomášek, M. (2019, January 19). Jednočlenných domácností v ČR přibývá. Singles jsou hlavními zájemci o malé byty v ČR. *Lidovky*. [online]. [cit.

2021-05-02].

Retrieved

from

https://www.lidovky.cz/byznys/jednoclennych-domacnosti-v-cesku-pribyva-singles-jsou-hlavnimi-zajemci-o-male-byty.A190118_134841_firmy-trhy_pkk

- Tomková, L. (tazatel) & Počtová, J. (dotazovaný). (2012). Čím déle jsi single, tím těžší je najít si partnera. *Psychologie dnes*, 18(11), 8-10.
- Urbánek, T., Denglerová, D., & Širůček, J. (2011). *Psychometrika: Měření v psychologii*. Praha: Portál.
- Vacková, B., Galčanová, L., Kala, L., & Kvapilová Bartošová, M. (2015). *Sami doma*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum.
- van Anders, S. M., & Gray, P. B. (2007). Hormones and human partnering. *Annual Review of Sex Research*, 18(1), 60–93.
- Vlčková, K. (2011). Smíšený výzkum: Jedná se o nové a závažné téma? In T. Janík, P. Knecht, & S. Šebestová (Eds.), *Smíšený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. výroční konference České asociace pedagogického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita.
- Vojtko, J., & Strakatý, Č. (2019, May 15). *Terapeut Vojtko: Chlastáme a zároveň se týráme. Vztahy jsou těžké a porno nám stačí, vládne strach ze samoty*. [Video file]. Retrieved from <https://www.reflex.cz/clanek/prostor-x/95127/terapeut-vojtko-chlastame-a-zaroven-se-tyrame-vztahy-jsou-tezke-a-porno-nam-staci-vladne-strach-ze-samoty.html>
- Vojtko, J. (2020). *Vztahy a mýty*. Praha: Paseka.
- Vonka, M. (2021). Sdílené pracovní místo. *Portál Pohoda*. [online]. [cit. 2021-11-10]. Retrieved from <https://portal.pohoda.cz/zakon-a-pravo/pracovni-pravo/sdilene-pracovni-misto/>
- Vrtbovská, P. (2010). *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Tišnov: Scan.
- Vybíral, Z., & Roubal, J. (2010). *Současná psychoterapie*. Praha: Portál.
- Wang, C. D. C. (2005). Cultural ideal of secure adult attachment: a comparison of three cultural groups (Taiwan, China, United States).

Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering, 65 (9-B), 4888.

- Waters, E., Treboux, D., Crowell, J., Merrick, S., & Albersheim, L. (2000). Attachment security in Infancy and Early Adulthood: A 20-Year Longitudinal Study. *Child Development*, 71, 684 – 689.
- Wiesnerová, E. (2016, January 17). Singles mají problém oddělit volný čas a práci. *Zprávy z MUNI*. [online]. [cit. 2021-11-11]. Retrieved from <https://www.em.muni.cz/tema/7028-singles-maji-problem-oddelit-volny-cas-a-praci>
- Yalom, I. D. (2006). *Existenciální psychoterapie*. Praha: Portál.
- Yip, J., Ehrhardt, K., Black, H., & Walker, D. O. (2018). Attachment theory at work: A review and directions for future research. *Journal of Organizational Behavior*, 39(2), 185 – 198. doi: 10.1002/job.2204
- Zimbardo, P., & Columbe, N. D. (2017). *Odpojený muž: Jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*. Praha: Grada.

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Singles v pracovním kontextu

Autor práce: Bc. Klára Růčková

Vedoucí práce: PhDr. Martin Seitl, Ph.D.

Počet stran a znaků: 118 stran, 244 051 znaků

Počet příloh: 6

Počet titulů použité literatury: 155

Abstrakt: Diplomová práce se zabývá vybranými aspekty osobnosti, vztahovou vazbou, prožíváním a změnami v některých oblastech v průběhu pandemie COVID-19 u pracujících. Teoretická část je věnována fenoménu singles, teorii vztahové vazby a následné integraci oblastí témat v již provedených výzkumech (s obohacením o Big Five a prožívání pandemie COVID-19). Část výzkumná měla za cíl lépe poznat singles a jejich pracovní zkušenosti a prozkoumat rozdíly mezi single a zadanými pracovníky v již jmenovaných oblastech. Pro tyto účely byl aplikován smíšený výzkumný design. Potřebná data ke stanoveným proměnným byla získána nejprve pomocí polostrukturovaného rozhovoru, zde výzkumný soubor tvoří 15 single respondentů. V kvantitativní části bylo využito následujících metod: EWR-I a BFI-2-S. Součástí byl také nově vytvořený dotazník s položkami, které pojímají pracovní podmínky, pracovní potřeby a motivátory a dále s položkami zachycujícími prožívané změny, které s sebou přinesla pandemie COVID-19. Výzkumný vzorek druhé části činí 513 respondentů. Jedná se o jedince mezi 25–65 lety, kteří jsou ekonomicky aktivní. Na základě výsledků studie byla indikována korelace interpersonální deaktivací a single partnerským stavem a dále se ukázalo, že single bývají pracovníky, kteří jsou více flexibilní (místem), dle zjištění v kvalitativní části to však nevypadá, že by tuto skutečnost, stejně jako další odlišnosti v pracovních očekáváních, singles vnímali jako diskriminaci. Naopak se nebyl prokázán signifikantní vztah mezi sociabilitou a typem partnerského stavu, ambicemi a typem partnerského, počtem hodin stráveným prací a typem partnerského stavu nebo celkovým prožíváním změn v průběhu pandemie a partnerského stavu. U ambicí k dosažení hierarchicky vyšší pracovní pozice se však ukázala jako významnější proměnná bezdětnost a u prožívání změn v průběhu pandemie se ukázaly jako signifikantně rozdílné mezi singles a zadanými pouze některé oblasti: Spokojenost s partnerským stavem, pocit naplnění/smyslu života, pozitivní očekávání od budoucnosti. U těchto nastalo signifikantně větší zhoršení u single respondentů. Jako důležitější proměnná, než je absence partnera, se zde ukázala spokojenost s partnerským stavem. Předložená studie může přispět k poznání, jak česká populace prožívala období epidemiologických restrikcí, jaké jsou osobnostní, vztahové a pracovní rozdíly mezi single a zadanými pracovníky.

Klíčová slova: singles, teorie vztahové vazby, Big Five, pandemie COVID-19, home-office

ABSTRACT OF THESIS

Title: Singles in work context

Author: Bc. Klára Růčková

Supervisor: PhDr. Martin Seitl, Ph.D.

Number of pages and characters: 118 pages, 244 051 characters

Number of appendices: 6

Number of references: 155

Abstract: The diploma thesis deals with selected aspects of personality, attachment and experience and changes in some areas during the COVID-19 pandemic. The theoretical part is devoted to the phenomenon of singles, the attachment and the subsequent integration of topics in already conducted research (with the enrichment of the Big Five and the experience of the COVID-19 pandemic). The research part aimed to get to know singles and their work experience better and to explore the differences between single workers and workers in relationship in the already mentioned areas. A mixed research design was applied for this purpose. The necessary data for the set variables were obtained at first by semi-structured interview, here the research sample consists of 15 single respondents. The following methods were used in the quantitative part: EWR-I and BFI-2-S. It also included a newly created questionnaire with items that reflect working conditions, work needs, as well as items that capture the changes brought by the COVID-19 pandemic. The research sample of this part is 513 respondents. These are individuals between the ages of 25 and 65 who are economically active. Based on the results of the study, a correlation between interpersonal deactivation and partner status was indicated (single scored higher in interpersonal deactivation), and it was shown that singles tend to be workers who are more flexible (by place), but according to the qualitative part it does not mean that this fact, as well as other differences in job expectations, singles perceived as discrimination. On the contrary, there was no significant relationship between sociability and type of partner status, ambitions and type of partnership status, number of hours spent by work and type of partnership status, or overall experience of changes during a pandemic and partnership status. However, in the ambition to achieve a hierarchically higher job position, childlessness proved to be a more significant variable and in experiencing pandemic changes only some areas proved to be significantly different between singles and respondents in relationship: Satisfaction with partner status, fulfillment/meaning of life, positive expectations from the future. In these, there was a significantly greater deterioration in single respondents. Satisfaction with the partner's condition proved to be a more important variable than the absence of a partner. The presented study can contribute to the understanding of how the Czech population experienced a period of epidemiological restrictions, what are the personal, relationship and work differences between singles and workers in relationship.

Key words: singles, attachment, Big Five, pandemic COVID-19, home-office

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Informovaný souhlas k rozhovoru

Příloha č. 2: Ukázky náborových informačních letáků pro respondenty (rozhovory)

Příloha č. 3: Otázky k rozhovoru

Příloha č. 4: Ukázky infografik o zjištěných datech v pilotní studii (Singles za dob covidu)

Příloha č. 5: Ukázky náborových informačních letáků pro respondenty (dotazníky)

Příloha č. 6: Dotazník vlastní výroby: Mezilidské vztahy a attachment v pracovním kontextu

Informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru v rámci výzkumu k diplomové práci

Název práce: Singles v pracovním kontextu

Autor práce: Bc. Klára Růčková

Vedoucí práce: PhDr. Martin Seitl, Ph.D.

Dobrovolně souhlasím s účastí na výše uvedeném projektu. Prohlašuji, že mě řešitelka projektu seznámila s průběhem a podmínkami účasti na výzkumu k diplomové práci s názvem Singles v pracovním kontextu.

Beru na vědomí, že z následujícího rozhovoru bude pořízena audio stopa, která bude ihned po přepisu smazána. Všechny informace, které sdělím řešitelce projektu, jsou anonymní, při přepisu rozhovoru budou odstraněny mé identifikační údaje. Mnou sdělené informace nebudou využity jinak než k interpretaci výsledků v rámci diplomové práce a k další prezentaci výsledků. Samozřejmostí je také mlčenlivost výzkumnice.

Řešitelka projektu mě rovněž informovala o možnosti kdykoliv ukončit svou účast na projektu.

Kontakt na řešitelku výzkumu v případě dodatečných dotazů:
klara.ruckova01@upol.cz

Dne: .....

Jméno a příjmení účastníka: .....

Podpis účastníka: .....

Podpis řešitelky projektu: .....

Ukázky náborových informačních letáků pro respondenty (rozhovory)

HLEDAJÍ SE RESPONDENTI PRO ROZHOVOR NA TÉMA

SINGLES V PRACOVNÍM PROSTŘEDÍ

SINGLE? No, I'm just in a relationship with FREEDOM

Jsem studentkou psychologie a budu se tímto tématem zabývat v rámci své diplomové práce

POŽADOVANÁ KRITÉRIA:

- Chci se dobrovolně zúčastnit rozhovoru (asi 60 minut)
- Patřím do věkové kategorie 25-45 let
- Jsem bez dlouhodobého partnera (alespoň po dobu jednoho roku)
- Jsem zaměstnaný
- Jsem finančně nezávislý (není problém spolubydlení či bydlení u rodičů, pokud jste jinak finančně nezávislí)
- Mám vysokoškolské vzdělání

ODPOVĚDĚLI JSTE NA VŠECHNY VÝŠE UVEDENÉ OTÁZKY "ANO"? GRATULUJÍ JSTE VHDNÝ KANDIDÁT!
Neváhejte mě kontaktovat, zodpovím Vám jakékoliv dotazy a na základě toho se můžete rozhodnout, zda do toho půjdete :)

 klara.ruckova01@upol.cz
 +420605990283

HLEDAJÍ SE RESPONDENTI PRO ROZHOVOR NA TÉMA

SINGLES V PRACOVNÍM PROSTŘEDÍ

SINGLE? No, I'm just in a relationship with FREEDOM

Jsem studentkou psychologie a budu se tímto tématem zabývat v rámci své diplomové práce

POŽADOVANÁ KRITÉRIA:

- Chci se dobrovolně zúčastnit rozhovoru (asi 60 minut)
- Patřím do věkové kategorie 25-45 let
- Jsem bez dlouhodobého partnera (alespoň po dobu jednoho roku)
- Jsem zaměstnaný
- Jsem finančně nezávislý (není problém spolubydlení či bydlení u rodičů, pokud jste jinak finančně nezávislí)
- Mám vysokoškolské vzdělání

ODPOVĚDĚLI JSTE NA VŠECHNY VÝŠE UVEDENÉ OTÁZKY "ANO"? GRATULUJÍ JSTE VHDNÝ KANDIDÁT!
Neváhejte mě kontaktovat, zodpovím Vám jakékoliv dotazy a na základě toho se můžete rozhodnout, zda do toho půjdete :)

 klara.ruckova01@upol.cz
 +420605990283

Otázky k rozhovorům

Pohlaví, věk, dosažené vzdělání

- 1. Jak dlouho jste nyní single?**
- 2. Jaké jsou nejdůležitější důvody pro to, že jste single?**
(Jsou aktuální nebo trvalé? Jak si aktuální situaci vysvětlujete?)
- 3. Jak hodnotíte stav single?**
(Co Vám na tomto stavu vyhovuje? Co Vám naopak nevyhovuje?)
(Snažíte se ho nějak změnit? Hledáte si aktivně dlouhodobého partnera či krátkodobou známost? Kompenzujete si nějak podle Vás tento stav?)
- 4. Jak trávíte svůj volný čas?**
(Kolik hodin týdně věnujete...sebevzdělávání/seberozvoji, koníčkům, rodině, přátelům, práci, cestování a poznávání, relaxu, zábavě, internetu)
- 5. Jak si myslíte, že by vypadalo trávení volného času v případě, že byste nebyl/a single?**
(Jaké oblasti byste ubral/a čas?)
- 6. V jakých oblastech svého života jste spokojen/a?**
(Čemu za to vděčíte? Jak na tom pracujete?)
- 7. V jakých oblastech života jste naopak nespokojen/a?**
(Co byste v ní chtěl/a případně změnit? Jak na tom pracujete?)
- 8. Jak k Vám jako k single obecně přistupují ostatní?**
(Ze strany rodiny, společnosti, zaměstnavatele)
- 9. Jaké vykonáváte povolání?**
- 10. Jak byste popsal/a vztahy s kolegy v práci?**
(Scházíte se s nimi i mimo práci? Nazval/a byste je svými přáteli?)
- 11. Jak jste momentálně v práci spokojen/a?**
(Naplnuje Vás tato práce? Splňuje Vaše očekávání? Jak je s Vámi zacházeno? Rozvíjíte se v ní?)
- 12. Jaké je to být single mezi ostatními zadanými kolegy a kolegyněmi v zaměstnání?**
(Trávíte v práci stejně času než Vaši kolegové? Jak často jezdíte na služební cesty? Je od vás očekáváno, že budete vždy po ruce? Mění se Vám pracovní doba? Jak jste spokojen/a s benefity? Jak se postupuje při rozdělování dovolené?)
- 13. Čeho byste chtěl/a v pracovní oblasti dosáhnout?**

Ukázky infografik o zjištěných datech v pilotní studii (Singles za dob covidu)

Ukázky náborových informačních letáků pro respondenty (dotazníky)

Máte 15 minut?

Chcete je využít efektivně a přispět něčemu, co bude mít obrovský přínos?

Staňte se součástí výzkumu!

Stačí vyplnit krátký dotazník, který se zabývá otázkami zaměstnání a součástí je také velice krátký test osobnosti a test na oblast vztahové vazby.

V následné statistické analýze budou zkoumány případné rozdíly v potřebách, motivátorech, preferencích a ambicích v práci **SINGLE ÚČASTNÍKŮ A ÚČASTNÍKŮ V PARTNERSKÉM VZTAHU.**

Kritéria pro účast:

- věková kategorie: 25–99 let
- ekonomická aktivita (zaměstnání, podnikání...)

Pomozte nám zjistit, jak to doopravdy je!

<https://bit.ly/3i3QPOR>
Vyplnit ZDE

Vyplnit ZDE

Máte 15 minut?

Chcete je využít efektivně a přispět tomu, co bude mít obrovský přínos?

Staňte se součástí výzkumu!

Vyplníte krátký dotazník, který se zabývá převážně otázkami zaměstnání.

Následně budou zjišťovány případné rozdíly v potřebách, motivaci a osobnosti **SINGLE ÚČASTNÍKŮ A ÚČASTNÍKŮ V PARTNERSKÉM VZTAHU.**

Je Vám minimálně **25 let?**
Jste **ekonomicky aktivní** (zaměstnání, podnikání...)?
PAK SPLŇUJETE VŠECHNA KRITÉRIA,
a já vám budu moc vděčná za vyplnění!

Vyplnit ZDE

<https://bit.ly/3i3QPOR>
Vyplnit ZDE

Mezilidské vztahy a attachment v pracovním kontextu

Milí účastníci,

děkuji Vám za Vaši ochotu věnovat pár minut svého času tomuto dotazníku, který zahrnuje oblast vztahů, pracovního života a také se dotýká vlivu pandemické situace na tyto oblasti. Vyplnění Vám zabere okolo 15 minut.

Jsem studentkou posledního ročníku magisterského studia psychologie na Univerzitě Palackého v Olomouci. Tento dotazník je součástí výzkumné části mé diplomové práce. Věřím, že tento výzkum může přinést velmi zajímavé a užitečné poznatky nejen pro akademické účely, pokud se mi podaří získat data od dostatečného množství respondentů. Proto si velice vážím času, který nad tímto dotazníkem každý z Vás stráví. Těchto pár minut má velký smysl!

Dotazník je určen širokému spektru účastníků. Důležitá jsou pouze dvě kritéria.

Každý z účastníků by měl být:

- ve věku minimálně 25 let (tedy 25 let a více)

- ekonomicky aktivní.

Všechny Vaše odpovědi jsou anonymní a budou sloužit k hromadným statistickým analýzám. Dále je důležité zmínit, že máte právo kdykoliv během procesu od výzkumného šetření odstoupit. Vyplněním tohoto dotazníku souhlasíte s tím, že se tohoto výzkumu účastníte dobrovolně.

Doplňující informace (nepovinné): V první části dotazníku se setkáte s otázkami zaměřenými na oblast vztahů a na pracovní život, jak zaznělo výše. Součástí tohoto dotazníku jsou také dvě standardizované psychologické metody zaměřené na attachment (vztahovou vazbu) a na osobnost.

V případě jakýchkoliv dotazů nebo připomínek mě neváhejte kontaktovat:

e-mail: klara.ruckova01@upol.cz

mobil: 605 990 283

1 Jaké je Vaše pohlaví?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

Muž Žena Jiné

2 Kolik je Vám let? (Uvedte pouze číslovku celých let, tedy jakého věku jste dosáhli.)

8 Jste:

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Zaměstnanec/zaměstnankyně   Jednatel/ka nebo majitel/ka firmy   OSVČ   Student/ka   Nezaměstnaný/nezaměstnaná
- Jiná..

9 Jak byste charakterizovali Vaši práci?

Nápověda k otázce: *V případě, že se setkáváte s více možnostmi, vyberte tu, která tvoří největší podíl z Vaší práce.*

- Fyzická práce monotónní (stereotypní pohyby)   Fyzická práce dynamická (různorodá)   Duševní práce monotónní (stereotypní úkony)   Duševní práce dynamická (různorodá)

10 Jak dlouho jste v současném zaměstnání / jak dlouho máte tuto živnost (nebo jiná možnost z výše uvedených)?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Méně 1 rok   1-3 roky   4-6 let   7-10 let   11-15 let   16 a více let

11 Změnil/a jste od března 2020 (tedy od začátku covidové pandemie) zaměstnání?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Předtím jsem byl/a studentem/studentkou a teď již pracuji.   Změnil/a jsem formu, přešel/přešla jsem z podnikání do zaměstnání nebo naopak.   Změnil/a jsem zaměstnavatele, pozice je stejná/velmi podobná.   Zaměstnavatel zůstal stejný, ale jsem na úplně odlišné pozici (jiné oddělení, jiný obor), případně jsem byl/a povýšen/a.
- Změnila jsem zaměstnavatele a jsem na úplně jiné pozici (jiné oddělení, jiný obor).   Ztratil/a jsem zaměstnání a nové nemám.   Nic se nezměnilo (tedy jsem u stejného zaměstnavatele na stejné pozici).

12 Uvažujete aktuálně o změně zaměstnání?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Intenzivně se dívám na nabídky.   Uvažuji o změně, občas se podívám na nabídky.   Aktivně nehledám, ale jsem tomu otevřen/a.   Ne, vůbec neuvažuji o změně.
- Práci nemám nebo jsem ve výpovědní lhůtě, a hledám nebo již mám náhradu.   Práci nemám nebo jsem ve výpovědní lhůtě a nehledám.

13 Kolik průměrně strávíte hodin prací za jeden týden? (Odpovězte napsáním číslovky v celých hodinách.)

14 Kolik procent z Vašeho celkového pracovního času jste trávil/a na home office PŘED covidovou pandemií (tedy před březnem 2020)?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 0 %   10 %   20 %   30 %   40 %   50 %   60 %
 70 %   80 %   90 %   100 %

15 Kolik procent z Vašeho celkového pracovního času jste strávil/a na home office BĚHEM covidové pandemie (tedy od března 2020 doposud)?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 0 %   10 %   20 %   30 %   40 %   50 %   60 %
 70 %   80 %   90 %   100 %

16 Kolik procent pracovního času byste ideálně chtěl/a trávit na home office po skončení pandemie covid? (Tedy z vlastní vůle, bez rizika nákazy v práci a bez ohledu na postoje zaměstnavatele k home office.)

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 0 %   10 %   20 %   30 %   40 %   50 %   60 %
 70 %   80 %   90 %   100 %

17 Kolik procent pracovního času jste od března 2020 strávili na OČR (ošetřování člena rodiny)?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- 0 %   10 %   20 %   30 %   40 %   50 %   60 %
 70 %   80 %   90 %   100 %

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď*

- Ano   Ne, jejich pracovní výkon je lepší.   Ne, jejich pracovní výkon je horší.   Nevím/Mi kolegové na HO nebyli a nejsou.

19 Staly se pro vás některé hodnoty či motivační faktory v oblasti zaměstnání v době covidu důležitější, než tomu bylo před ní? Vyberte pouze ty položky, které se vám na pomyslném žebříčku posunuly VÝŠE. (Řazení pojmů je zcela náhodné, nehraje roli.)

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

☐ Prestiž nebo sociální status a postavení	☐ Finance	☐ Benefity a zaměstnanecké výhody	☐ Jistota a stabilita	☐ Seberealizace
☐ Seberozvoj a vzdělávání	☐ Samostatnost a nezávislost	☐ Flexibilita	☐ Rozmanitost práce	☐ Smysl práce
☐ Přátelská atmosféra	☐ Kolegové, vztahy	☐ Sociální kontakt	☐ Uznání a obdiv	☐ Spravedlnost
☐ Kariéerní růst	☐ Nezměnilo se vůbec nic.			
☐ Jiná..	____			

20 Staly se pro vás některé hodnoty či motivační faktory v oblasti zaměstnání v době covidu méně důležité, než tomu bylo před ní? Vyberte pouze ty položky, které se vám na pomyslném žebříčku posunuly NÍŽE. (Řazení pojmů je zcela náhodné, nehraje roli.)

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu nebo více odpovědí*

☐ Prestiž nebo sociální status a postavení	☐ Finance	☐ Benefity a zaměstnanecké výhody	☐ Jistota a stabilita	☐ Seberealizace
☐ Seberozvoj a vzdělávání	☐ Samostatnost a nezávislost	☐ Flexibilita	☐ Rozmanitost práce	☐ Smysl práce
☐ Přátelská atmosféra	☐ Kolegové, vztahy	☐ Sociální kontakt	☐ Uznání a obdiv	☐ Spravedlnost
☐ Kariéerní růst	☐ Nezměnilo se vůbec nic.			
☐ Jiná..	____			

21 O kom platí výrok více? (Zde již nehraje roli covidová situace.)

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď v každém řádku*

	Singles	Přibližně stejně	Lidé s partnerem/s rodinou
Mají mimořádně náročné pracovní úkoly.	☐	☐	☐

Dostávají pracovní úkoly, které hoří.	☐	☐	☐
Jezdí na služební cesty.	☐	☐	☐
Mohou si sami určit, kdy budou mít dovolenou.	☐	☐	☐
Jsou k práci vysoce motivováni.	☐	☐	☐
Tráví práci hodně času.	☐	☐	☐
Účastní se vzdělávacích akcí.	☐	☐	☐
Chodí na mimopracovní akce (posezení s kolegy, teambuilding).	☐	☐	☐
Počítá se u nich s časovou flexibilitou.	☐	☐	☐
Jsou ambiciózní.	☐	☐	☐
Jsou povyšováni (hierarchicky).	☐	☐	☐

22 Účastníte se více vzdělávacích akcí v porovnání s Vašimi zadanými/single kolegy (to opačné od Vás)?

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď v každém řádku*

	Méně	Stejně	Více
Účastním se:	☐	☐	☐

23 Jste spokojen/a (zde již nehraje roli covidová situace.):

Nápověda k otázce: *Vyberte jednu odpověď v každém řádku*

	Naprost nespokojen/a	Nespokojen/a	Nevím	Spokojen/a	Naprost spokojen/a
s množstvím vzdělávacích akcí, které Vám nabízí Váš zaměstnavatel?	☐	☐	☐	☐	☐
s benefity, které Vám nabízí Váš zaměstnavatel?	☐	☐	☐	☐	☐

